

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Laura Lukauskienė

**JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO POLITIKOS
ĮGYVENDINIMAS: VIEŠOSIOS PROGRAMOS „JAUNIMO
GARANTIJŲ INICIATYVOS“ RASEINIŲ RAJONO
SAVIVALDYBĖJE ATVEJO ANALIZĖ**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. Irena Luobikienė

KAUNAS, 2018

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO POLITIKOS
ĮGYVENDINIMAS: VIEŠOSIOS PROGRAMOS „JAUNIMO
GARANTIJŲ INICIATYVOS“ RASEINIŲ RAJONO
SAVIVALDYBĖJE ATVEJO ANALIZĖ

Baigiamasis magistro projektas

Viešoji politika (kodas 621L22008)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Irena Luobikienė

2018-05-29

Recenzentas

(parašas) Prof. A. Junevičius

2018-05-29

Projektą atliko

(parašas) Laura Lukauskienė

2018-05-29

KAUNAS, 2018

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų

(Fakultetas)

Laura Lukauskienė

(Studento vardas, pavardė)

Viešoji politika, 621L22008

(Studijų programa, kodas)

„Jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimas: Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje atvejo analizė“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

20 18 m. gegužės 29 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Lauros Lukauskienės**, baigiamasis projektas tema „Jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimas: Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje atvejo analizė“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Lukauskiene, Laura. *Jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimas: Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje atvejo analizė*: Magistro darbas Politikos mokslo srityje / vadovė. Doc. dr. Irena Luobikienė. Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Kauno technologijos universitetas.

Mokslinių tyrimų sritis: 02 S

Raktiniai žodžiai: Darbo rinkos politika, jaunimo užimtumo politika, aktyvumas, integracija į darbo rinką, galimybė, inovatyvios paslaugos, nedarbas, socialinė atskirtis.

Kaunas, 2018. 90 p.

SANTRAUKA

Matulionis ir Mikšys (1992) teigia, kad jaunas žmogus yra vienas pirminių socialinių tyrimų objektų šalyje. Tai parodo atlikti reikšmingi jauno žmogaus profesinių bei vertybinių orientacijų tyrimai. Sociologų buvo nustatyta, jog jauno žmogaus išitraukimas į visuomeninį gyvenimą dažniausiai yra jo socialinės–profesinės orientacijos susiformavimo rezultatas. Temos naujumas atsiskleidžia analizuojant ne tik veiksnius, nuo kurių priklauso sėkminga jauno žmogaus integracija į darbo rinką, tačiau analizuojant ir pačių jaunuolių požiūrį, poreikius bei lūkesčius darbo paieškos procese. Lietuvoje jauno žmogaus užimtumas ir nedarbas yra viena pagrindinių ir aktualiausių ekonominių bei socialinių problemų. Išsprendus šią problemą pagerėtų šalies ekonominė padėtis. Jeigu valstybėje veikia užimtumas – tai formuojasi pilietinės visuomenės ekonominis pagrindas. Todėl galima teigti, kad valstybė turi reguliuoti ir įtakoti užimtumą, o tai jai turėtų padėti gerinti gyventojų užimtumo politika. Toks politikos veikimas ir naudojimas duoda valstybei ne tik ekonominę bet ir socialinę naudą (The EU youth strategy..., 2018). Viena iš didžiausių jauno žmogaus problemų yra integracija į darbo rinką, kuri nagrinėjama šiame darbe. Projekto tikslas – ištirti Jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos ypatumus, viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ analizės Raseinių rajono savivaldybėje pagrindu. Projekto objektas – Jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimas, viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje analizės pagrindu. Projekto uždaviniai: 1. Išanalizuoti jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimą teoriniu aspektu; 2. Išanalizuoti jaunimo nedarbo ir užimtumo teisinį reguliavimą; 3. Išanalizuoti Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ turinį; 4. Ištirti viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje naudingumą, programos dalyvių požiūriu. Darbą sudaro keturios dalys – pirmoje dalyje analizuojamas jaunimo nedarbas ir užimtumas bei jaunimo integracijos į darbo rinką kliūtys ir perspektyvos teoriniu aspektu. Antroje dalyje analizuojami strateginiai dokumentai ir teisės aktai reglamentuojantys jaunimo nedarbą ir užimtumą. Trečioje dalyje atliekama Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklų analizė. Ketvirtoje dalyje tiriamas viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje naudingumas, programos dalyvių požiūriu. Darbui atlikti buvo naudojama mokslinės literatūros analizė, internetinių šaltinių ir teisės aktų analizės metu buvo analizuojami pagrindiniai ir svarbiausi teisės dokumentai. Buvo atliekamas empirinis kiekybinių

tyrimų metodas – anketinė apklausa. Pasitelkus mokslinės literatūros analize, buvo išnagrinėta jaunimo nedarbo ir užimtumo samprata. Taikant teisinių dokumentų analizę, aptarti svarbiausi oficialūs ir teisiškai reikšmingi dokumentai, reglamentuojantys jaunimo integracijos į darbo rinką politiką. Taikant anketinės apklausos metodą, ištirtas jaunimo požiūris į viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ naudingumą Raseinių rajono savivaldybėje. Tyrime dalyvavo jaunimas nuo 15 m. iki 29 m. amžiaus, nepasirengę darbo rinkai, dalyvavę Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ projekte „Atrask save“ bei įsitraukę į darbo rinką. Apklausoje dalyvavo 70 jaunuolių. Buvo išsiaiškinta, kaip jaunimas vertina Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas. Pagrindinis Jaunimo užimtumo iniciatyvos įgyvendinimo Lietuvoje tikslas yra sumažinti NEET jaunimo skaičių 15–29 metų amžiaus grupėje. Todėl svarbus rodiklis – respondentų amžius. Taigi, galima daryti prielaidą, kad labiausiai motyvuoti grupiniuose užsiėmimuose buvo 19 – 24 m. amžiaus jaunuoliai, nes grupinių užsiėmimų naudingumą jie įvertino geriausiai. Apžvelgiant jaunuolių dalyvavimą visuose užsiėmimuose bei analizuojant kaip respondentai įvertino mokymo kursus, galima daryti išvadą, kad jaunimas Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas vertina gerai.

Lukauskienė, Laura. *Implementation of Youth Unemployment and Occupation Policy: Case Analysis of Public Program "Youth Guarantee Initiatives" in Raseiniai District Municipality*: Master's thesis in Political Science / supervisor assoc. prof. Irena Luobikienė. The Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 02 S

Key words: labour market policy, youth employment policy, activity, labour market integration, opportunity, innovative services, unemployment, social exclusion.

Kaunas, 2018. 90 p.

SUMMARY

Matulionis and Mikšys (1992) state that a young person is one of the primary objects of social research in the country. This is suggested by significant studies performed into professional and value orientations of the young people. Sociologists have found that the involvement of a young individual in public life is generally the result of the formation of their social-professional orientation. The novelty of the topic is revealed through the analysis of factors that determine the successful integration of young people in the labour market and also through the analysis of the attitudes, needs and expectations of the young people when searching for a job. In Lithuania, employment and unemployment of the young people refer to some of the most important and relevant economic and social problems. Resolution of this problem would improve the economic situation in the country. When employment is ensured in the country, economic fundament for the civic society is being formed. Consequently, it can be suggested that the state should regulate and influence the employment and this should help it to improve the employment policy for the residents. Such functioning and use of the policy yields economic as well as social benefits for the state (The EU youth strategy..., 2018). One of the greatest problems for a young person is integration into the labour market, which is examined in this thesis. The project is aimed at exploring the special attributes of the youth unemployment and employment in policy based on the analysis of the public programme "Youth Guarantee Initiatives" in Raseiniai District Municipality. Object of the project – situation of youth unemployment and employment based on the analysis of the public programme "Youth Guarantee Initiatives" implementation in Raseiniai District Municipality. Project tasks: 1. Disclosure of the youth unemployment and employment policy in the theoretical point of view; 2. Analysis of the legal regulation of the youth unemployment and employment; 3. Discussion of the activities of the public programme "Youth Guarantee Initiatives"; 4. Exploration of the implementation of the public programme "Youth Guarantee Initiatives" in Raseiniai District Municipality from the programme participants' point of view. The thesis comprises four parts. In the first part, youth unemployment and employment as well as obstacles for the youth integration in the labour market and prospects are analysed from the theoretical perspective. The second part analyses strategic documents and legal acts governing the youth unemployment and employment. The third part contains the review of the activities of the public programme "Youth Guarantee Initiatives". The fourth

part contains the research of the public programme “Youth Guarantee Initiatives” implementation in Raseiniai District Municipality. To write the thesis, scientific literature analysis was invoked; analysis of online resources and legal acts involved the examination of the most important and relevant legal documents. Scientific literature analysis allowed examining the conception of youth unemployment and employment. Analysis of the legal documents was applied in the discussion of the most important official and legally relevant documents that govern the policy for the youth integration in the labour market. A questionnaire survey method was applied to explore the attitudes of the young people concerning the benefits of the public programme “Youth Guarantee Initiatives” in Raseiniai District Municipality. The research involved young people aged 15–29, who were not prepared for the labour market and who participated in the project “Discover Yourself” under the public programme “Youth Guarantee Initiatives” and eventually got involved in the labour market. A total of 70 young people were surveyed. The ratings of the activities of the public programme “Youth Guarantee Initiatives” by young people were determined. The key objective of youth employment initiative implementation in Lithuania was to reduce the number of NEET young people in the group aged 15–29. Consequently, the age of the respondents was an important indicator. Thus, it can be assumed that young people aged 19–24 showed the highest motivation during group sessions, because they were the ones to rate the benefits of the group session the best. After reviewing the participation of the young people in all sessions and analysing the evaluations of the respondents of the training courses, it can be concluded that the young people evaluated the activities of the public programme “Youth Guarantee Initiatives” positively.

TURINYS

LENTELĖS.....	9
PAVEIKSLAI.....	10
PRIEDAI.....	11
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	12
ĮVADAS.....	13
1. JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	15
1.1. Jaunimo nedarbą veikiantys subjektai	15
1.2. Užimtumo samprata ir jaunimo integracijos į darbo rinką kliūtys ir perspektyvos.....	24
1.3. Jaunimo nedarbo problemos sprendimo galimybės.....	32
2. JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO TEISINIS REGULIAVIMAS	36
3. VIEŠOSIOS PROGRAMOS „JAUNIMO GARANTIJŲ INICIATYVOS“ VEIKLŲ ANALIZĖ.....	45
3.1. Nedarbingo, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo samprata	45
3.2. Jaunimo garantijų iniciatyvos programų „Atrask save“ ir „Naujas startas“ samprata	50
4. VIEŠOSIOS PROGRAMOS „JAUNIMO GARANTIJŲ INICIATYVOS“ RASEINIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE NAUDINGUMO VERTINIMAS, TYRIMO DALYVIŲ POŽIŪRIU	54
4.1. Tyrimo metodologija	54
4.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	56
IŠVADOS	76
REKOMENDACIJOS	78
LITERATŪRA	79
ŠALTINIAI.....	82
PRIEDAI.....	84

LENTELĒS

1 lentelē. Nedarbo priēžastys	17
2 lentelē. Uēimtum0 saēvokos apibūdinimai.....	25

PAVEIKSLAI

1 pav. Tyrimo koncepcijos teorinis modelis	15
2 pav. Jaunimo nedarbą lemiantys veiksniai	29
3 pav. Ilgalaikio nedarbo priežastys	30
4 pav. Jauno žmogaus integracija į darbo rinką	30
5 pav. Ekonominio augimo poveikis žmogui	31
6 pav. Ekonominis augimas pagal užimtumą	31
7 pav. Tapatumo kūrimosi šaltiniai.....	34
8 pav. Įstatymų leidžiamojoje ir vykdomojoje valdžioje veikiančios institucijos nacionaliniame lygmenyje	37
9 pav. LR jaunimo politikos pagrindų įstatymo paskirtis.....	38
10 pav. Jaunimo politikos įgyvendinimo principai.....	38
11 pav. Jaunimo politikos įgyvendinimo sritys	39
12 pav. Užimtumo formos ir jų sistema.....	40
13 pav. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės	41
14 pav. Užimtumo rėmimo priemonių taikymas	41
15 pav. Jaunimo ankstyvoji intervencija ir aktyvumo skatinimas	43
16 pav. Jaunimo integracijos į darbo rinką didinimas	43
17 pav. NEET lygio kitimas 15–24 m. amžiaus 28 ES valstybėse narėse 2007–2015 m.....	46
18 pav. NEET skirstymas pagal integracijos priemonių aktualumą.....	47
19 pav. NEET kategorijų dinamika: galimybių ir aktyvumo ašys.....	48
20 pav. NEET lygis pagal valstybes nares ir kategoriją 2015 m.	49
21 pav. Teigiamų išėjimų pasiskirstymas pagal paskirties tipą 2015 m.....	52
22 pav. Tyrimo dizainas.....	54
23 pav. Jaunuolių pasiskirstymas pagal lytį.....	56
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių.....	56
25 pav. Jaunuolių pasiskirstymas pagal vietovę	57
26 pav. Apklaustųjų moterų ir jų tėvų ar globėjų išsilavinimas	57
27 pav. Apklaustųjų vyrų ir jų tėvų ar globėjų išsilavinimas	58
28 pav. Respondentų veikla užimanti svarbiausią vietą jų gyvenime	58
29 pav. Respondentų pajamų šaltinis.....	59
30 pav. Respondentų įgyto išsilavinimo nauda siekiant įsidarbinti.....	59
31 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ieškomo darbo pobūdį.....	60
32 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo reikšmę.....	60

33 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo svarbą	61
34 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo paiešką	61
35 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo vietą.....	62
36 pav. Respondentų darbo patirtis.....	62
37 pav. Respondentų grupinių užsiėmimų vertinimas.....	64
38 pav. Respondentų grupinių užsiėmimų naudingumas	65
39 pav. Respondentų supažindinimas su savarankiškos veiklos pradėjimu vertinimas	66
40 pav. Respondentų supažindinimo su savarankiškos veiklos pradėjimu naudingumas	67
41 pav. Respondentų supažindinimas su darbo rinka vertinimas	68
42 pav. Respondentų supažindinimo su darbo rinka naudingumas	69
43 pav. Respondentų įsivertinimo išvažiuojamuosiuose seminaruose vertinimas	71
44 pav. Respondentų įsivertinimo išvažiuojamuosiuose seminaruose naudingumas.....	72
45 pav. Jaunuolių tobulėjimas per užsiėmimus	73
46 pav. Jaunuolių mokymo kursų vertinimas.	73

PRIEDAI

Priedas. Apklauso anketa.....	85
--------------------------------------	----

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ES – Europos sąjunga

JGI – Jaunimo garantijų iniciatyvos

JUI – Jaunimo užimtumo iniciatyvos

KTDB – Kauno teritorinė darbo birža

NEET – Nedarbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvoje jauno žmogaus užimtumas ir nedarbas yra viena pagrindinių ir aktualiausių ekonominių bei socialinių problemų. Išsprendus šią problemą pagerėtų šalies ekonominė padėtis. Į jaunimo užimtumo problemą reikėtų žiūrėti platesniu spektru, ne vien tik iš ekonominės pozicijos, bet ir iš psichologinės, socialinės, ir net politinės. Jeigu valstybėje veikia užimtumas – tai formuojasi pilietinės visuomenės ekonominis pagrindas. Todėl galima teigti, kad valstybė turi reguliuoti ir įtakoti užimtumą, o tai jai turėtų padėti gerinti gyventojų užimtumo politika. Toks politikos veikimas ir naudojimas duoda valstybei ne tik ekonominę bet ir socialinę naudą (The EU youth strategy..., 2018). Jaunimo nedarbo daugelyje šalių rodikliai pasiekė precedento neturintį lygį, darbo rinkos galimybės aiškiai pablogėjo, o daugelio jaunų žmonių karjera buvo staiga nutraukta. Šių blogėjančių darbo rinkos sąlygų pasekmės keliose skirtingose gyvenimo srityse šiuo metu yra daugelio tyrimų, t. y. karjeros perspektyvų, jaunų žmonių išvykimo iš tėvų namų ir šeimos, emigracija (Ayllón, Ferreira–Batista, 2017). Viena iš didžiausių jauno žmogaus problemų yra integracija į darbo rinką, kuri nagrinėjama šiame darbe.

Temos ištirtumas. Lietuvoje jaunimo užimtumą, nedarbo priežastis sistemingai pradėjo nagrinėti jau maždaug prieš 15 metų. Šias problemas nagrinėjo Lietuvos tyrėjai: Vagnerienė (2010), Pocius (2012), Moskvina (2008), Neverauskienė (2011), Šlekienė (2008), Gruževskis (2004), Paulavičius (2004), Šileika (2006). Šias problemas palietė ir nagrinėjo užsienio mokslininkai: Higgins (2001), Blanchflower (2000), Deakin (1996), Summers (1982), Freeman (1982), Medoff (1982). Galima teigti, kad ši problema kelia didelį susirūpinimą ne tik Lietuvoje, bet ir Europos Sąjungoje (Žvybaitė, 2014). Nedarbo problema tampa ilgalaikė bei sunkiai išsprendžiama. 2000 m. Pasak Zoko (2000), sociologai apklausė 1006 respondentus aštuoniuose dešimtyse visus Lietuvos regionus reprezentuojančių vietovių. Apklausoje dalyvavo nuo 16 iki 29 metų amžiaus jaunimas. Šio tyrimo esmė – tai Lietuvos jaunimo nuostatų, susijusių su jų padėtimi darbo rinkoje. Šį tyrimą organizavo rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų studija „Spinter“ (Viešosios nuomonės tyrimai..., 2018).

Temos naujumas. Matulionis ir Mikšys (1992) teigia, kad jaunas žmogus yra vienas pirminių socialinių tyrimų objektų šalyje. Tai parodo atlikti reikšmingi jauno žmogaus profesinių bei vertybinių orientacijų tyrimai. Minėtų sociologų buvo nustatyta, jog jauno žmogaus įsitraukimas į visuomeninį gyvenimą dažniausiai yra jo socialinės–profesinės orientacijos susiformavimo rezultatas. Martinaičio ir kt. (2010) teigimu, „Lietuvos universitetų absolventų integracija darbo rinkoje“, kurio kontekste pateikiama atskaita, aukštesniojo išsilavinimo tėvų vaikai taip pat dažniausiai siekia aukštesnio išsilavinimo. Pagal atliktą tyrimą taip pat pastebima, kad turtingesnių tėvų vaikai būna turtingesni ir panašiai. Temos naujumas atsiskleidžia analizuojant ne tik veiksnius, nuo kurių priklauso sėkminga jauno žmogaus integracija į darbo rinką, tačiau analizuojant ir pačių jaunuolių požiūrį, poreikius bei lūkesčius darbo paieškos procese.

Teorinis ir praktinis reikšmingumas. Jaunimo nedarbo ir užimtumo problema analizuojama jau seniai, tačiau didesnis dėmesys yra skiriamas įsidabinimo motyvacijai. Lietuvoje nepakanka tyrimų, kurie parodytų jaunų žmonių požiūrį į esamą padėtį darbo rinkoje bei galimybes rasti darbą atitinkantį jų poreikius. Taigi šiame darbe siekiama parodyti jaunų žmonių požiūrį į įsidarbinimą bei jų norą ir galimybes integruotis į darbo rinką.

Tyrimo problemą nusako šie klausimai: Kokie veiksniai lemia jauno žmogaus integracijos į darbo rinką proceso sudėtingumą? Kuo, jaunimo nuomone, viešoji programa „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ yra naudinga?

Tyrimo objektas. Jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimas, viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje analizės pagrindu.

Tyrimo tikslas. Ištirti Jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos ypatumus, viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ analizės Raseinių rajono savivaldybėje pagrindu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimą teoriniu aspektu;
2. Išanalizuoti jaunimo nedarbo ir užimtumo teisinį reguliavimą;
3. Išanalizuoti Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ turinį;
4. Ištirti viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje naudingumą, programos dalyvių požiūriu.

Tyrimo metodai. Darbui atlikti buvo naudojama mokslinės literatūros analizė bei teisės aktų analizės metu buvo analizuojami pagrindiniai ir svarbiausi teisės dokumentai. Buvo atliekamas empirinis kiekybinių tyrimų metodas – anketinė apklausa. Pasitelkus mokslinės literatūros analizę, buvo išnagrinėta jaunimo nedarbo ir užimtumo samprata. Taikant teisinių dokumentų analizę, aptarti svarbiausi oficialūs ir teisiškai reikšmingi dokumentai, reglamentuojantys jaunimo integracijos į darbo rinką politiką. Taikant anketinės apklausos metodą, ištirtas jaunimo požiūris į viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ naudingumą Raseinių rajono savivaldybėje.

Darbo struktūra. Darbą sudaro keturios dalys – pirmoje dalyje analizuojamas jaunimo nedarbas ir užimtumas bei jaunimo integracijos į darbo rinką kliūtys ir perspektyvos teoriniu aspektu. Antroje dalyje analizuojami strateginiai dokumentai ir teisės aktai reglamentuojantys jaunimo nedarbą ir užimtumą. Trečioje dalyje atliekama Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklų analizė. Ketvirtoje dalyje tiriamas viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje naudingumas, programos dalyvių požiūriu.

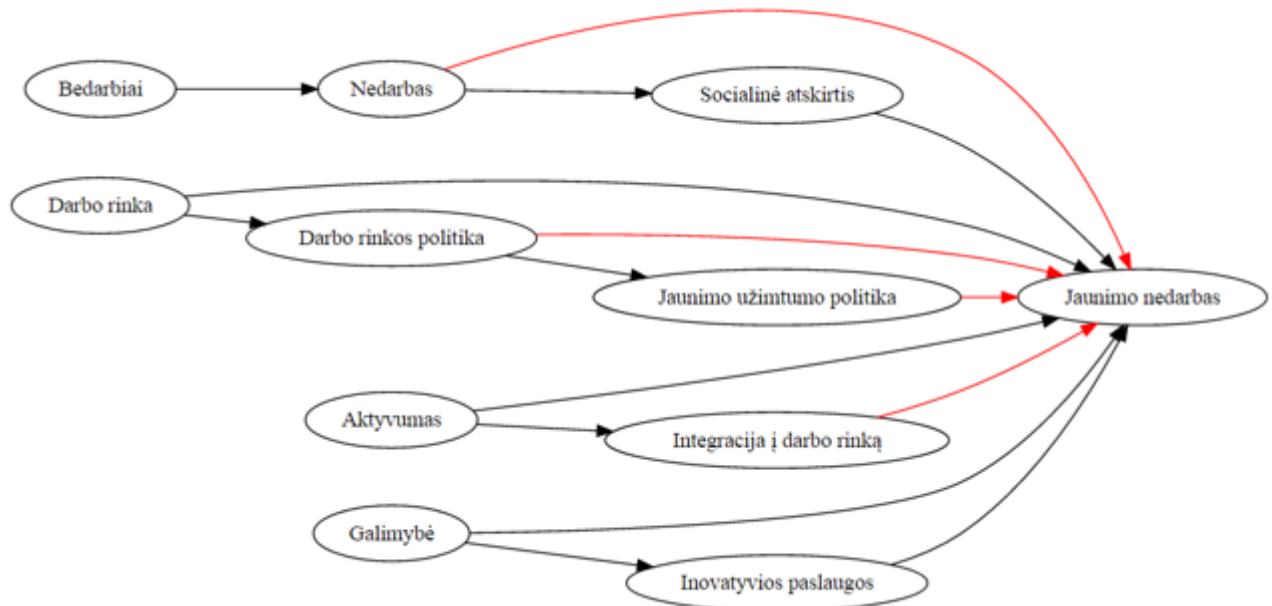
Darbo apimtis. 90 puslapių, informacija pateikiama 2 lentelėse, 46 paveiksluose, 1 priede. Rašant darbą išanalizuoti 78 mokslo darbai ir 23 šaltiniai.

1. JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Šalies ateitis siejama su jaunimu. Tačiau daugumai jaunų žmonių galimybės yra ribotos. Jaunimas turi potencialą, tačiau juo vertingai nepanaudoja. Jaunas žmogus mažai dalyvauja politiniame gyvenime. Jaunuoliai nuolat susiduria su dauguma socialinių problemų, tokiomis kaip skurdas bei nedarbas, savižudybės, smurtas šeimoje, alkoholis, narkotikai, nusikalstamumas. Visos minėtos problemos stumia jaunimą į socialinę atskirtį ypatingu jo gyvenimo laikotarpiu, kada jis bando integruotis į darbo rinką. Taigi viena pagrindinių ekonominių problemų yra jaunimo užimtumas. Šiame skyriuje, mokslinių šaltinių analizės pagrindu atskleidžiamas jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimas. Analizuojami veiksniai, kurie tiesiogiai veikia jaunimo nedarbą. Taip pat šiame darbe analizuojamos jauno žmogaus nedarbo priežastys bei jaunimo nedarbo problemos sprendimo galimybės.

1.1. Jaunimo nedarbą veikiančys subjektai

Darbo rinkos politika, jaunimo užimtumo politika, aktyvumas, integracija į darbo rinką, galimybė, inovatyvios paslaugos ir dauguma kitų įvairaus pobūdžio veiksnių veikia jaunimo nedarbą (žr. 1 pav.).

1 pav. Tyrimo koncepcijos teorinis modelis (sudaryta autorės)

Tačiau socialinė atskirtis ir dauguma kitų neigiamų veiksnių taip pat veikia jaunimo nedarbą (žr. 1 pav.). Norint išanalizuoti jaunimo nedarbą, visų pirma būtina aptarti su iškelto klausimu susijusias sąvokas.

Kaip teigia Skaistė ir Rėklys (2011), nedarbą galima apibūdinti kaip darbo ar kapitalo išteklių nevisišką panaudojimą. Taip pat, paminėti autoriai daro išvadą, jog tai tampa sudėtinga ekonominė ir socialinė problema, stipriai ir tiesiogiai veikiančią tiek visą šalį, tiek ir pavienius asmenis. Dauguma darbingo amžiaus gyventojų, kurie neturi darbo, bet nuolat jo ieško registruodamiesi įsidarbinimo institucijose kaip norintys ir sugebantys dirbti, paprastai priskiriami prie jaunimo bedarbių grupės. Kaip apibrėžiama *Lietuvos Respublikos Užimtumo įstatyme* ir Lietuvos darbo biržos papildomai remiamų grupių apibrėžimuose (Užimtumo įstatymas, 2016), jaunimas yra laikomas iki 25 metų amžiaus. Tačiau *Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatyme* nurodyta, kad jaunimas yra iki 29 metų imtinai. Tiriant jaunimo nedarbą būtina remtis apibrėžimu, kuris nurodytas *Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatyme* (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003). Galima teigti, kad viena iš pagrindinių jaunimo nedarbo problemų – neturėjimas reikalingos kvalifikacijos ir praktinės patirties.

Remiantis mokslinės literatūros analize, nedarbą galime apibūdinti ne tik kaip socialinę bei ekonominę visos šalies problemą, tačiau kaip ir psichologinę nedirbančio žmogaus ar jo šeimos narių problemą. Jei yra amžiaus grupė, kuri ypač nukentėjo nuo didžiojo ekonomikos nuosmukio Europoje, tai tikrai yra jaunų žmonių. Jaunimo nedarbo daugelyje šalių rodikliai pasiekė precedento neturintį lygį, darbo rinkos galimybės aiškiai pablogėjo, o daugelio jaunų žmonių karjera buvo staiga nutraukta. Ayllón ir Ferreira–Batista (2017) teigimu, blogėjančių darbo rinkos sąlygų pasekmės keliose skirtingose gyvenimo srityse šiuo metu yra daugelio tyrimų, t. y. karjeros perspektyvų, jaunų žmonių išvykimo iš tėvų namų ir šeimos, emigracija.

Galima teigti, kad nedarbas vyrams nėra susijęs su fizinio aktyvumo laiko pokyčiais. Moterims savasis nedarbas yra susijęs su fizinio aktyvumo didėjimu, o partnerio nedarbas susijęs su fizinio aktyvumo mažėjimu. Teigiama, kad bedarbės moterys, skirtingai nei vyrai, gali pasinaudoti tuo, kad dėl darbo krūvio pasiūlos mažėja laiko galimybės investuoti į jų sveikatą nedarbo laikotarpiu, o tai gali turėti teigiamų ilgalaikių padarinių.

Mendolia (2014) teigia, kad nedarbas yra šokas, kuris, atrodo, daro įtaką sveikatai, partnerio nedarbas taip pat gali būti stresinis arba sumažinti išteklių skaičių, taip darant įtaką savo sveikatai ir gerovei. Mendolia (2014), tyrusi kitus šeimos gyvenimo aspektus, apibūdino nedarbo lygį kaip namų ūkio patirtį.

Taip pat ir suaugusiųjų nedarbo lygis yra labiau linkęs patirti struktūrinių lūžių, jaunimo nedarbas yra jautresnis verslo ciklo svyravimų, ypač buvusios krizės jaučiamų pasekmių. Tai reikalauja tiksliai suderinti politikos priemonės, skirtas jaunimo nedarbui mažinti. Vienas iš svarbiausių rezultatų yra tai, kad bendrosios darbo rinkos reformos nėra pakankamai veiksmingos, kad būtų išspręstos jaunimo nedarbo problemos. Švietimo politika, didinanti vidutines kvalifikacijas ir padedanti integruotis į darbą, yra tinkama papildomai mažinti nedarbą. Jaunimo nedarbo jautrumas verslo ciklui gali būti paaiškintas

dėl ypatingų jaunimo užimtumo bruožų, pavyzdžiui, jaunimo užimtumo koncentracijos cikliškai jautriose pramonės šakose ir mažose ir vidutinėse įmonėse (OECD, 2006).

Tačiau senjorai, dėl negalės nesugebantys dirbti piliečiai, nepilnamečiai vaikai ir žmonės nedirbantys dėl turto ir su darbu nesusijusių pajamų bei sugeba iš jų pragyventi, nėra priskiriami *nedarbo* sąvokai. Nedarbo priežastys yra pateikiamos 1 lentelėje. Lentelėje pateiktos šešios pagrindinės nedarbo priežastys t. y. ekonominė krizė, teritorinė migracija ir darbo paklausos kitimas, nedarbo draudimo išmokos, minimalaus darbo užmokesčio mokėjimo sistema, aukšto mokslo bei švietimo sistema, teisinis darbo santykių reguliavimas (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Nedarbo priežastys (sudaryta autorės, remiantis autorių požiūriais)

Priežastis	Daromas poveikis	Šaltiniai
Ekonominė krizė	Ekonominės krizės metu, sumažėja gamyba, nedarbas išauga. Tačiau paskutiniu laiku nedarbas išliko ir esant ekonominiam augimui, kadangi dalis žmonių turi žemą kvalifikaciją. Net ir ekonomikos pakilimo fazėje su žema kvalifikacija dauguma neranda darbo.	Lukoševičius ir Stankevičius (2002)
Teritorinė migracija ir darbo paklausos kitimas	Daugumą jaunimo po studijų migruoja į miestus, kur didesnė darbo jėgos paklausa. Suvažiavęs jaunimas į miestus sukelia nedarbo augimą. Žiūrint iš kitos pusės, viena iš nedarbo priežasčių – tai darbo jėgos trūkumas.	Snieška ir kt. (2008)
Nedarbo draudimo išmokos skyrimas	Bedarbiai renkasi tarp darbo ir skiriamos nedarbo draudimo išmokos. Analizuoja santykį tarp pašalpos dydžio ir darbo užmokesčio, kurį jie gautų, jeigu sutiktų dirbti siūlomą darbą. Jeigu nedarbo draudimo išmoka didesnė, negu siūlomas darbo užmokestis, bedarbis lieka darbo biržoje ir laukia geresnio darbo pasiūlymo.	Šakienė (2009)
Minimalaus darbo užmokesčio mokėjimo sistema	Buvo atliktas Centrinės ir Rytų Europos šalių nedarbo lygio bei minimalaus darbo užmokesčio lygio kitimo priklausomybės tyrimas. Remiantis mokslinės literatūros analize, buvo nustatyta, kad yra stiprus ryšys tarp šių dviejų rodiklių. Teigiama, kad nedarbo lygis išauga, padidėjus minimaliam darbo užmokesčiui.	Adamczyk (2009)
Aukšto mokslo bei švietimo sistema	Aukštojo mokslo bei švietimo sistema privalo veikti atsižvelgdama į darbo rinkos poreikius. Turi rengti specialistus atitinkančius paklausą, bei mažinti struktūrinį nedarbą.	Gražulis ir Gruževskis (2008)
Teisinis darbo santykių reguliavimas	Yra nuolatinis darbo santykių reguliavimas, tame tarpe darbo ir atostogų laiko reguliavimas. Atsirado apribojimai sudarant darbo sutartis taip pat profesinių sąjungų privilegijos darbo santykiuose. Visą tai stabdo darbo jėgos mobilumą bei trukdo abiem pusėms priimti naudingą sprendimą.	Gražulis ir Gruževskis (2008)

Siekiant geriau suprasti *nedarbo* sąvokos reikšmę, taip pat reikia aptarti ir terminą *bedarbis*. Kaip rašoma *Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatyme* (Nedarbo socialinio draudimo įstatymas, 2016), *bedarbis – tai asmuo, kuris yra nedirbantis, nesimokantis dieninėje mokymų programoje, užsiregistravęs darbo biržoje ir aktyviai ieškantis darbo, tačiau yra darbingo amžiaus ir darbingas*. Tartilo (2005) teigia, kad remiantis Tarptautinės darbo organizacijos metodologija – asmuo neprivalo būti užsiregistravęs darbo biržoje, tačiau turi atitikti šiuos reikalavimus (Tartilo, 2005):

- asmuo negali turėti darbinės veiklos ar privačios veiklos tiriamą savaitę (Tartilo, 2005);
- asmenys aktyviai turi ieškoti darbo per paskutines keturias savaites (Tartilo, 2005);
- jeigu asmeniui pasiūlomas darbas, turėtų būti pasiruošęs dirbti per dvi savaites (Tartilo, 2005).

Bedarbis – tai asmuo neturintis darbo, vyresnis nei nustatyto amžiaus, bet pasirengęs dirbti ir aktyviai ieškoti darbo, tokį bedarbio apibūdinimą pateikė Valstybinė darbo inspekcija.

Giddens (2005) aptardamas *nedarbo* sąvoką, be jau minėtos *bedarbio* sąvokos, siūlo vartoti dar ir ekonomistų vartojamus papildomus nedarbo aspektus. Vienas iš ekonomistų pasiūlytų aspektų – tai *nusivylę darbuotojai*. *Nusivylę darbuotojai – tai asmenys, kurie nori dirbti, bet yra nusivylę gauti darbą, praradę viltį jį rasti.* Kitas iš Giddens (2005) pasiūlytų aspektų – tai *nesavanoriai daliniai darbuotojai*. *Nesavanoriai daliniai darbuotojai – tai piliečiai, kurie siekia susirasti darbą, bet nepavyksta jo rasti visai darbo dienai.* Aptariant visus nedirbančių asmenų aspektus, galima teigti, kad bedarbiu laikomas tas žmogus, kuris šiuo metu nedirba, bet siekia dirbti ir dėl vienokių ar kitokių priežasčių nesusiranda darbo.

Su ekonominiu aspektu dažnai siejama bedarbystė. Darbo netekimas yra kartu ir piniginių lėšų praradimas. Kvieskienės (2012) teigimu, bedarbystė siejama ir su kitomis gyvenimo sferomis. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti – tai savęs vertinimas. Kai asmuo netenka darbo jaučiasi nereikalingas, tokiu būdu sumažėja jo savivertė. Visuomenės požiūris taip pat skiriasi į dirbantį ir nedirbantį asmenį. Remiantis mokslinės literatūros analize, bedarbystė skatina socialinės atskirties lygį, kadangi neturintis darbo pilietis neturi galimybių pateisinti visų jam priskiriamų socialinių pareigų ir dalyvauti vartojimo procese tiek, kiek gali visi kiti.

Beržinskienės (2009) teigimu, bedarbiais dažniausiai tampa asmenys, kurie neturi reikiamų įgūdžių ir mažiausiai išsilavinę. Autoriams atlikus tyrimus nustatyta, kad pirminis darbo paieškos laikas, kai asmuo baigia studijas, rinkos ekonomikos sąlygomis mažai priklauso nuo išsilavinimo, tačiau darbinės veiklos pirmoje darbo vietoje trukmė yra labai susieta su išsilavinimu. Asmuo, turintis žemą kvalifikaciją ar nepakankamą išsimokslinimą yra vienas iš pagrindinių požymių ateityje papildyti bedarbių gretas net ir esant stabiliai ekonominei situacijai šalyje, dažnai yra bedarbis.

Kuolaitės (2009) teigimu, svarbu yra tai, kad vaikas domėtusi kolektyvu, jo gyvenimu, įvairia kolektyvine veikla, kai formuojasi jo asmenybė. Tokiame kolektyve užsimezga ir stiprėja glaudūs vienmečių ryšiai, tobulėja vaiko komunikaciniai gebėjimai. Tačiau, jei vaikas nelanko ugdymo įstaigos, jis negali patekti į kolektyvinę bendraamžių aplinką, o nereguliariai lankydamas mokyklą negali pritapti mokyklinio kolektyvo aplinkoje. Kuolaitės (2009) teigimu, vaiko bendravimas nesiplėtoja ir santykiai su bendraamžiais neužsimezga. Kalbant apie kolektyvinio ryšio poreikį nėra patenkinamas tokiu būdu, išryškėja galimybė rizikai, kad mokyklos nelankantys ar retai ją lankantys bei ten nepritampantys vaikai prisijungs prie kitų neformalių grupių, ar pavojingu elgesiu pasižyminčių grupių. Dažniausiai nuo mokslų atitrūkę jaunuoliai labiau linkę pažeidinėti teises ir moralines elgesio normas, vartoti alkoholį, narkotikus. Tokie nepilnamečiai lengviau pasiduoda neigiamai aplinkinių įtakai.

Kalbant apie teisinę *bedarbio* sampratą negalime nepastebėti, kad įstatymų leidėjas atkreipia dėmesį į asmenis, kurie ekonominiu požiūriu laikomi darbo jėga (Nedarbo socialinio draudimo

įstatymas, 2016). Bedarbiai, kurie yra pripažįstami valstybės, jiems yra skiriamos tam tikros socialinės garantijos, taip pat gali būti paskirta nedarbo socialinio draudimo išmoka. Kiekviena valstybė turi savo įstatymus, kurie tiksliai nusako, kas yra bedarbis, reglamentuoja jo pareigas ir teises.

Littlewood ir kt. (1999) mano, kad *socialinė atskirtis – tai sąvoka, kuri apjungia išplėstinę skurdo sampratą, yra susieta su socialinės politikos analize, socialinės integracijos ir socialinės tvarkos idėjomis. Socialinės atskirties samprata yra apibūdinama kaip multidimensinė, išsami ir dinamiška sąvoka.*

Brazienės ir Guščinskienės (2004) nuomone, kad socialinė atskirtis užima ir asmens savivokos kaitą, kai praradus ar atsisakius vieno vaidmens, prisiimami kiti vaidmenys ir kitokia gyvensena. O asmuo tarsi atsitraukia nuo praeito savo gyvenimo būdo, o negalėdamas prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų įtraukiamas į socialinės atskirties gniaužtus.

Poviliūnas (2003) nagrinėdamas *socialinės atskirties* sampratą išskiria jas dvi – tai objektyvią ir subjektyvią. Objektyvioji socialinės atskirties samprata suskirstyta į tris grupes (Poviliūnas, 2003):

- visuomenės iš esmės susitaria dėl normų, ir todėl paprasta išskirti kitokias gyvenimo formas, kurios gali būti traktuojamos kaip socialinės atskirties atvejis (Poviliūnas, 2003);
- socialinės atskirties konceptualizavimas yra siejamas su socialine praktika, kurios tikslas yra sustabdyti socialinės atskirties plitimą (Poviliūnas, 2003);
- socialinė praktika iš esmės patvirtina, kad visuomenę sieja tam tikros bendros normos, kurios susidaro ir socialinės atskirties matu (Poviliūnas, 2003).

Poviliūnas (2003) taip pat suskirsto *subjektyvios socialinės atskirties* sampratą į kelias grupes:

- pažymima, kad piliečiai ir grupės kooperuojasi ir bendrauja tarpusavyje remdamiesi visiems bendru simboliu (Poviliūnas, 2003);
- remiantis teorija, daroma prielaida, kad socialinę atskirtį galima geriausiai suvokti pagal socialinių grupių kooperavimąsi, kurio metu asmenys bei socialinės grupės yra priskiriamos daugumai tipų (Poviliūnas, 2003);
- šio požiūrio šalininkai atsiliepia, kad socialinės grupės ir piliečiai elgiasi, vadovaudamiesi suteiktais arba gautais apibrėžimais (Poviliūnas, 2003).

Darbo rinkos charakteristikos taip pat gali turėti įtakos jaunimo nedarbui dėl šių dviejų priežasčių: pirma, jaunimo populiacija turi mažesnę žmogiškąjį kapitalą, darbo įgūdžių ir bendrą darbo patirtį. Todėl jaunimo produktyvumas yra mažesnis, todėl jie yra labiau atsidūrę ties ilgalaikę bedarbyste, nestabilia ir žemos kokybės darbo vieta ir galbūt socialine atskirtimi. Konkrečiu Europos atveju, Pastore (2015) mano, kad jaunimo patirties atotrūkis yra pagrindinis veiksnys suprasti, kodėl jaunimo nedarbas Europoje yra daug didesnis. Antra, institucinė struktūra taip pat svarbi, nes egzistuoja dvigubos darbo rinkos ir laikinos darbo vietos (Bertola ir kt., 2007), įdarbinimo ir paleidimo taisyklės, minimalus darbo

užmokestis, palyginti su vidutiniu darbo užmokesčio ir šaudymo sąnaudomis (Neumark ir Wascher, 2004), darbo pereinamojo laikotarpio ir pereinamųjų universitetų į darbo institucijas.

XXI amžiaus laikotarpyje, Lietuvos darbo rinka sudaro galimybes tobulinti savo karjerą ir nebūtinai dirbant apmokamą darbą formalioje darbo rinkoje. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti, kai savanoriškas darbas gali pritraukti prie individualios karjeros sėkmės. Šių dienų darbo rinkos politikos analizę negalime atskirti nuo valstybės vykdomos darbo apmokėjimo politikos. Kovoiant prieš nepriteklių ir norint padidinti valstybės žmonių gyvenimo lygį, visų pirma, kaip vienas iš pagrindinių svertų turi būti Vyriausybės nustatytas minimalus darbo užmokestis.

Lyginant *darbo rinkos* sąvokos paaiškinimus įvairių autorių darbuose apibrėžiama ji skirtingai, pastebima nekintanti esmė. Mokslinėje literatūroje pastebima nemažai teorijų, analizuojančių procesus darbo rinkoje įvairiais aspektais. Simanavičienė ir Užukurytė (2009) pateikia dvi kryptis, tiriančias procesus darbo rinkoje. Pirmą kryptį autorės išskiria, kaip darbo rinkos teorija studijuoja darbo rinkos sudėtį, struktūrą, analizuoja darbo našumo galimybes, funkcionavimo ypatumus, darbo jėgos pasiūlymus bei problemas ir paklausos pusiausvyrų būsenas. Antra kryptis analizuoja darbo ekonomikos teoriją. Ji apima siauresnę darbo rinkos mokslinę sritį, tiria techninės pažangos, globalizacijos procesų sąlygotus veiksnius ir įtaką darbo rinkai, nedarbo ir infliacijos procesus, darbo apmokėjimo susiskaidymą įmonės lygmeniu ir derybas bei santykius tarp dirbančių ir darbdavių.

Pasak Tendziagolskytės ir Rudztkio (2014), *darbo rinka – tai darbo jėgos pirkimo ir pardavimo ekonominių santykių visuma, kuriuose susidaro darbo užmokestis, paklausa ir pasiūla*. Remiantis Jokubauskaitės (2012) teorija, *darbo rinka yra daugiafunkcinė valstybės ekonomikos dalis, kurioje pardavimo bei pirkimo pirminis elementas yra potencialus darbuotojas*. Norint aiškiau pateikti šią sąvoką, svarbu yra pastebėti tai, kad darbo rinkos pagrindiniais elementais tikslinga įvardinti dvi tarpusavyje susijusias puses – tai darbo jėgos paklausa ir pasiūla. Dar tiksliau – tai darbuotojai ir darbdaviai, vienam iš šių elementų nedalyvaujant darbo rinkos procese, darbo rinka iškraipoma.

Pasyvioji darbo rinkos politika traktuojama, kaip bedarbio pašalpų mokėjimo sąlygos, jų administravimo reglamentavimas, nustatytas vadovaujantis *Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymu* ir lydimaisiais teisės aktais (Užimtumo įstatymas, 2016).

Pasak Jančiausko (2006) aktyvioji darbo rinkos politika visiškai priešingybė pasyviajai darbo rinkos politikai. Pagrindinis tikslas aktyvios darbo rinkos politikos – tai siekis, kad naudojant įvairias priemones, pirmiausia finansines, žmonėms būtų kuo daugiau sukurta arba rezervuota naujų darbo vietų. Siekiama, kad bedarbiai būtų priimami į darbą pagal įgytą kvalifikaciją, galėtų prisitaikyti prie darbo jėgos paklausos pokyčių, stengtųsi patys imtis verslo ar kažką panašaus. Taigi visos šitos naudojamos priemonės šiems išskeltiems tikslams pasiekti yra griežtai reglamentuotos *Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo* ir atitinkamų jį lydinčių teisės aktų. Lietuvos darbo biržų sistemos institucijos, bendradarbiaudamos su prie jų įsteigtomis trišalėmis komisijomis vykdo

aktyviausias darbo rinkos politikos administravimo funkcijas. Teigiama, kad svarbiausią vaidmenį atlieka Lietuvos darbo rinkos mokymo taryba, turinti juridinio asmens statusą ir veikianti prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri įgyvendina svarbiausios valstybės aktyviosios darbo rinkos politikos krypties – tai profesinio mokymo ir perkvalifikavimo uždavinius. Lietuvos darbo rinkos mokymo taryba įgyvendina ne tik darbo rinkos perkvalifikavimo ir profesinio mokymo uždavinius, bet ir kitas ne mažiau svarbias funkcijas. Profesinio orientavimo ir mokymo tarybai pavestos ne tik darbo rinkos perkvalifikavimo ir profesinio mokymo, bet ir profesinio konsultavimo ir orientavimo funkcijos, darbo rinkos mokymo institucijų priežiūra (Jančiauskas, 2006).

Norint išsiaiškinti *jaunimo užimtumo* sampratą bei esmę, visų pirma reikia aptarti, kas yra užimtumas. Užimtumas sudaro daug platesnį dalyvavimo spektrą nei vien tik darbas, tai gali būti ne tik darbas už kurį gaunamas darbo užmokestis, bet ir ekonominiai, ir teisiniai santykiai tarp piliečių, dalyvaujančių veikimo kooperacijoje. Jaunimo užimtumo problema yra pakankamai plati ir sudėtinga, jai daro didelę įtaką ekonominiai, socialiniai, politiniai ir kitokie veiksniai. Asmuo gali būti užimtas ir tuomet kai jis laikinai nedirba, tačiau tam tikru būdu žmogus yra susijęs su tikslia darbo vieta, organizacija, įmone ir panašiai. Galima teigti, kad užimtumas suvokiamas, kaip žmogiškojo gyvenimo prasmė, bet ne vien kaip žmogaus pragyvenimo šaltinis.

Į jaunimo užimtumo problemą reikėtų žiūrėti platesniu spektru, ne vien tik iš ekonominės pozicijos, bet ir iš psichologinės, socialinės, ir net politinės. Jeigu valstybėje veikia užimtumas – tai formuojasi pilietinė visuomenė ekonominiais pagrindais. Todėl galima teigti, kad valstybė turi reguliuoti ir įtakoti užimtumą, o tai jai turėtų padėti gyventojų užimtumo politika. Toks politikos veikimas ir naudojimas duoda valstybei ne tik ekonominę bet ir socialinę naudą (The EU youth strategy..., 2018). Užimtumas teikia naudą tuo, kad jaunimo užimtumas ne tik sumažina norą įsitraukti į nusikalstamas veikas, bet ir į savęs realizavimą darbo rinkoje. Traktuojama, kad valstybės užimtumo politika labiau pasiteisins, jeigu ji sugebės plačiau leisti spręsti pačiam rinkos mechanizmui, tuomet jos vaidmuo sumažės. Šiame gyvenimo laikotarpyje galima pateikti mažiausiai keturis užimtumo aspektus (The EU youth strategy..., 2018):

- žmogus, kaip asmenybė, tobulėja darbinėje veikloje bei vystosi jo profesiniai gebėjimai (The EU youth strategy..., 2018);
- visuomenės gerovės augimo pagrindas – tai naujos darbinės orientacijos ugdytas (The EU youth strategy..., 2018);
- užtikrinti tinkamą žmonių gyvenimo lygį – tai lemiantis užimtumo veiksnys (The EU youth strategy..., 2018);
- neatskiriamas užimtumo sąryšis su pagrindine konstitucine piliečio teise – teise į darbą (The EU youth strategy..., 2018).

Apžvelgiant užimtumo aspektus, galima teigti, kad jaunimo užimtumas atsiskleidžia per bendrą socialinę ir technologinę prizmę. Jaunimo užimtumas apima savęs realizavimą su socialine ir ekonomine nauda visuomenei. Kaip Stare ir Bučar (2009) mano, kad būtent reikšminga sujungti inovacijas su jaunimo užimtumu, nes inovacijos yra pirminė ekonominio augimo varomoji jėga. Remiantis mokslinės literatūros analize, jaunimas tai ta visuomenės dalis, kuri yra pajėgiausia pati inovacijas kurti bei atviriausia joms.

Praktika – tai viena iš pagrindinių pasirengimo darbo rinkai sąlygų. Kaip atsiliepia Pocius ir Okunevičiūtė–Neverauskienė (2003) gauta praktika suteikia galimybes lengviau įsitvirtinti darbo rinkoje. Jaunas žmogus atlikdamas praktiką jam dominančioje srityje gali siekti aukščiausių rezultatų, gali būti pastebėtas ir įdarbintas. Šios pateiktos priežastys yra stipriai susijusios su motyvacija ar kaip tik – jos stoka. Galima teigti, kad motyvacijos stoka taip pat gali būti traktuojama kaip pagrindinė žmogaus integracijos į darbo rinką kliūtis. Motyvacijos stoka – tai kaip nedarbą sąlygojantis veiksnys.

Piliečiai turintys aukštąjį išsimokslinimą ar pasiturintys lengviau ir paprasčiau įsitraukia į aktyvią pilietinę veiklą. Tačiau žmonės, kurių yra žemesnis socialinis ekonominis statusas mažiau tikėtina, kad imsis aktyvios veiklos dėl asmeninių priežasčių. Pilietinės veiklos pasyvumo bei aktyvumo skirtumai labai susiję ir su socialinėmis demografinėmis charakteristikomis – lytimi bei amžiumi. Vogel (2008) mano, kad mokslininkų atliktas tyrimas atskleidė, kad vyrai yra aktyvesni nei moterys, o vyresni gyventojai yra aktyvesni nei jaunimas.

Sikorskas (2011) teigia, kad samprata aktyvus dalyvavimas šiame gyvenimo laikotarpyje dažnai sutinkama liturgijoje. *Lotyniškai participatio – partem capere – imtis, turėti dalį, dalyvauti*. Sinonimai aktyvaus dalyvavimo galėtų būti pritarimas, įsijungimas. *Aktyvaus dalyvavimo* samprata, kad ir kaip būtų keista, taip pat sutinkama net politikos, ekonomikos, bei teatro ir sporto srityse. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti, kai per krikštynas, gimtadienius, vestuves, įvairias kitas šventes aktyviai įsitraukiame į jų dalyvavimą.

Valstybinėje švietimo strategijoje iškeliamą pagrindinę švietimo misiją – sudaryti galimybes kiekvienam norinčiam piliečiui su Lietuva save susiejusiam savarankiško ar aktyvaus gyvenimo pagrindus, suteikti pagalbą nuolat tobulinti savo gebėjimus, tapti visaverčiu visuomenės nariu, aktyviai reikštis socialiniame, kultūriniame bei ekonominiame gyvenime. Taip pat yra sukurtas strateginis tikslas padaryti Lietuvos švietimą tvirtu pagrindu valstybės gerovės kėlimui, ugdyti savarankiškam ir veržliam piliečiui, solidariai ir atsakingai kuriančiam savo Lietuvos ir pasaulio ateitį (Valstybinė švietimo strategija 2013-2022, 2012).

Pagrindiniuose strateginiuose švietimo politikos dokumentuose traktuojama, kad pagrindinis švietimo tikslas yra, sudaryti galimybes besimokantiems įgyti socialinę kompetenciją. Įgyta socialinė kompetencija sudarytų sąlygas mokiniams tapti aktyviais ne tik socialinio gyvenimo dalyviais, bet ir jo kūrėjais (Ugdymo programos..., 2018). Kvieskienės (2012) teigimu, padėtų jaunimui tobulinti

visuomenės kūrybinius sugebėjimus ir laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą ir nuolatinį kūrimąsi.

Šių dienų demokratijai svarbu yra visų valstybės piliečių, o ypač jaunų žmonių, dalyvavimas. Mokykloms yra iškeltas pagrindinis uždavinys – paruošti gyvenimui tokį jaunimą, kuris aktyviai veiktų plėtojant atstovaujama demokratiją – įgyvendintu savo teise, taip pat prisiimtu ir atsakomybę už visuomenės kūrimą. Zaleckienė ir Žadeikaitė (2012) teigia, kad visą tai galima pasiekti tik tobulinant jaunų žmonių socialinio dalyvavimo galimybes, ieškant reikšmingų socialinės veiklos formų. Taip pat įtraukiant tuos pačius moksleivius bei skatinti socialinio dalyvavimo tradicijas.

Bitinas (2004) teigia, kad *socialinis ugdymas – pedagogiškai nukreipta bei reikšminga visuomenės paramos sistema, būdinga augančiam piliečiui įsijungti į socialinį gyvenimą*. Jis traktuoja, kad ugdymo įstaigos auklėtinio asmenybės pozicija formuojasi aktyvioje veikloje. Galima teigti, kad per veiklą, kuri yra reikšminga visuomenei, formuojasi aktyvi asmenybės pozicija.

Nuo socialinių, demografinių, ekonominių tarpusavyje susijusių veiksnių priklauso jauno žmogaus integracija į darbo rinką. Šių dienų ekonominė rinkos padėtis yra sunki, to sąlygojama laisvų darbo vietų stoka. Tai vienas iš pagrindinių veiksnių, kuris sąlygoja jauno žmogaus nedarbą, nes šiame gyvenimo laikotarpyje yra sunki ekonominė rinkos padėtis bei to sąlygojama laisvų darbo vietų stoka. Darbdaviai šiame gyvenimo laikotarpyje yra linkę mažiau rizikuoti bei darbo vietą išlaikyti kvalifikuotam darbuotojui, tokiu ekonominiu nuosmukio ar sąstingio metu. Dar vienas labai svarbus nedarbą lemiantis veiksnys – tai nepakankamas profesinis pasirengimas. Žinoma yra maža darbo motyvacija, ji nesuteikia perspektyvų siekiant geresnių darbo sąlygų. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti, tai, kad jaunuolio ilgą laiką dirbamas fizinis darbas, nereikalaujantis kvalifikacijos, nesuteikia galimybės tobulėti.

Kiekvienam žmogui yra aktuali ir svarbi darbo rinkos situacija, pirmiausia – tai nedarbas ir jaunimo integracija į darbo rinką, o ypač jaunam piliečiui, ir ne tik Lietuvoje, o visoje Europoje. Vyraujant nedarbo problemai, pasiekia atgarsiai, jog dauguma Lietuvos jaunuolių išreiškia norą, kad būtų grįžtama prie sovietinių laikų praktikos, kai aukštąjį mokslą pabaigę jaunuoliai gaudavo paskyrimą į darbo vietą ir tokiu būdu absolventų ateitis būdavo užtikrinama. Bent galima teigti, kad tai sunkiai pasiekiamą laisvos rinkos sąlygomis. Puikia matosi, jog daugumai jaunų žmonių dabartinis laikmetis yra sudėtingesnis bei pasirinkimo galimybė, laisvė nevaržomai reikštis ir nepriklausomos rinkos ypatumai kai kam atrodo daugiau trūkumas nei privalumas.

Tiek nuo rinkos sąlygų, tiek nuo jauno žmogaus poelgių, pastangų, požiūrio į gyvenimą, nusiteikimo, priklauso jo integracija į darbo rinką. Taip pat jaunimo integracija į darbo rinką priklauso nuo jaunuolių tėvų socialinio sluoksnio, nuo bendros socialinės–ekonominės šalies padėties. Didėjantis jauno žmogaus užimtumas ir mažėjantis nedarbas sudaro ilgesnį atskiros žmonių kartos ekonominio aktyvumo laikmetį ir greitesnę valstybės ūkio plėtrą.

Kalbant apie jauno žmogaus integracijos į darbo rinką tendencijas Lietuvoje, svarbu paminėti, jog labai svarbu jaunų specialistų paruošimo ne tik kiekybė, bet ir kokybė. Tiek kiek šiuo metu reikalauja rinka specialistų, ir tokių specialistų, kurie tuoj pat galėtų pradėti darbinę veiklą – tai iškeltas didelis uždavinys šaliai paruošti tiek specialistų.

Stepanovas ir Ostašenkovaitė (2013), įvertinę inovatyvių projektų situaciją, įvardija inovatyvių projektų plėtros valstybėje skatinimą. Jie mano, jog šiam tikslui įgyvendinti labai svarbu teisingai paruošti inovatyvių projektų daugiakriterinio vertinimo modelį. Šio modelio priimtinas taikymas išskirtų mažiau rizikingus bei daugiau naudos teikiančius inovatyvius projektus. Pagal Stepanovą ir Ostašenkovaitę, *inovacija – tai procesas, darni eiga, kai įmonė, kurdama inovatyvią paslaugą, turi praeiti konkrečius etapus, jog išplėtotų idėją, patikrintų potencialią rinką bei sumodeliuotų paslaugą.*

Inovatyvios paslaugos formavimuisi ir kūrimui didelę įtaką daro vartotojo lūkesčiai, kurie apima daugybę veiksnių: ilgalaikius skatinančius veiksnius, asmeninius poreikius, įvairias alternatyvas, patirtį, komunikaciją, pažadus, paslaugas ir kita.

Šaulinskas (2013) akcentuoja, kad inovatyvios paslaugos yra svarbios visuose sektoriuose, vartotojas siekia pateisinti savo lūkesčius ir užtikrinti savo pasitenkinimo kokybę. Jo literatūroje buvo išskiriami keturi inovatyvios paslaugos reiškiniai, įtakojančys vartotoją: noras gerai jaustis, skirti dėmesio sau, noras jaustis nesugaišus laiko veltui ir įsigijus kokybišką paslaugą bei siekimas užsitikrinti kokybišką gyvenimą.

1.2. Užimtumo samprata ir jaunimo integracijos į darbo rinką kliūtys ir perspektyvos

Labai svarbu įžvelgti ryšį tarp jaunimo užimtumo bei inovacijų, kadangi vyksta įvairūs globalūs procesai, nes šiame gyvenimo laikotarpyje yra atvira ekonomika. Daugumai šalių norint geresnės ūkio politikos, pritraukiant kuo daugiau inovacijų svarbu siekti partnerystės su jaunimu. Ekonominį klestėjimą šaliai pritraukia jaunimo užimtumas. Darbo jėgos jaunėjimas, socialinė visuomenės gerovė, demografinis augimas priklauso nuo jauno žmogaus užimtumo. Kipšaitė–Skietrė (2001) mano, kad naudinga įgyvendinti bei numatyti kompleksines priemones, kurios padėtų skatinti jaunimo galimybes, poreikius įvairiose srityse. Tiek Europos Sąjungos jaunimas, tiek Lietuvos jaunimas jaučia itin greitais kaitos procesus, išskyla vis naujų iššūkių, kurie daro poveikį jauno žmogaus aplinkai. Jauno žmogaus užimtumo nagrinėjimas inovacijų aspektu svarbus tuo, jog ekonomika pradeda augti ir tai suteikia platesnes galimybes inovacijų plėtrai. Labai svarbu siekti, jog jaunas žmogus turėtų užimtumą per inovacijas bei galėtų visapusiškai integruotis į ekonominį ir visuomenės socialinį gyvenimą.

Hofferth ir Collins (2000) teigimu, sėkmingai darbo rinkos plėtrai labai svarbus yra užimtumas. Šukytė (2010) teigia, kad Lietuva bei dauguma Rytų bei Vidurio Europos šalių, disponuoja labai mažais gamtos turtais bei materialiniais ištekliais. Žmogiškojo kapitalo kokybė bei sugebėjimas maksimaliai išnaudoti esamus žmogiškuosius išteklius, pritaikant įvairias inovacijų skleidimo, technologijų ir mokslo

płetros priemonės, tai iš esmės lemia socialinę–ekonominę raidą. Darbo rinkos lankstumui, vienas svarbiausių aspektų yra jauno žmogaus užimtumo užtikrinimas. Plačiąja prasme gali reikšti ir darbo sąlygų pagerėjimą. Eamets ir Masso (2004) atsiliepia, kad svarbu yra gerinti darbuotojų darbo santykius, didinti inovacijas į žmogiškąjį kapitalą, mažinti nedarbo riziką bei kurti patrauklų darbą darbuotojui. Valstybė privalo rūpintis piliečių užimtumu. Turi būti kuriama ir įgyvendinama gyventojų užimtumo politika.

2 lentelėje yra pateikiamos *užimtumo* sąvokos remiantis autorių teorijomis. Lentelėje (žr. 2 lentelė) apibūdinamas neoficialus užimtumas, visiškas gyventojų užimtumas, jauno žmogaus užimtumas bei pagrindinės *užimtumo* sąvokos.

2 lentelė. Užimtumo sąvokos apibūdinimai (sudaryta autorės, remiantis autorių požiūriais)

Autorius	Apibūdinimas
Okunevičiūtė–Neverauskienė ir Pocius (2001)	Kai darbuotojas yra samdomas, nesudarant darbo sutarties bei pažeidžiant darbo sutarties sąlygas – tai prilyginama neoficialiam užimtumui.
Shoppen ir Boonstra (2001)	Užimtumas gali būti ne tik kaip pragyvenimo šaltinis, bet ir asmens gyvenimo prasmės išraiška. Remiantis mokslinės literatūros analize, prarasti darbo vietą dažnai reiškia netekti ir viena, ir kita. Autoriai akcentuoja, kad žmogus turintis darbą jaučiasi visuomenės piliečiu tikrąja to žodžio prasme. Užimtumas labai aktualus piliečių gerovei bei socialiniam užimtumui skatinti. Todėl labai svarbu žinoti, kokia šiame gyvenimo laikotarpyje yra užimtumo situacija.
Inovacijų perdavimo tinklas Europoje: paslaugos ir galimybės (2005)	Kai yra visiškas gyventojų užimtumas, traktuojama, jog jam būnat dalis darbingų valstybės piliečių vis tiek bus nedirbantys, dėl tam tikrų susidariusių priežasčių.
Stare ir Bučar (2009)	Savęs realizavimas su socialine ir ekonomine nauda visuomenei traktuojama, kad tai jauno žmogaus užimtumas. Stare ir Bučar mano, kad būtent toje vietoje yra tikslinga sujungti jauno žmogaus užimtumą ir inovacijas. Autoriai, teigia, kad jaunas žmogus – tai visuomenės dalis, kuri yra atsidavusi inovacijoms bei labiausiai sugebanti pati jas kurti, o inovacijos yra pagrindinė ekonominio klestėjimo varomoji jėga.
Vondracek (2004)	Jauno žmogaus užimtumas gali suteikti tiek neigiamų, tiek teigiamų pasekmių. Tačiau tikslingai struktūrizuojant tai gali būti naudinga patirtis kelyje į nepriklausomybę ir pilnametystę.
Ratkevičienė (2005)	Demokratinės pilietinės visuomenės pagrindas yra užimtumas. Šių dienų dirbantis žmogus tampa visuomenės piliečiu tikrąja to žodžio prasme. Autorės teigimu, valstybė privalo rūpintis piliečių užimtumu. Turi būti kuriama gyventojų užimtumo politika.

Matulionis ir Mikšys (1992) teigia, kad jaunas žmogus yra vienas pirminių socialinių tyrimų objektų šalyje. Tai parodo atlikti reikšmingi jauno žmogaus profesinių bei vertybinių orientacijų tyrimai. Sociologų buvo nustatyta, jog jauno žmogaus įsitraukimas į visuomeninį gyvenimą dažniausiai yra jo socialinės–profesinės orientacijos susiformavimo rezultatas. 2000 m. Pasak Zoko (2000), sociologai apklausė 1006 respondentus aštuoniuose dešimtyse visus Lietuvos regionus reprezentuojančių vietovių. Apklausoje dalyvavo nuo 16 iki 29 metų amžiaus jaunimas. Šio tyrimo esmė – tai Lietuvos jaunimo nuostatų, susijusių su jų padėtimi darbo rinkoje. Šį tyrimą organizavo rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų studija „Spinter“ (Viešosios nuomonės tyrimai..., 2018).

Pocius ir Okunevičiūtė–Neverauskienė (2001) pabrėžia, kad žmogaus jaunystė, kaip amžiaus tarpsnis yra unikalus, tačiau sudėtingas socialiniu–demografiniu požiūriu. Kadangi jaunystės gyvenimo

etapo turinį apima dviejų nevienodų socialinių statusų – vaiko bei suaugusiojo – derinys. Šiame gyvenimo etape jaunas žmogus siekia suaugusiojo statuso, kuris įgaunamas pamažu, pereinant tam tikrus sunkumus bei įtampas. Šis amžiaus tarpsnis laikomas sudėtingu, net kritiniu jauno žmogaus gyvenimo etapu.

Pagal Europos Komisijos (2009) padarytas išvadas, Lietuvoje šiame gyvenimo laikotarpyje jaunimui yra nepalanki darbo rinka. Šiandien mes turime nepakankamą jauno žmogaus užimtumą bei įgūdžių ir kvalifikacijos neatitikimą darbo rinkai. Šalyje egzistuojantis struktūrinis nedarbas, kai darbo paklausa savo struktūra neatitinka darbo pasiūlos. Šiame gyvenimo laikotarpyje yra iškreipta darbo rinkos situacija. Žmonių turimų kvalifikacijų ir profesijų yra gerokai per daug, o kitų trūksta. Brazienė ir Žalkauskaitė (2012) pateikė, kad teigiamus poslinkius darbo rinkoje stabdo tiek darbo pasiūlos bei paklausos neatitikimas, tiek skirtingi darbdavių bei darbuotojų poreikiai ir lūkesčiai. Tai skelbiama 2010–2011 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialiniame pranešime.

Autoriai mokslinėje literatūroje pateikia daug ir įvairių veiksnių, sudarančių kliūtis jaunam žmogui įsitvirtinti darbo rinkoje. Vienas iš veiksnių – tai aukštojo mokslo neatitikimas darbo rinkai, dar vienas veiksnys – tai jaunų žmonių profesinių įgūdžių stoka ar jų nebuvimas, kurių reikalauja darbdaviai (Karamessini, 2010; Semboja, 2007; Ryan, 1999). Yra labai sumažėjęs susidomėjimas profesinio rengimo centrų siūlomomis specializacijomis. Dar yra labai svarbūs makrolygmens veiksniai. Hannan ir kt. (1996) akcentuoja, kad veiksniai tokie kaip darbo rinkoje mažėjanti švietimo sistemos išduoto kvalifikaciją liudijančio dokumento reikšmė. Taip pat šalies ekonominis nestabilumas, kuris sudaro sklindaus jauno žmogaus perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką barjerus. Jono žmogaus siekimas gauti pirmąjį darbą atitinkantį pagal įgytą kvalifikaciją dažniausiai tampa ribotas.

Pagal Martin ir kt. (2007), *jaunimas – tai ypatinga socialinė grupė, kuri pasižymi būdingu vadinamuoju darbo prekybos fenomenu*. Autoriai traktuoja, jog ir jauni žmonės apima didesnę naujai priimtų į darbą dalį, tačiau jaunas žmogus dažniau nei vyresnio amžiaus asmuo yra linkęs keisti darbą. Brazienė ir Žalkauskaitė (2012) pateikė pastebėjimus, jog jaunimas dažnai keičia darbo vietą savo profesinės karjeros pradžioje, norėdami atrasti tinkamiausią atitikmenį tarp įgytų įgūdžių bei darbdavių reikalavimų.

Pasak Bagdanavičiaus (2002), pirminė socializacija yra svarbus auklėjimo šeimoje ir žmogiškojo kapitalo formavimo veiksnys. Įvairūs žmogiškojo kapitalo ištekliai formuojasi vystymosi bei auklėjimo metu šeimoje. Taip pat formuojasi asmenybė, susiformuoja pirminiai psichofiziologiniai protiniai gebėjimai bei poreikiai. Autorius taip pat pažymi, kad vaikų gebėjimų kokybė yra susieta su tėvų gyvenimo sąlygomis bei kokybe, jų sveikata ir išsilavinimo lygiu. Tačiau Laroche (1999) mano, kad žmogaus patirtis, kvalifikacijos kėlimas, mokymasis visą gyvenimą bei išsilavinimas yra pagrindinės esminės žmogiškojo kapitalo komponentės. Pagal autorių, vienas pagrindinių šiuolaikinę žinių ekonomiką plėtojančių veiksnių yra išsilavinimas. Pagal Schultz (1961) ir Becker (1993) turimas

išsilavinimas suteikia asmeniui galimybę ne tik geriau įsitvirtinti darbo rinkoje bei produktyviau atlikti darbą, bet visą tai lemia ir sėkmingą ekonomikos vystymąsi. Dar kitaip sakant, neformalaus t. y. kvalifikacijos kėlimo kursai bei formalaus t. y. mokykla, kolegija, universitetas, mokymosi metu gautos žinios sudaro žmogiškojo kapitalo pagrindą. Taip pat tampa investicijomis į įmones, sektorius bei šalies naudą.

Martinaičio ir kt. (2010) teigimu, „Lietuvos universitetų absolventų integracija darbo rinkoje“, kurio kontekste pateikiama atskaita, kad aukštesniojo išsilavinimo tėvų vaikai taip pat dažniausiai siekia aukštesnio išsilavinimo. Pagal atliktą tyrimą taip pat pastebima, kad turtingesnių tėvų vaikai būna turtingesni ir panašiai. Teigiama, kad socialinis tėvų statusas bei padėtis visuomenėje yra pirminis veiksnys, kuris nulemia spartesnę bei sklandesnę jaunų žmonių perėjimą iš švietimo sistemos į darbo rinką. Martinaitis ir kt. (2010) traktuoja, kad aukštąjį išsilavinimą įgiję bei socialinį statusą turintys tėvai suteikia daugiau kultūrinių išteklių savo atžaloms. Tėvai su savo vaikais lankosi kultūros renginiuose, keliauja, skaito įvairią literatūrą, o per tokias veiklas vaikams suteikiama daugiau kultūrinių išteklių. Tyrimo autoriai pastebi, kad po tokių veiklų atsiranda geresni vaikų bendravimo įgūdžiai, įvairių sričių žiniomis, o tai laikoma privalumu darbo rinkoje. Akcentuojama, kad tai padidina tokių jaunų žmonių norą sėkmingai integruotis į darbo rinką. Tyrime autoriai taip pat nurodo, jog geresnis tėvų socialinis pagrindas beveik visuomet užtikrina didesnes pajamas, bei gerina ekonominio kapitalo kiekį. Gaunamos didesnės pajamos, sudaro palankias sąlygas jauniems žmonėms tobulėti, įgyti aukštesnį išsilavinimą bei įgyti įvairios patirties, suteikiančios pranašumą darbo rinkoje. Dar vienas svarbus veiksnys – tai finansinis stabilumas. Šis veiksnys sukuria sąlygas ne tik įgyti patirties, praktikos žinių, reikalingų norimam darbui, bet ir sudaro sąlygas jaunam žmogui daugiau laiko skirti darbo paieškai, rinktis norimą darbą bei motyvuoja imtis savanoriškos veiklos.

Gruževskis ir Okunevičiūtė–Neverauskienė (2009) pateikia tyrimo rezultatus, kurie parodo, kad valstybės prioritetiniu uždaviniu turi tapti jauno žmogaus nedarbo problemų sprendimas. Šiame gyvenimo laikotarpyje, vyraujantys ekonominiai sunkumai jauniems žmonėms sudaro netikrumo jausmą, kadangi jaunimo darbo situacija gali vis labiau blogėti.

Kalbant apie jauno žmogaus padėtį Lietuvos darbo rinkoje, galima pateikti vieną labai svarbią priešastį, kai jaunuolis užsiregistravęs teritorinėse darbo biržose dėl savo skirtingo įgyto išsilavinimo bei profesinio parengimo turi skirtingas galimybes įsitvirtinti darbo rinkoje. Jaunam žmogui turėtų būti taikomos skirtingos darbo rinkos politikos priemonės. Tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje yra skirtingos jaunimo grupės. Kai jaunas žmogus neturi pagrindinio išsilavinimo, tai toks jaunuolis turi mažai galimybių efektyviai integruotis į darbo rinką. Prieinama kompleksinė jauno žmogaus nedarbo prevencijos sistema, suteikianti galimybes taikyti inovatyvius sprendimus bei apimanti visas darbo jėgos formavimo ir jos įtraukimo į darbinę veiklą grandis, turėtų mažinti jauno žmogaus nedarbą bei su ja susijusias problemas.

Žitkienė (2011) mano, jog norint pakeisti esamą padėtį, būtina prioritetinę dėmesį atiduoti nedarbo priežasčių pašalinimui, tačiau ne kovai su pasekmėmis. Šiame gyvenimo laikotarpyje didėja nusikalstamumas, sparčiai plinta jaunuolių žalingi įpročiai. Šalies resursus bei išteklius reikėtų labiau orientuoti į priemones, padedančias paruošti jaunimą sėkmingai integracijai į darbo rinką, bet ne į kovą su esamomis problemomis, traktuoja autorė. Šiuo metu kas trečias jaunas žmogus Lietuvoje neturi darbo. Nors Lietuvos darbo birža suteikia profesinio mokymo priemonę jaunimui, tačiau tai mažai ką keičia.

Gražulis ir Gruževskis (2008) akcentuoja, kad nedarbas didina psichologinį diskomfortą bei nepasitikėjimą savimi. Neturėjimas darbo, mažina pajamas, keisdamas žmogaus nuostatas bei įprastinį gyvenimo ritmą. Daugumai šalies gyventojų apsunkina kasdieninį gyvenimą, dažnai susidaro socialinė atskirtis, kuri riboja laisvo žmogaus ekonominėje ir socialinėje sferoje pasirinkimą.

Adamonienė ir Astromskienė (2003), teigia, kad didelis nedarbo lygis yra pagrindinių socialinių bei ekonominių XXI amžiaus pradžios problemų. Ši problema aktuali tiek Lietuvoje, tiek beveik visose Europos ir pasaulio šalyse.

Nedarbo lygis skaičiuojamas pagal šią formulę:

$$U_r = \frac{U}{LF} * 100 \% \quad (1) \text{ (Nedarbo lygis... 2018)}$$

Čia: U_r – faktiškas (bendrasis) nedarbo lygis; U – bedarbių skaičius; LF – darbo jėga.

1-oje formulėje galime matyti, kad norint gauti faktišką nedarbo lygį, turime žinoti bedarbių skaičių ir darbo jėgos koeficientą. Šis nedarbo lygis apskaičiuojamas atskiroms įvairių asmenų grupėms. Tai gali būti pagal amžių, teritorijas, išsilavinimą ir t. t. Užimtumo lygis yra stipriai susijęs su nedarbo rodikliais. Ekonominį augimą bei žmogaus socialinę raidą parodo užimtumas. Užimtų gyventojų bei tiriamojo amžiaus grupės piliečių skaičiaus santykis sudaro užimtumo lygį (žr. 2 formulė). Atlikus gyventojų užimtumo tyrimą, galima įvertinti darbo jėgą, būtiną nedarbo lygio skaičiavimams atlikti šalies ir apskričių lygiu.

Užimtumo lygis skaičiuojamas pagal formulę:

$$E_r = \frac{E}{P} * 100 \% \quad (2) \text{ (Užimtumo lygis... 2018)}$$

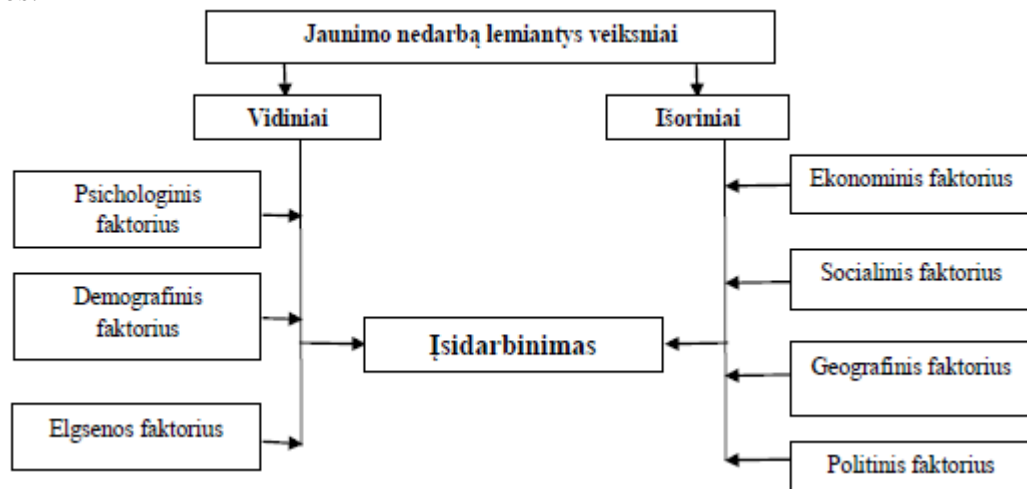
Čia: E_r – užimtumo lygis; E – užimtų gyventojų skaičius; P – darbingo amžiaus ir vyresnių gyventojų skaičius.

Užimtumas šiame gyvenimo laikotarpyje yra esminis probleminis reiškinys, kuris keičiantis ekonominėms bei politinėms piliečių gyvenimo sąlygoms, vis iškelia kas kartą po naują uždavinį, kurį reikia spręsti nedelsiant. Visą užimtumą negalima sudėlioti į skaičius. Užimtumas siejamas su padėtimi darbo rinkoje ir visoje ūkinėje sistemoje. Kai nedarbo lygis esą nedidelis ir nekelia infliacijos padidėjimo, tai galime traktuoti, kaip visišką užimtumą.

Šiame gyvenimo laikotarpyje yra pateikiamas ilgalaikis ir trumpalaikis užimtumas. Ilgalaikis užimtumas yra priskiriamas prie gamybos ir našumo lygio. Tačiau trumpalaikis, efektyvus užimtumas išgaunamas prisitaikant prie ilgalaikio tikslo. Kaip mano Nezabitauskas (2002), kai egzistuoja

nekintamas darbo našumo lygis bei techninės pažangos augimo tempas, gamybos apimtis bei užimtumas auga proporcingai. Tai reiškia, kad vienodu procentu gan ilgą laiką. Kai yra trumpalaikis užimtumo reguliavimas, tai atkreipiant dėmesį į gamybos lygį, reikia atsižvelgti į faktiškai susiklosčiusį gamybos apimties augimo tempą bei darbo našumo santykį. Šiam tikslui yra sudaromi darbo reguliavimo bei našumo tempai. Jie užtikrina ekonominio bei užimto aktyvumo spartumo pusiausvyrą.

Gruževskis ir Okunevičiūtė – Neverauskienė (2009) teigia, jog aukštosios mokyklos specialistus rengia nepaisant darbo rinkos poreikių. Mokyklos neatsižvelgia į įgūdžius bei profesines kompetencijas, kurių prašo darbdavys. Tyrimas parodo, kad nėra sąsajos tarp paruoštų aukštojo mokslo specialistų ir darbo rinkos. Autoriai mano, kad užimtumą bei nedarbą darbo rinkoje įtakoja išoriniai ir vidiniai veiksniai. Visą tai atsispindi 2 paveiksle. Autorių pateikti jauno žmogaus nedarbą įtakojantys veiksniai, turintys įtakos nuo įsidarbinimo galimybių gali būti išoriniai ir vidiniai. Visą tai matyti iš pateiktos informacijos (žr. 2 pav.). Autoriai akcentuoja, jog nuo konkretaus individo nepriklausantys veiksniai – tai išorės veiksniai, kurių negalima reguliuoti tiesiogiai. Prie išorės veiksnių būtų galima priskirti ekonominius, socialinius, geografinius bei politinius. Socialiniams – ekonominiams veiksniams įtakos turi darbo rinka. Šie rodiklių pasikeitimai darbo rinkoje gali turėti tiek neigiamos tiek teigiamos darbo rinkos veiksnių pokyčius. Pažymima, jog vidiniai veiksniai priklauso nuo konkretaus individo. Jis gali juos kontroliuoti. Šiuos veiksnius sudaro psichologiniai, demografiniai bei kokybinės gyventojų charakteristikos.

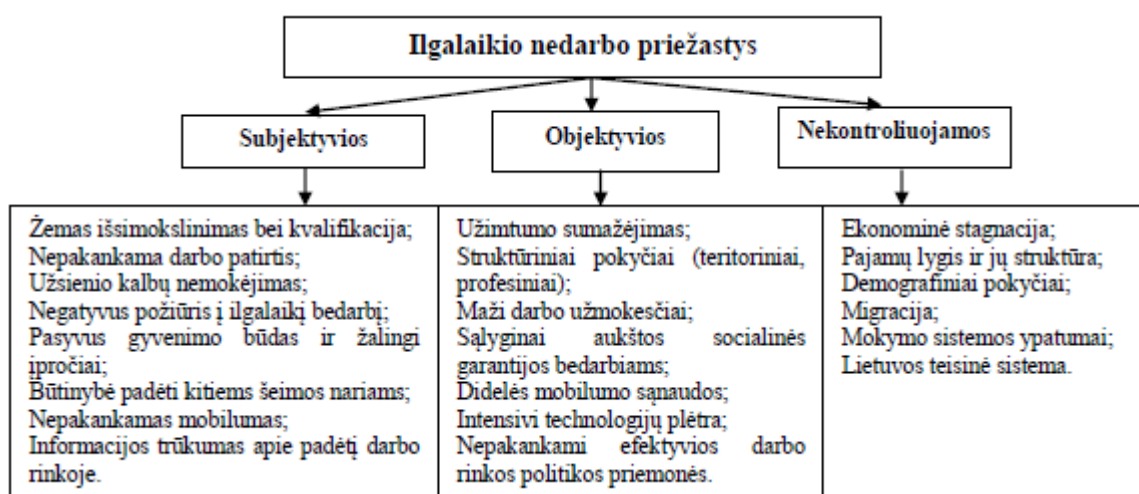

2 pav. Jaunimo nedarbą lemiantys veiksniai (sudaryta autorės, remiantis Gruževskis ir Okunevičiūtė – Neverauskienė (2009))

Karamessini (2010), Semboja (2007) ir Ryan (1999) pateikti tyrimų rezultatai parodė, jog jaunam žmogui rasti darbą trukdo trys pagrindinės priežastys. Viena iš priežasčių – tai mokamas mokslas. Daugelyje Europos šalių universitetiniam išsilavinimui valstybė teikia subsidijas. Tačiau pragyvenimas jaunam žmogui Europoje yra didelė našta ir jaunuolis priverstas palikti studijas. Profesines studijas Europoje valstybės remia retai. Jaunam žmogui trūksta žinių apie profesines studijas, jie linkę mokslus tęsti universitetuose, nes jaunimui – tai prestižas. Dar viena iš priežasčių, kuri trukdo jaunimui rasti

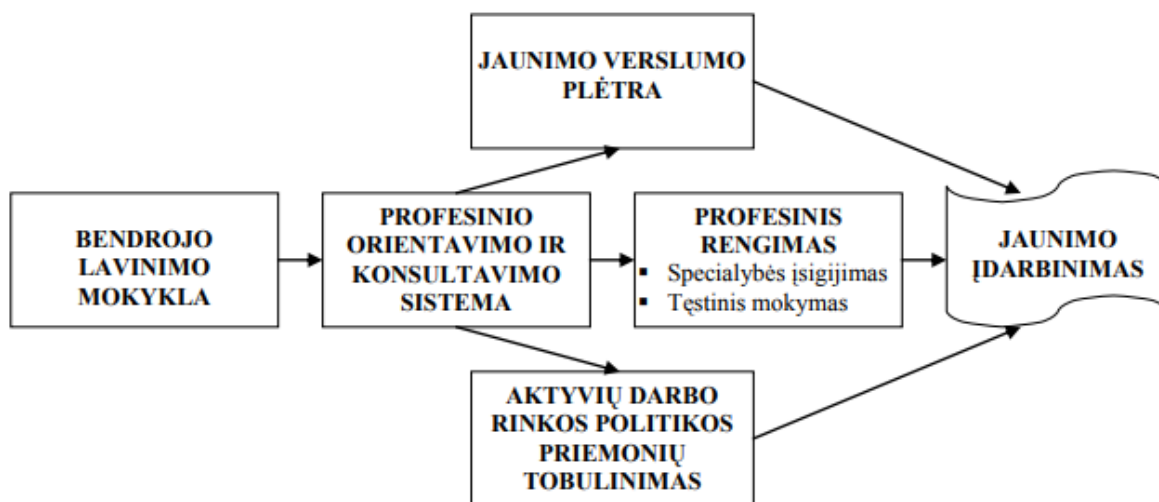
darbą – tai trūkstami įgūdžiai. Juos jaunas žmogus turi įgyti studijuodamas. Darbdaviai pasigenda jauno žmogaus komunikacijų gebėjimo. Autorių teigimu, egzistuoja per mažas bendradarbiavimas tarp Europos darbdavių ir švietimo sistemos dalyvių, kad pašalintų susidariusią situaciją. Dar vienas labai svarbus veiksnys – tai pabaigus studijas, sudėtingas pereinamasis laikotarpis. Dauguma jaunuolių traktuoja, jog pabaigus studijas labai sunku susirasti tinkamą darbą. Todėl jaunuoliai priversti dirbti laikinus, nepatrauklius darbus. Trečdalis apklaustų jaunuolių, teigia jog trūksta institucijų, kurios galėtų padėti susiorientuoti darbo rinkoje.

Kaip mano Beržinskienė ir Būdvytytė–Gudienė (2010), ilgalaikis nedarbas priklauso nuo subjektyvių bei objektyvių priežasčių. Taip pat išskiriama ir nekontroliuojama ilgalaikio nedarbo problema. Visą tai matosi pagal pateiktą informaciją (žr. 3 pav.).

3 pav. Ilgalaikio nedarbo priežastys (sudaryta autorės, remiantis Būdvytytė–Gudienė (2010))

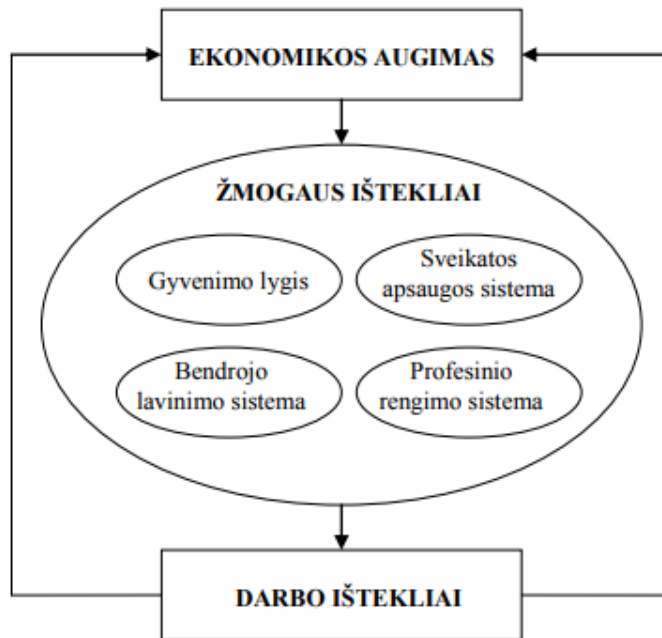
Pagal Paltarokaite (2010), jauno žmogaus užimtumo didinimo priemonių sistema turi susidaryti iš šešių veiksnių. Šie veiksniai matosi pateikti 4 paveiksle: bendro lavinimo mokykla, profesinio orientavimo ir konsultavimo sistema, profesinio rengimas, aktyvių darbo rinkos politikos priemonių tobulinimas, jaunimo verslumo plėtra bei jaunimo įdarbinimas.

4 pav. Jauno žmogaus integracija į darbo rinką (sudaryta autorės, remiantis Paltarokaite)

Šie pateikti veiksniai 4 paveiksle turi būti susieti, jeigu norime, kad būtų efektyvi jaunimo integracija į darbo rinką.

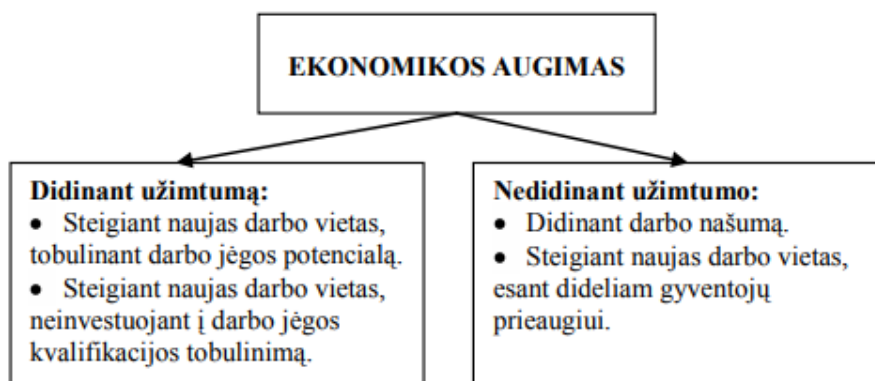
Nedarbo mažinimo, užimtumo galimybių didėjimo pagrindinis veiksnys – tai ekonomikos klestėjimas. Žmogiškųjų išteklių didėjimui įtakos turi ekonomikos augimas. Tai matosi pavaizduota 5 paveiksle.

5 pav. Ekonominio augimo poveikis žmogui (sudaryta autorės, remiantis Gruževskis (2002))

Kaip akcentuoja Gruževskis (2002), dauguma žmogiškųjų išteklių priskiriama darbo ištekliams, tačiau visas ekonominis klestėjimas turi įtakos ir darbo ištekliams.

Dauguma autorių teigia, jog ekonominis augimas yra vienas svarbiausių nedarbo mažinimo priežasčių. Pagal Gruževskį (2002), ekonomikos augimą galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: skatinant užimtumą ir neskatinant užimtumą (žr. 6 pav.).

6 pav. Ekonominis augimas pagal užimtumą (sudaryta autorės, remiantis Gruževskis (2002))

Nagrinėjant jauno žmogaus integracijos į darbo rinką, reiktų paanalizuoti racionalų gyventojų užimtumą. Apie ekonominę, socialinę valstybės būklę galima spręsti pagal gyventojų skaičius, sudėtį

bei dinamika. Ekonominė situacija nusako būsimas priemones, kurių turi imtis šalis, kad įtvirtintų teigiamas ar panaikintų neigiamas jos augimo tendencijas.

Darbo išteklių pasiskirstymas tarp ekonominės veiklos priemonių reiškia racionalų gyventojų užimtumą. Tai turi būti atsižvelgta į geopolitinę situaciją, susiklosčiusias ūkinės veiklos tradicijas bei valstybės gamtinius išteklius. Yra viena pagrindinė racionalaus jauno žmogaus užimtumo sąlyga, kai darbuotojų profesinė kvalifikacija atitinka darbo funkcijas bei struktūrą, kuri taip pat yra racionali. Remiantis mokslinės literatūros analize, racionali jauno žmogaus užimtumo struktūra kuriama pasinaudojus ekonominiais svertais rinkos ekonomikoje. Ekonominius svertus sudaro mokesčiai, kreditai, muitai, darbo apmokėjimas bei kitos ekonominės politikos priemonės. Mikroekonomikos bei makroekonomikos veiksniai sąlygoja jauno žmogaus užimtumą.

Pagal Martinkų ir Beržinskienę (2005), efektyvus užimtumas bei racionalus užimtumas tarptautiniu mastu pateikiamas gautais socialiniais ir ekonominiais rezultatais. Ekonominiai – socialiniai rezultatai yra laikomi, kaip nacionalinis produktas, darbo našumo lygis, vidutiniškai tenkančiam vienam gyventojui, vidutinė gyvenimo trukmė ir kiti panašūs rodikliai. Viena iš pagrindinių žmogaus vertybių yra darbas. Darbas daugeliui piliečių didina saugumo jausmą, suteikia saviraiškos galimybių, sudaro galimybes pagerinti materialinę situaciją, taigi nedarbas – rimta ne tik socialinė, ekonominė, bet ir psichologinė darbo neturinčio žmogaus problema. Beržinskienė (2005) mano, kad vienas reikšmingiausių veiksnių, lemiančių efektyvų užimtumo galimybių panaudojimą yra subjektyvių ir objektyvių priežasčių, apsunkinančių ilgalaikio bedarbio integracijos į darbo rinką, identifikavimas.

1.3. Jaunimo nedarbo problemos sprendimo galimybės

Lietuvoje jaunimo užimtumą, nedarbo priežastis sistemingai pradėjo nagrinėti jau maždaug prieš 15 metų. Šias problemas nagrinėjo Lietuvos tyrėjai: Vagnerienė (2010), Pocius (2012), Moskvina (2008), Neverauskienė (2011), Šlekienė (2008), Gruževskis (2004), Paulavičius (2004), Šileika (2006). Šias problemas palietė ir nagrinėjo užsienio mokslininkai: Higgins (2001), Blanchflower (2000), Deakin (1996), Summers (1982), Freeman (1982), Medoff (1982). Galima teigti, kad ši problema kelia didelį susirūpinimą ne tik Lietuvoje, bet ir Europos Sąjungoje (Žvybaitė, 2014). Nedarbo problema tampa ilgalaikė bei sunkiai išsprendžiama. Europos sąjungoje, jaunimo užimtumo klausimas laikomas prioritetiniu. Pasak Žvybaitės (2014), Europos komisija pateikė jaunimo užimtumo priemonių paketą, kuriame numatytos priemonės, skatinančios jaunimo įtraukimą į darbo rinką, bei kompetentingų, motyvuotų jaunų žmonių ugdymą. Šias priemones privalo įgyvendinti visos Europos Sąjungos valstybės narės.

Europos ateitis – tai Europos jaunimas. Norint kurti ateitį būtina užsiimti tam tikra veikla – darbu ar verslu. Jaunimo nedarbas kelia rūpestį ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europos sąjungoje. Statistikos šaltiniai rodo, kad jaunimas yra labiausiai nedarbo paliesta socialinė grupė. 2017 m. spalį jaunimo nedarbo lygis Europos Sąjungoje siekė 16,5 procento. Iki 2020 m. jo mažinimui Europos Sąjunga

numačiusi skirti beveik 9 mlrd. eurų (Jaunimo užimtumas ES, 2018). Nedarbo priežastys Europoje yra įvairios, didelę įtaką turėjo ekonominė krizė. To pasekoje, nedarbo lygis smarkiai išaugo.

Europos Sąjunga pateikė priemones, dar 2012 m. kiekvienai ES narei taip pat ir Lietuvai, o ypač toms, kuriose jauno žmogaus nedarbo lygis buvo ganėtinai aukštas. Šukytė (2010) pabrėžia, kad buvo siūlomos rekomendacijos, kaip kovoti su jauno žmogaus nedarbo problema. 2012 m. gruodžio mėn. Europos Komisija pasiūlė Jaunimo užimtumo priemonių paketą, kuris padėtų šalims, kovojančioms su šia problema. Šiame pakete įtrauktos Jaunimo garantijų iniciatyvos, stažuocių kokybės sistema, Europos gamybinės praktikos aljansas (Europos Komisija, 2013). Komisijos pateiktos priemonės jau sėkmingai įgyvendinamos bei teikia puikius rezultatus ES valstybėse taip pat ir Lietuvoje.

Pasak Brazienės ir Mikutavičienės (2013), tam tikras, darbo rinkos poreikiams žmogiškųjų išteklių ruošimas, yra vienas svarbiausių veiksnių, norint išspręsti jauno žmogaus nedarbo problemą. Žvelgiant į Lietuvos ateitį, galima teigti, kad čia yra sukurta puiki švietimo infrastruktūra, tačiau jos sąsajos su darbo rinka yra menkos (Brazienė, Mikutavičienė, 2013). Jakubavičiaus (2008) teigimu, technologijų naujumas bei globalizacija ilgam gali pakeisti darbo rinką. Kad pritaipyti tokioje aplinkoje, būtina įgyti naujų darbo įgūdžių. Naujos įgūdžių bei poreikių tendencijos kelia naujų reikalavimų švietimo sistemos ir už švietimą atsakingoms struktūroms. *Inovacija – funkcinė, progresinė naujovė, orientuota į seno pakeitimą nauju* (Jakubavičius, 2008).

Pasak Žvybaitės (2014), būsimo darbuotojo išprusimas prasideda dar mokykloje. Todėl labai svarbu tobulinti vidurinio ugdymo sistemas. Mokiniamis jau mokymo įstaigose turi būti diegiama motyvacija ir sugebėjimas, kad įgytas žinias pritaikytų gyvenime. Galima teigti, kad jaunimas turi gauti ne tik reikiamą išsilavinimą, bet ir lyderystės įgūdžių, savarankiškumą bei gebėjimą planuoti karjerą. Būtina skatinti jaunimo verslumą. Reikia mažinti kliūtis jaunimui steigti verslą.

Analizuojant jauno žmogaus nedarbo apimtį yra tikslinga išnagrinėti demografinius, darbo jėgos, bedarbių, užimtumo ir nedarbo rodiklių dinamikos ypatumus. Anot Stankūnienės (2014) demografinės statistikos duomenys teikia optimizmo – Lietuvos demografinė situacija, atrodo, stabilizuojasi ir net matoma gerėjimo požymių, tačiau gyventojų skaičius Lietuvoje sparčiai mažėja. 2013 m. buvo pirmieji metai, kai Lietuvos gyventojų skaičius toliau mažėjo jau nesiekiant 3 milijonų.

Anot Rudžinskienės (2013), kiekvienos šalies augimas bei konkurencingumas priklauso nuo to, kokios sąlygos bus sudarytos jauniems, energingiems, talentingiems žmonėms įsidarbinti, dirbti bei uždirbti jų sugebėjimus ir norus atitinkantį darbo užmokestį. Jaunimas – ateities darbo jėga, jo užimtumo ir ekonominio aktyvumo problemos laikomos prioritetinėmis tiek Lietuvoje, tiek visoje Europos Sąjungoje. Pasak Handren (2014), kitų valstybių jaunimo nedarbo lygių kitimo tendencijos skiriasi nuo Lietuvos. Vokietijos gerėjančios jaunimo darbo rinkos paslaptis yra dualistinė švietimo sistema. Tokia pati sistema taikoma tik dar keliose šalyse, tokiose kaip Austrija ir Šveicarija. Vokietijoje daugiau nei pusė studentų dalyvauja švietimo įstaigų dualistinėse mokymosi programose, kuriose tuo pačiu metu

galima įgyti teorinių akademinių žinių, darbo patirties bei gali uždirbti pinigų (Handren, 2014). Toks mokymo stilius leidžia būsimiems darbo rinkos dalyviams lengviau integruotis ir jų kvalifikacija yra patikimesnė (Schneider, 2012).

Beck (2011), tyrinėdamas šiuolaikinę visuomenę, jai būdingus bruožus bei santykį su darbu, pastebėjo, jog industrinėje visuomenėje darbo reikšmė žmogaus gyvenime pirmiausia reiškia pajamų šaltinį. Tačiau pajamų dydis, pasak Beck (2011), savo ruožtu, turėjo esminę įtaką formuoti individo gyvenimo stiliui. Šiuolaikinėje visuomenėje yra akcentuojamos ne pajamos, o pati *darbo* sąvoka. *Užimtumas žmogaus gyvenime – tai rodiklis, kuris parodo žmogaus išsilavinimą, pajamas, įgūdžius bei socialinį statusą.* Visuomenėje, kurioje gyvenimas matuojamas užimama darbine pozicija, karjeros posūkiams, būtent informacija, gauta iš kito žmogaus apie jo darbinę padėtį kartu atsako ir apibrėžia jo socialinius ryšius, galimas pažintis, pajamas, statusą, mokamų kalbų skaičių bei karjeros galimybes Beck (2011). Pasak Castells (2006), tapatumo konstravimo procese ypatingą reikšmę skiria galios santykiams bei siūlo skirti tris tapatumo kūrimosi šaltinius (žr. 7 pav.). Labai svarbus yra įteisinamasis tapatumas, kurį diegia dominuojančios visuomenės institucijos. Pasipriešinimo tapatumas generuojamas veikėjų, kurių pozicija yra nuvertinta. Ir paskutinis tapatumo kūrimosi šaltinis yra kuriamasis tapatumas, kai socialiniai veikėjai, naudodami prieinamas priemones bei išteklius, formuoja naują, jų padėtį visuomenėje kitaip apibrėžiant tapatumą, subjektą Castells (2006).

7 pav. Tapatumo kūrimosi šaltiniai (sudaryta autorės, remiantis Castells (2006))

Castells (2006) teigia, kad *subjektas – tai kolektyvinis socialinis veikėjas, per kurį individai įprasmina savo patirtį.* Visos aptartos tapatumo kūrimosi formos pastebimos darbo santykiuose: per užimamą poziciją, profesijos prestižą, ar priešingai – prestižo nebuvimą ar nedarbą, naują veiklą ar verslų kūrimą Castells (2006).

Schob (2013) įrodė, jog ne pats darbo praradimo faktas turi didelę įtaką žmogaus psichologinei būklei, pasirengimui ieškoti kito darbo, o asmens savęs priskyrimas bedarbių socialinei grupei, iš anksto suteikiantis visas tai grupei būdingas savybes, nuostatas, savęs kaip priklausančio žemesnei kategorijai savo amžiaus grupėje, vertinimą.

Pasak Demertzio ir Hallet (2006), Europos nedarbo lygis yra labai padidėjęs per pastaruosius 20 metų ir vis dar lieka galvosūkis ekonomistams ir politikos formuotojams. Jie teigia, kad paklausa ir pasiūlos sukrėtimai turi įtakos nedarbo lygiui. Visa tai vyksta dėl darbo rinkos nelankstumo, darbo užmokesčio skirtumo ir darbo rinkos neveiksmingumo. Pasak Raškinio (2008), mažėjant šalies gyventojų skaičiui, mažėja ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius, o kartu ir darbo jėgos pasiūla. Dar viena aktuali šalies gyventojų skaičiaus ir darbo jėgos pasiūlos mažėjimo priežastis yra gyventojų emigracija. Darbo jėgos aktyvumo lygis yra dar vienas svarbus darbo jėgos pasiūlą ir paklausą atspindintis rodiklis Raškinio (2008).

Pasak Turban ir kt. (2009), asmenybės savybės yra siejamos su darbo paieškos pastangomis, intensyvumu ir sėkme, bet nėra žinoma, kaip ir kokių mechanizmų pagalba žmogus įtakoja šiuos procesus. Analizuojant jaunų bedarbių elgesį darbo paieškoje, galima pastebėti, jog autoriai randa įrodymų dėl įvairių asmenybės ypatumų įtakos bei jų tarpusavio sąveikos įtakos svarbos asmens įsidarbinimo sėkmei. Burger ir Caldwell (2000) mano, jog yra galima teigiama pozityvių emocijų įtaka darbo paieškos procesui. Šio ypatumo sąveikos su tam tikromis žmogaus savybėmis teigiama įtaka darbo ieškančio asmens pakvietimų į darbo interviu skaičiui. Pasak Turban ir kt. (2009), reikšmingais tarpiniais veiksniais darbo paieškoje gali būti asmens aktyvumas formuluojant konkrečius tikslus, pastangos tų tikslų siekiant, gebėjimas planuoti bei savo pažangos stebėjimas. Tay ir kt. (2006) teigimu, žmogaus savybės gali įtakoti interviu sėkmę per saviveiksmingumą, be to yra nustatytos sąsajos tarp saviveiksmingumo bei įsidarbinimo sėkmės. Taip pat pastebimas žmogaus profesinių interesų reikšmingumas.

Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad nedarbą galime traktuoti ne tik kaip ekonominę ar socialinę visos valstybės problemą, bet ir kaip psichologinę nedarbančio individo ir jo šeimos problemą. Bedarbiais dažniausiai tampa asmenys, kurie neturi reikiamų įgūdžių ar išsilavinimo. Turint asmeniui žemą kvalifikaciją ar nepakankamą išsimokslinimą yra vienas iš pagrindinių požymių ateityje papildyti bedarbių gretas net ir stabilios ekonominės situacijos metu. Peržvelgiant užimtumo aspektus, galima daryti išvadas, kad jaunimo užimtumas atsiskleidžia per bendrą socialinę ir technologinę prizmę. Jaunimo užimtumas, kaip teigia Šukytė (2010), apima savęs realizavimą su socialine ir ekonomine nauda visuomenei. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad jaunimas tai ta visuomenės dalis, kuri yra pajėgiausia pati inovacijas kurti bei atviriausia joms. Tiek nuo rinkos sąlygų, tiek nuo jauno žmogaus poelgių, pastangų, požiūrio į gyvenimą, nusiteikimo, priklauso jo integracija į darbo rinką. Taip pat jaunimo integracija į darbo rinką priklauso nuo jaunuolių tėvų socialinio sluoksniu, nuo bendros socialinės–ekonominės šalies padėties. Galima teigti, kad kiekvienam žmogui yra aktuali ir svarbi darbo rinkos situacija, pirmiausia – tai nedarbas ir jaunimo integracija į darbo rinką, o ypač jaunam piliečiui, ir ne tik Lietuvoje, o visoje Europoje.

2. JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO TEISINIS REGULIAVIMAS

Lietuvoje, jaunimo politika, pradėjo formuotis daugiau nei prieš 20 metų. Valstybėje turime sukurtą institucinę sistemą ir teisinę bazę jauno žmogaus politikai veikti ir įgyvendinti. Mūsų šalyje yra numatyti jauno žmogaus politikos principai ir sritys, jauno žmogaus politinis valdymas ir veikimas. Lietuvoje yra organizuojamos programos, kurios skatina jauno žmogaus bei su jaunimu dirbančių institucijų ir jaunų žmonių iniciatyvą. Siekiama sudaryti tinkamas sąlygas jauniems žmonėms, kad galėtų aktyviai reikštis atviroje ir demokratinėje visuomenėje. Šalyje taip pat intensyviai bendradarbiaujama su nevyriausybinėmis jaunimo organizacijomis bei valstybės ir savivaldybių institucijomis. Lietuvai yra suteikiama Europos Sąjungos struktūrinių fondų bei programų parama. Šiame darbo skyriuje aptariama Lietuvos jaunimo politika. Taip pat bus aptarti svarbiausi jaunimo politikos teisiniai dokumentai t. y. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas, Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas, Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas ir Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas.

Lietuvos jaunimo politika. Galima teigti, kad jaunimo politika yra traktuojama, kaip priemonių ir sistemų visuma. Ši politika reikalauja kuo geresnių sąlygų asmeninei jauno žmogaus brandai bei rezultatyviai integracijai į visuomenę. Paramos struktūros padeda paruošti jaunimą savarankiškam gyvenimui, jo bei šeimos narių pastangomis.

Lietuvos jaunimo politika – tai orientuota veikla, kuria analizuojamos problemos bei norima pateikti puikias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei. Siekiama sudaryti sąlygas jaunimui integruotis į visuomenės gyvenimą. Taip pat veikla, kuria bandoma siekti visuomenės bei atskirų jos grupių išminties ir malonės jauniems žmonėms (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003).

Šiuolaikinė jaunimo politika detalizuoja dvi kryptis (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003):

– jauno žmogaus susidomėjimo patvirtinimas skirtingose viešosios politikos kryptyse – švietimas bei mokslas, darbas bei užimtumas, kultūra, sportas, būstas, sveikata (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003);

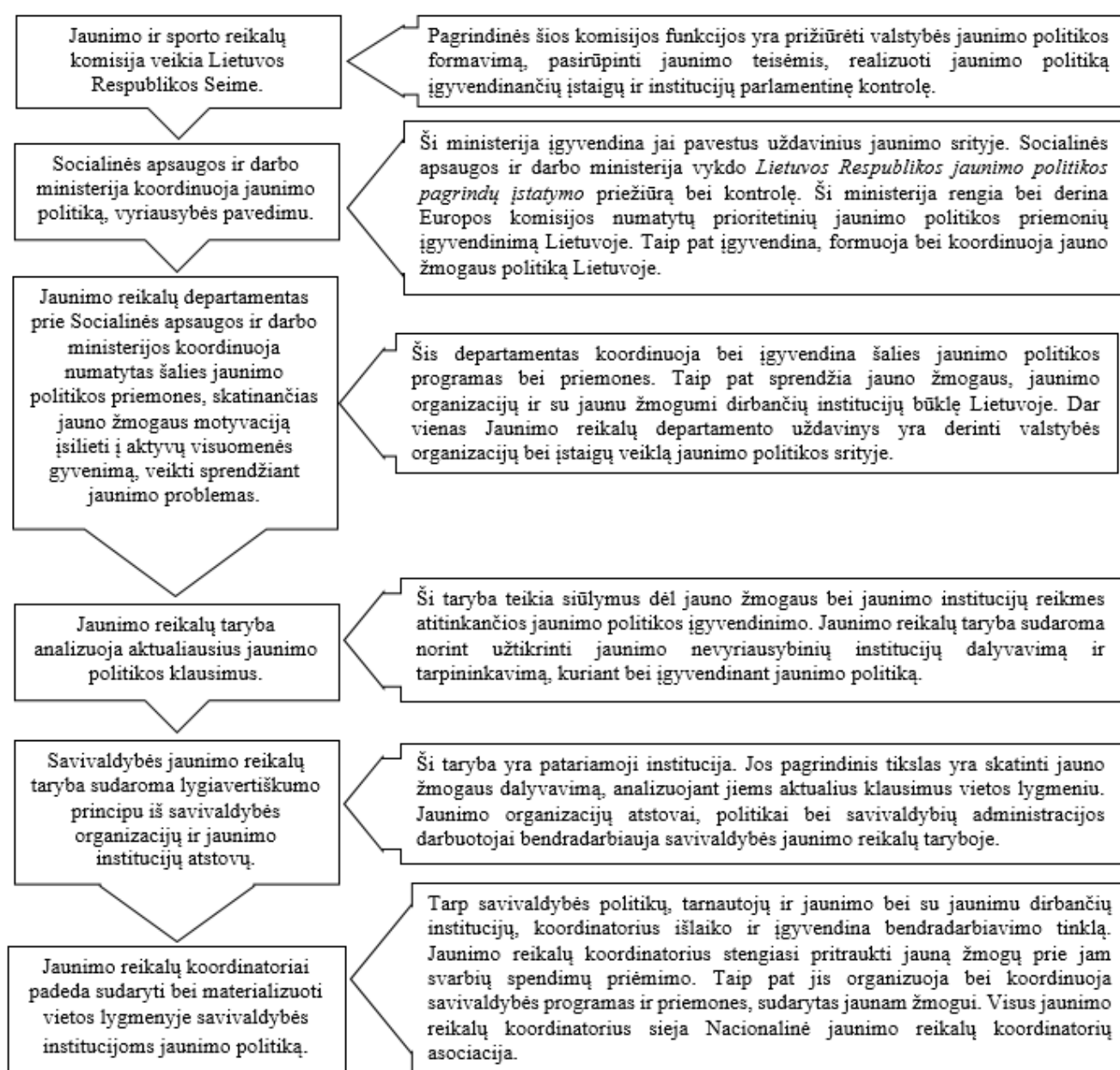
– darbo su jaunu žmogumi, kaip unikalios jaunimo politikos srities, raida – t. y. neformalusis jauno žmogaus švietimas, kuriuo norima suformuoti aplinkybes jaunimui mokytis iš patirties bei eksperimentuoti (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003).

Šiame etape dirba koordinatoriai su jaunimu. Darbuotojai dirbantys su jaunimu, ugdo jaunimo lyderius, buriamos įvairios jaunimo iniciatyvos, sudaromi ir įgyvendinami pilietiniai, kultūriniai, socialiniai projektai. Šiuolaikinė jaunimo politikos veikla, jaunimą pritraukia jų laisvalaikio metu (Jaunimo politika Lietuvoje, 2014). Materializuojant tobulą bei veiksmingą jaunimo politiką labai svarbus yra teisinis reglamentavimas. Jis yra reikalingas sėkmingai jaunimo politikos raidai.

Europos Sąjungos jaunimo strategija detalizuoja sritis, kuriose Europos Sąjungos šalys narės raginamos imtis veikti bei daryti pokyčius. 2016–2018 metų laikotarpiu jaunimo strategijoje pirmenybė bus teikiama (Jaunimo politikos strateginis planavimas..., 2018):

- aktyvesniam visų jaunuolių veikimui;
- platesnei socialinei jaunų žmonių įtraukčiai;
- lengvesniam jauno žmogaus integravimui į darbo rinką. Bus daug dėmesio skirta ilgalaikio nedarbo problemoms bei perėjimui iš švietimo sistemos į darbo rinką (Jaunimo politikos strateginis planavimas..., 2018).

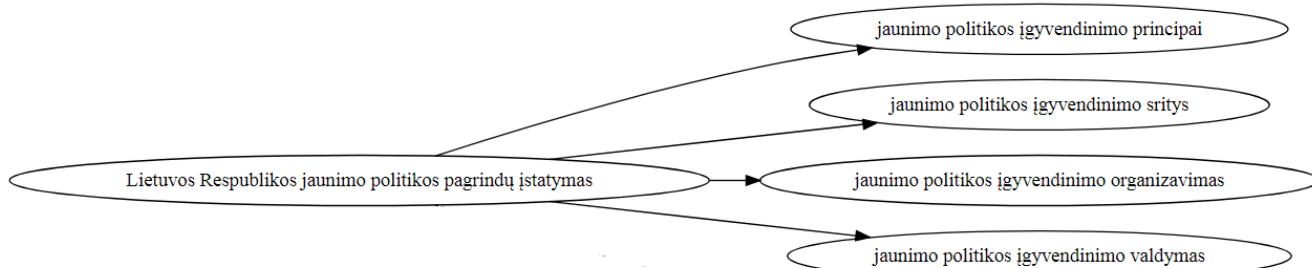
Paveiksle pateiktos įstatymų leidžiamojoje ir vykdomojoje valdžioje veikiančios institucijos nacionaliniame lygmenyje. Veikiančios institucijos nacionaliniame lygmenyje yra šešios (žr. 8 pav.).

8 pav. Įstatymų leidžiamojoje ir vykdomojoje valdžioje veikiančios institucijos nacionaliniame lygmenyje (sudaryta autorės, remiantis Jaunimo politika..., 2018)

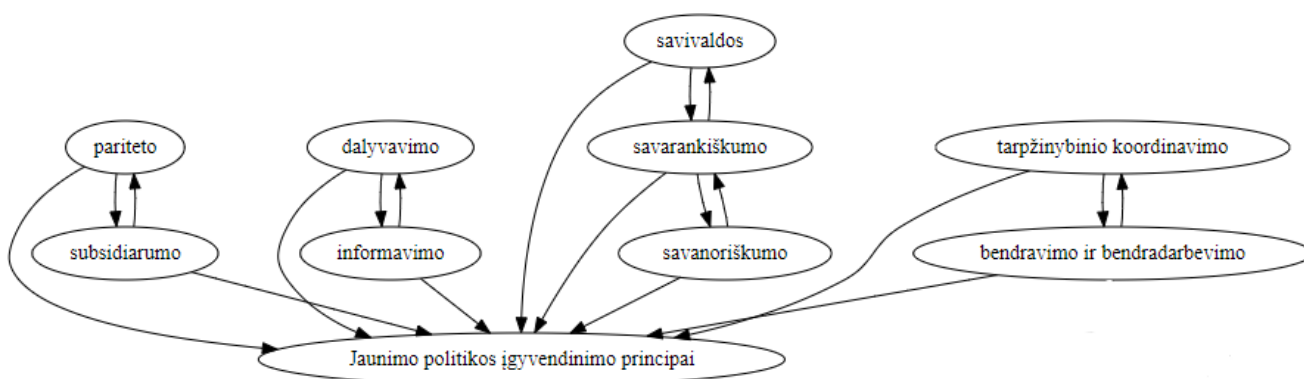
Svarbiausi jaunimo politikos teisiniai dokumentai.

– Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas. Tai 2003 metais priimtas pagrindinis jaunimo politiką reglamentuojantis aktas. Šiame įstatyme yra numatyti jaunimo politikos principai, sritys, organizavimas bei valdymas (žr. 9 pav.).

9 pav. LR jaunimo politikos pagrindų įstatymo paskirtis (sudaryta autorės, remiantis Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (2003))

Įstatymo 2 straipsnyje yra apibrėžiamos pagrindinės sąvokos nusakančios jauno žmogaus, jaunimo iniciatyvos, organizacijos, politikos, projekto bei tarybų reikšmes. Galime pateikti svarbiausią sąvoką, kuri atspindi jauno žmogaus veiklą – tai *jaunimo politika*. Tai veikla, kuri sprendžia jaunimo problemas bei sudaro sąlygas formuotis jauno žmogaus asmenybei. Jaunimo politika padeda jaunam žmogui integruotis į visuomenę. Trečiame šio įstatymo straipsnyje yra aptariami pagrindiniai jaunimo politikos įgyvendinimo principai (žr. 10 pav.) (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003).

10 pav. Jaunimo politikos įgyvendinimo principai (sudaryta autorės, remiantis Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (2003))

Visi išvardinti jaunimo politikos įgyvendinimo principai (žr. 10 pav.) yra svarbūs jaunam žmogui. Šiuos principus galima sugrupuoti (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003):

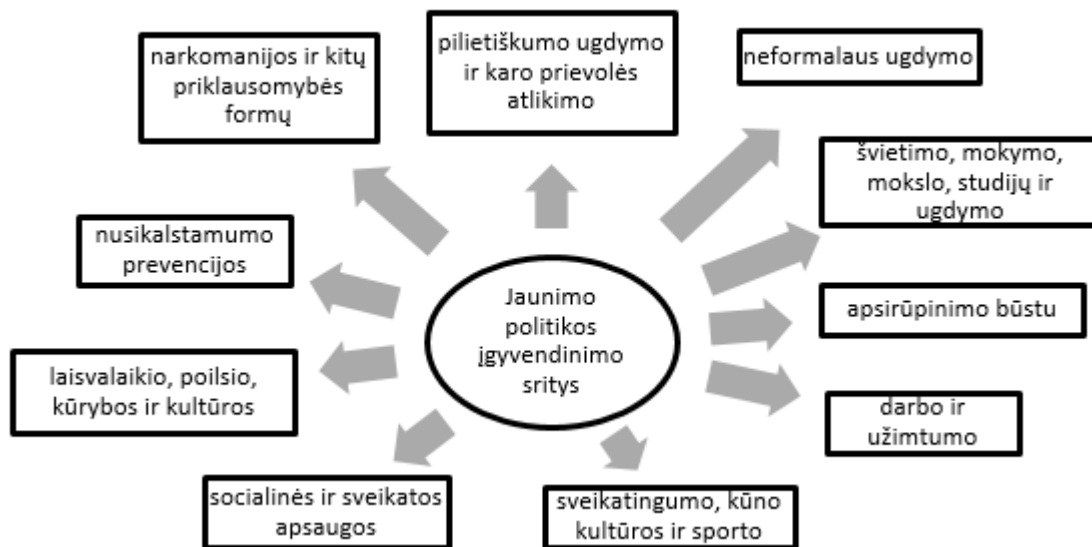
Pariteto ir subsidiarumo principai skirti sprendimų priėmimui dėl jaunimo. Sprendimai yra priimami tuo lygmeniu, kuriame jie yra efektyviausi.

Dalyvavimo ir informavimo principai skirti spręsti su jaunimu susijusius klausimus. Sprendžiant aktualius klausimus dalyvauja ir jaunimas, ir valstybės bei savivaldybės institucijos.

Savivaldos, savarankiškumo ir savanoriškumo principai. Jaunas žmogus savo veikloje pats nustato veiklos tikslus, jų įgyvendinimo būdus. Jaunimas pasirinktoje veikloje dalyvauja niekieno neverčiamas.

Tarpžinybinio koordinavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo principai. Jaunimo organizacijos bendrauja su savo šalies ir užsienio jaunimo organizacijomis.

Įstatymo 4 straipsnyje yra nurodomos sritys, kuriose yra įgyvendinama jaunimo politika (žr. 11 pav.). *Jaunimo politikos pagrindų įstatyme* yra nurodomos pagrindinės jaunimo politikos sritys, kurios padeda įgyvendinti jaunimo politiką. Kiekviena sritis yra atsakinga už jauno žmogaus integraciją į visuomenę (žr. 11 pav.). Šios sritys sudaro galimybę jaunam žmogui atsiskleisti ir integruotis į darbo rinką, suteikia plačias galimybes tobulėti ir būti doram piliečiui (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003).

11 pav. Jaunimo politikos įgyvendinimo sritys (sudaryta autorės, remiantis Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (2003))

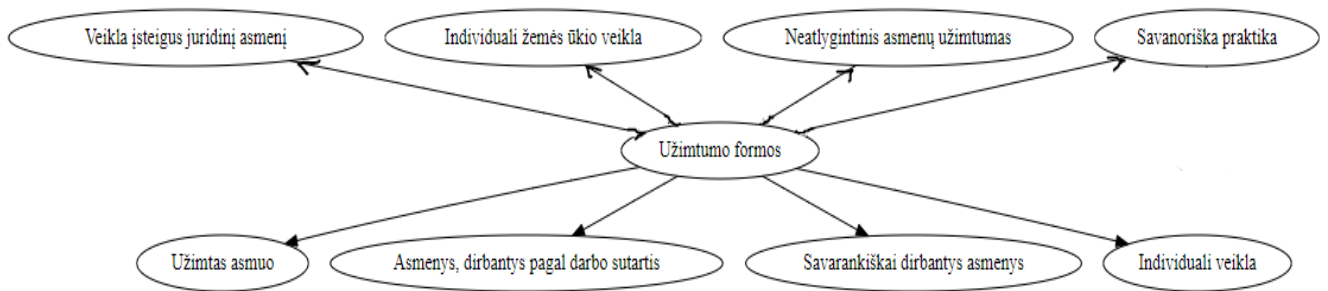
Šis įstatymas sudaro galimybes jaunimui pasinaudoti įstatymuose bei teisės aktuose nustatytais jauno žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Kiekvienam jaunuoliui yra sudarytos sąlygos įgyti tinkamą socialinę aplinką. Jaunas žmogus gali visapusiškai ugdytis bei realizuoti save.

– *Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas.* Paskutinį kartą šis įstatymas buvo pakoreguotas ir pakeistas 2016 metais. *Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas* reglamentuoja nedarbo socialinio draudimo teisinius santykius. Šis įstatymas nusako asmenis, kurie yra draudžiami nedarbo draudimu, taip pat asmenis, kurie turi teisę į nedarbo socialinio draudimo išmoką (Nedarbo socialinio draudimo įstatymas, 2016).

Įstatymo 2 straipsnyje yra apibrėžiama kas yra nedarbo draudimas. Tai labai svarbi kiekvienam piliečiui draudimo paskirtis, nes užtikrina pajamas netenkant darbo ir jo paieškos momentu. Taip pat įstatymo 3 straipsnyje yra apibrėžiamos pagrindinės sąvokos nusakančios apdraustojo, apdraustojo draudžiamųjų pajamų, draudėjo ir nedarbo draudimo stažo reikšmes (Nedarbo socialinio draudimo įstatymas, 2016). Nurodoma kokie asmenys yra draudžiami nedarbo draudimu. Galima teigti, kad kiekvienam jaunam žmogui yra naudinga žinoti apie nedarbo socialinio draudimo išmoką. Jaunuolis turi

jaustis saugus visuomenėje, turi žinoti, kad netekęs darbo bus remiamas valstybės kol ras tinkamą darbo vietą.

– Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas. Šis įstatymas buvo papildytas ir pakeistas 2016 metais. Užimtumo įstatyme pateikiamos svarbiausios užimtumo formos (žr. 12 pav.) bei jų sistemos. Čia yra nustatytas darbo rinkos paslaugų bei užimtumo rėmimo priemonių taikymas. Taip pat įstatymo 2 straipsnyje yra apibrėžiamos pagrindinės sąvokos nusakančios užimtumo, užimtumo formos, užimtumo politikos bei užimtumo rėmimo sistemos reikšmes (Užimtumo įstatymas, 2016).

12 pav. Užimtumo formos ir jų sistema (sudaryta autorės, remiantis Užimtumo įstatymas (2016))

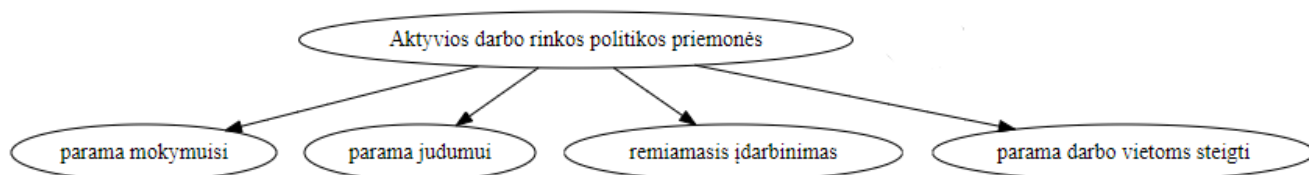
Pateiktos užimtumo formos 12 paveiksle yra svarbios kiekvienam žmogui integruojantis į darbo rinką, o ypač jaunimui. Jaunas žmogus turi pilną teisę pasirinkti, niekieno nevaržomas, kokioje užimtumo formoje save realizuos. Savanoriškos praktikos užimtumo forma labai patraukli jaunam žmogui. Iki 29 metų amžiaus jaunuoliai gali sudaryti savanoriškos praktikos sutartis su įmonėmis, įstaigomis bei kitomis įmonėmis, kuriose gali atlikti savanorišką praktiką. Savanoriška praktika yra neatlygintina, tačiau jaunuolis įgauna įgūdžius darbo vietoje bei patirties, kurią gali panaudoti pas tą patį darbdavį ar kitoje darbo vietoje. Taip pat praktikos metu jaunuoliai yra draudžiami valstybės lėšomis Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka (Užimtumo įstatymas, 2016). Taigi ši užimtumo forma yra naudinga tiek įmonei, tiek jaunam žmogui.

Užimtumo įstatyme labai aktualus ir svarbus yra 35 straipsnis. Kadangi jame yra aptariamoms aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (žr. 13 pav.), kurios padeda jaunam žmogui integruotis į darbo rinką. Šias aktyvias darbo rinkos priemones parenka teritorinė darbo birža. Lietuvos darbo biržai pavesta koordinuoti aktyvias darbo rinkos politikos priemones. Asmenys t. y. bedarbiai yra parenkami konkrečiai priemonei pagal tikslines grupes numatytas šio įstatymo. Šios priemonės gali būti taikomos kompleksiskai, derinant skirtingas priemones. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti tai, kad bedarbis užbaigęs profesinio mokymo priemonę gali įsidarbinti pas darbdavį, kuriam suteikiama subsidija dėl įdarbinimo t. y. remiamo įdarbinimo priemonė (žr. 13 pav.) (Užimtumo įstatymas, 2016).

Kiekviena aktyvios darbo rinkos politikos priemonė (žr. 13 pav.) yra svarbi jaunam žmogui, nes atsiveria galimybė integruotis į darbo rinką. Parama mokymuisi yra skirta suteikti galimybę bedarbiams, jaunam žmogui įgyti kvalifikaciją, tobulinti turimą kvalifikaciją bei įgyti kompetencijų pagal formaliojo profesinio mokymo programas. Parama judumui priemonė yra skirta kompensuoti kelionės išlaidas į

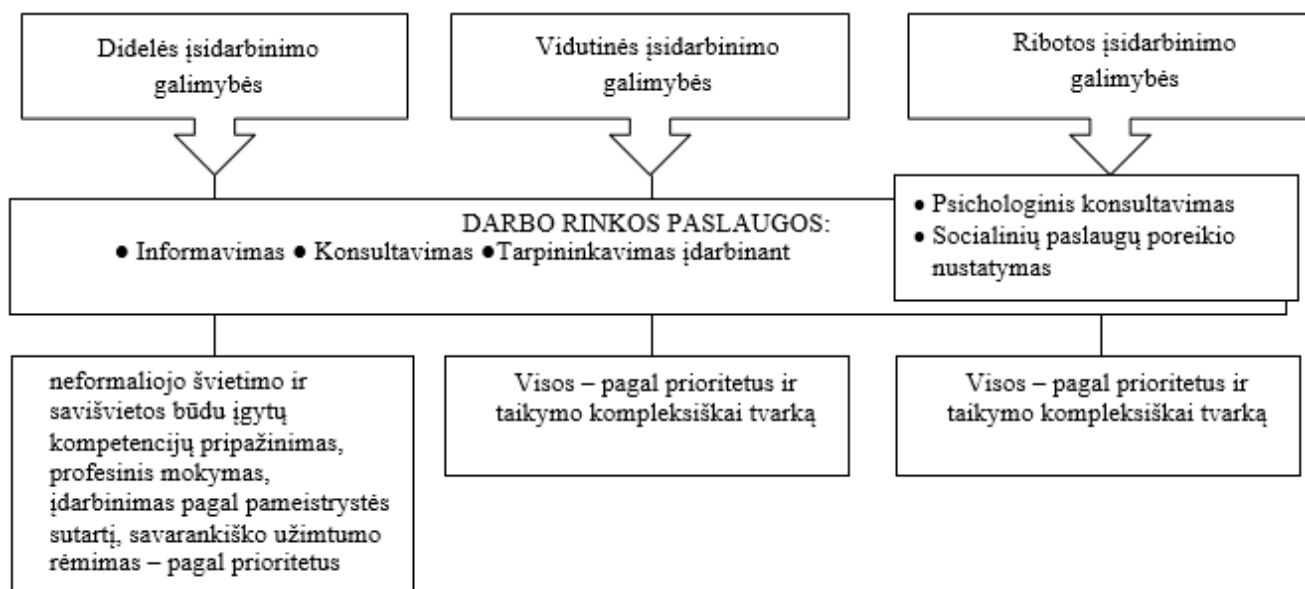

darbo vietą. Remiamojo įdarbinimo priemonė skirta darbdaviams, įdarbinusiems teritorinės darbo biržos siūstus asmenis. Jiems yra mokama subsidija darbo užmokesčiui, nurodytam įdarbinto asmens darbo sutartyje (Užimtumo įstatymas, 2016).

13 pav. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (sudaryta autorės, remiantis Užimtumo įstatymas (2016))

Taigi aptariant užimtumo rėmimo priemonių taikymą (žr. 14 pav.), reikia pažymėti, kad kiekvienas jaunuolis atrenkamas pagal jo motyvą įsiliesti į darbo rinką.

14 pav. Užimtumo rėmimo priemonių taikymas (sudaryta autorės, remiantis Užimtumo įstatymas (2016))

Kai jaunuolio galimybės įsidarbinti yra didelės ar vidutinės, tokie jaunuoliai yra priskiriami prie motyvuotų, tačiau jeigu įsidarbinimo galimybės yra ribotos, šiuos jaunuolius reikia sumotyvuoti. Nemotyvuotam jaunimui yra teikiama psichologo pagalba, juos konsultuoja ir motyvuoja įsiliesti į darbo rinką (Užimtumo įstatymas, 2016).

Užimtumo rėmimo priemonės yra finansuojamos iš Užimtumo fondo, valstybės bei savivaldybių biudžetų, Europos Sąjungos struktūrinių bei kitų fondų ir šaltinių. Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondo lėšų naudojimo sąlygas bei tvarką nustato Lietuvos Respublikos ar jos įgaliota institucija (Užimtumo įstatymas, 2016).

– *Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas* (toliau Planas). Įsakymas buvo paskelbtas ir patvirtintas 2013 metais. Šis Planas buvo paruoštas norint įgyvendinti Europos Sąjungos Tarybos 2013 m. balandžio 22 d. rekomendaciją dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo. Kaip ir įprasta visuose planuose taip ir tame yra pateikta esama būklės analizė, nurodomi tikslai, uždaviniai bei

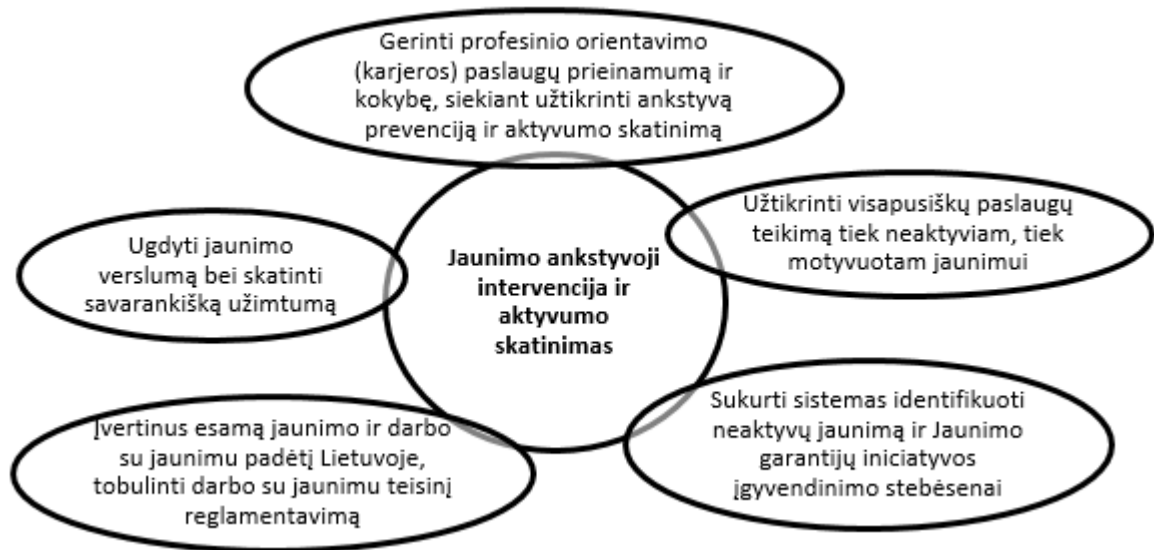
priemonės, nustatyti vertinimo kriterijai. Iškeltas tikslas šiame Plane yra užtikrinti, kad visi nedirbantys, nesimokantys ir mokymuose nedalyvaujantys 15–29 metų amžiaus jaunimas per keturių mėnesių laikotarpį nuo darbo netekimo arba formaliojo mokymosi užbaigimo gautų pasiūlymą dirbti, toliau mokytis, atlikti stažuotę (Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas, 2013).

Norint taikyti plano priemones, reikia išanalizuoti kuriai tikslinei grupei jaunuolis yra priskirtas. Nuo viso šito priklauso jam teikiamų priemonių ir paslaugų paketas. Didžiausias dėmesys yra skiriamas nepasirengusiems darbo rinkai nemotyvuotiems jauniems bedarbiams. Tai bedarbiai, kurie ilgą laiką neturi darbo arba susidaro grėsmė jais tapti. Reikia dėti visas pastangas, kad jaunas žmogus netaptų ilgalaikiu bedarbiu, nes ilgalaikis bedarbis yra labiausiai socialiai pažeidžiamiausių visuomenės grupių. Tokiems bedarbiams susidaro rizika būti socialiai atskirtiems t. y. nutolimas nuo visos bendruomenės bei aktyvaus gyvenimo. Siekiant sumažinti ilgalaikį jauno žmogaus nedarbą, reikia juos sumotyvuoti. Jaunimas turi dalyvauti remiamojo įdarbinimo priemonėse, formaliojo profesinio mokymo bei neformaliojo ugdymo programose tam, kad galėtų lengviau integruotis į darbo rinką. Taip pat labai svarbu skatinti jaunimo verslumą, įsilieti į visuomenę (Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas, 2013).

Plane yra išskelti du pagrindiniai tikslai, vienas iš jų – tai jaunimo ankstyvoji intervencija ir aktyvumo skatinimas (JGI įgyvendinimo planas, 2013). Šiam tikslui pasiekti yra sudaryti uždaviniai (žr. 15 pav.). Vienas iš uždavinių yra išnagrinėti dabartinę padėtį dėl darbo su jaunu žmogumi reglamentavimo, bei pasiūlyti teisės aktų, reglamentuojančių darbą su jaunu žmogumi, projektus (žr. 15 pav.). Kitas labai svarbus uždavinys yra skatinti profesinio orientavimo paslaugų tinklą (JGI įgyvendinimo planas, 2013). Siekiama, kad šias paslaugas teiktų kiekviena savivaldybė. Galima teigti, kad taip ir yra, moksleiviams sudaromos galimybės susipažinti su įvairiomis užimtumo sritimis, profesijų ypatumais bei karjeros galimybėmis. Bus siekiama, kad jaunimas savarankiškai kurtų savo karjerą, atsakingai valdytų bei įsitvirtintų nuolat kintančioje darbo rinkoje. Labai yra svarbu identifikuoti nesimokantį, nedirbantį ir darbo biržoje neregistruotą jaunimą. Tokį jauną žmogų reikia skatinti, kad būtų aktyvus, kad galėtų integruotis į švietimo sistemą bei darbo rinką. Vienas iš svarbesnių plano uždavinių – plėtoti socialines, pedagogines, psichologines bei motyvavimo paslaugas. Šios paslaugos bus pritaikytos neaktyviam jaunam žmogui, norint užtikrinti sklandų perėjimą po nedarbingo laikotarpio į darbo rinką ar švietimo sistemą. Taip pat labai svarbu padidinti jaunų bei motyvuotų bedarbių galimybes integruotis į darbo rinką (žr. 15 pav.). Sudaryti sąlygas jaunam žmogui įgyti trūkstamus gebėjimus bei kompetencijas, dalyvauti savarankiškoje veikloje ir įgyti asmeninių, socialinių, profesinių kompetencijų bei darbo patirties (JGI įgyvendinimo planas, 2013).

Paskutinis iškeltas uždavinys šiam tikslui pasiekti – ugdyti jaunimo verslumą ir skatinti savarankišką užimtumą (žr. 15 pav.). Jaunam žmogui turi būti rengiami verslumo skatinimo renginiai, siekiant, kad jaunimas įgyvendintų savo verslo idėjas. Įgyvendinant savarankiško užimtumo priemonę,

siekiama, kad jaunas žmogus sukurtų darbo vietą pats sau. Tam uždaviniui įgyvendinti suteikiama subsidija darbo vietai steigti (Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas, 2013).

15 pav. Jaunimo ankstyvoji intervencija ir aktyvumo skatinimas (sudaryta autorės, remiantis Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas (2013))

Antras ir paskutinis tikslas šiame Plane, bet ne ką mažiau svarbus už pirmąjį, tai – jaunimo integracijos į darbo rinką didinimas. Šiam tikslui pasiekti yra sudaryti ir išskelti trys uždaviniai (žr. 16 pav.). Vienas iš pagrindinių uždavinių – paruošti *Užimtumo rėmimo įstatymo* ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų pakeitimus iki 2015 metų (žr. 16 pav.).

16 pav. Jaunimo integracijos į darbo rinką didinimas (sudaryta autorės, remiantis Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas (2013))

Šis įstatymas buvo pakoreguotas ir paskelbtas 2016 metais. *Užimtumo rėmimo įstatymo* pagalba jaunuoliams bei vyresnio amžiaus bedarbiams yra sudarytos sąlygos dalyvauti pameistrystės profesinio mokymo priemonėje. Taip pat Plano uždavinys buvo sudaryti galimybes jaunam studentui studijų

laikotarpiu įgyti darbo įgūdžių bei padidinti savo konkurencines galimybes darbo rinkoje (žr. 16 pav.). Dar vienas labai svarbus uždavinys šiame Plane – sudaryti jaunimui sąlygas įgyti ir patobulinti kvalifikaciją ar kompetenciją, įgyti darbo įgūdžius tiesioginėje darbo vietoje (žr. 16 pav.). Buvo planuojama, kad bus formuojami jaunimo socialiniai įgūdžiai, kurie padėtų jauniems žmonėms integruotis į darbo rinką. Tai jau yra pasiekta ir tęsiama veikla su jaunimu, ugdoma motyvacija dirbti. Sudarytos sąlygos jauniems studentams įgyti kuo daugiau verslumo kompetencijų realiose darbo vietose (Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas, 2013).

Aukštosios mokyklos kartu su neformaliojo švietimo teikėjais bendradarbiauja su darbdaviais bei kitais socialiniais partneriais tam, kad galėtų parengti ir įgyvendinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas, suteikiančias darbo rinkoje reikalingų bendrųjų bei praktinių darbo įgūdžių.

Apžvelgiant jaunimo nedarbo ir užimtumo teisinį reglamentavimą, galima teigti, kad visi keturi šiame skyriuje apibendrinti teisiniai dokumentai reglamentuoja jaunimo integracijos į darbo rinką politiką. Siekiant užtikrinti jaunų žmonių nedarbo atsiradimą, reikia suteikti paslaugų jauniems asmenims prieinamumą, paslaugų lankstumą bei patrauklumą pagal jaunimo poreikius. Būtinai jaunu žmonių motyvavimas bei parengimas imtis aktyvių veiksmų siekiant integruotis į darbo rinką, atsakingai kurti profesinį gyvenimą. Reikia sudaryti sąlygas jauniems asmenims dalyvauti savanoriškoje veikloje bei įgyti asmeninių, socialinių, profesinių kompetencijų ir darbo patirties, taip padedant jiems pasirinkti profesiją, integruotis į formaliojo švietimo sistemą ir darbo rinką. Visi apibendrinti teisės dokumentai sudaro galimybę visą tai pasiekti, tik reikia motyvacijos. Taikant Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo plano priemones turi būti atsižvelgiama į tai, kokiai tikslinei grupei asmuo priskirtas, nuo to priklausytų jam siūlomų paslaugų bei priemonių paketas. Daugiausia dėmesio reikėtų skirti nepasirengusiems darbo rinkai nemotyvuotiems jauniems bedarbiams, kurie jau yra ilgalaikiai bedarbiai arba be papildomos pagalbos kyla grėsmė jais tapti. Įvertinus tai, kad ilgalaikiai bedarbiai yra viena socialiai jautriausių visuomenės grupių ir jiems ypač didėja riziką tapti socialiai atskirtiems, o tai gali reikšti ir nutolimą nuo visos bendruomenės ir aktyvaus gyvenimo. Taigi pirmiausia turėtų būti siekiama, kad jaunas žmogus netaptų ilgalaikiu bedarbiu. Svarbu skatinti jaunimo verslumą, teikiant konsultacijas apie verslo organizavimą, verslo liudijimo įsigijimo lengvatas bei paramą darbo vietai steigti. Išplečiant mokymo darbo vietoje apimtį, daugiau jaunimui atsirastų galimybių įgyti darbui reikalingų įgūdžių atliekant praktiką pas darbdavį studijų bei mokymosi metu. Taigi užimtumo rėmimo įstatymas pateikia daug priemonių, kurios yra labai naudingos jaunam žmogui, norinčiam sėkmingai integruotis į darbo rinką ir dalyvauti visuomenės veikloje. Naujas šio įstatymo paketas yra labiau orientuotas į jauną žmogų suteikiant pagalbą ieškant darbo. Tad, galima teigti, kad jaunimo integracija į darbo rinką teisinė bazė visiškai orientuota į jaunimo politikos klestėjimą bei pagalbos suteikimą jaunimui, ieškantiems darbo.

3. VIEŠOSIOS PROGRAMOS „JAUNIMO GARANTIJŲ INICIATYVOS“ VEIKLŲ ANALIZĖ

Europos Sąjungoje Vadovų taryba įgyvendina jaunimo užimtumo iniciatyvą, kuri padeda mažinti nedirbančio, nesimokančio jaunimo socialinę problemą. Lietuva taip pat gavo lėšų, dėl jaunimo nedarbo lygio, iniciatyvai įgyvendinti. 2013 m. gruodžio 16 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1–692, buvo patvirtintas Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas (toliau – Planas). Plano įgyvendintojai – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kartu su Jaunimo reikalų departamentu ir Lietuvos darbo birža. Tai pagrindinės Plano įgyvendinimą koordinuojančios institucijos. Pagrindinis tikslas šio plano – garantuoti, jog nedirbantis, nesimokantis bei mokymuose nedalyvaujantis 15–29 metų amžiaus jaunimas per keturių mėnesių laikotarpį nuo darbo netekimo arba formaliojo mokymosi užbaigimo gautų pasiūlymą dirbti, toliau mokytis ar atlikti stažuotę (Jaunimo garantijos..., 2018). Šiame darbo skyriuje aptariama Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklų analizė. Taip pat atskleidžiama Nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo samprata bei Jaunimo garantijų iniciatyvos programų „Atrask save“ ir „Naujas startas“ samprata.

3.1. Nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo samprata

Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas yra remiamas Jaunimo užimtumo iniciatyvos, priskiriant ilgalaikius bedarbius bei jaunuolius, kurie neregistruoti kaip darbo ieškantys asmenys. Taip garantuojama, kad jaunimui būtų suteikta tikslinė parama, tose Europos Sąjungos vietose, kuriose ši problema opiausia. Šalia Jaunimo užimtumo iniciatyvos yra nacionalinio lygmens veikla, kuria siekiama įgyvendinti Jaunimo garantijų iniciatyvos programas. Tai pirmiausia Europos Sąjungos socialinio fondo remiama veikla. Europos socialinis fondas suteikia pagalbą ne tik atskiriems asmenims, bet jo lėšos padeda reformuoti užimtumo, švietimo bei mokymo įstaigas ir tarnybas.

2014–2020 m. Jaunimo užimtumo iniciatyvos biudžetas siekė 8,8 mlrd. eurų. Tai visų Europos Sąjungos valstybių narių, kurios atitiko visus reikalavimus. 2014–2015 m. pradinis biudžetas siekė tik 6,4 mlrd. eurų. Tačiau 2016 m. rugsėjo mėnesį, matydama Komisija, jog jaunimo nedarbas vis dar didėja, pasiūlė skirti daugiau lėšų. 2017 m. birželio mėnesį Jaunimo užimtumo iniciatyvos biudžetas buvo padidintas 2,4 mlrd. eurų. Tačiau Taryba ir Parlamentas susitarė padidinti reikalavimus atitinkančioms valstybės narėms (Jaunimo užimtumo iniciatyva..., 2018). Jaunimo užimtumo iniciatyvos pagrindinis tikslas – duoti regionams bei asmenims, turintiems daugiausiai sunkumų dėl jaunimo nedarbo ar kokios nors kitos veiklos pasiūlos trūkumo, daugiau galimybių gauti finansinę Europos Sąjungos paramą. 2013

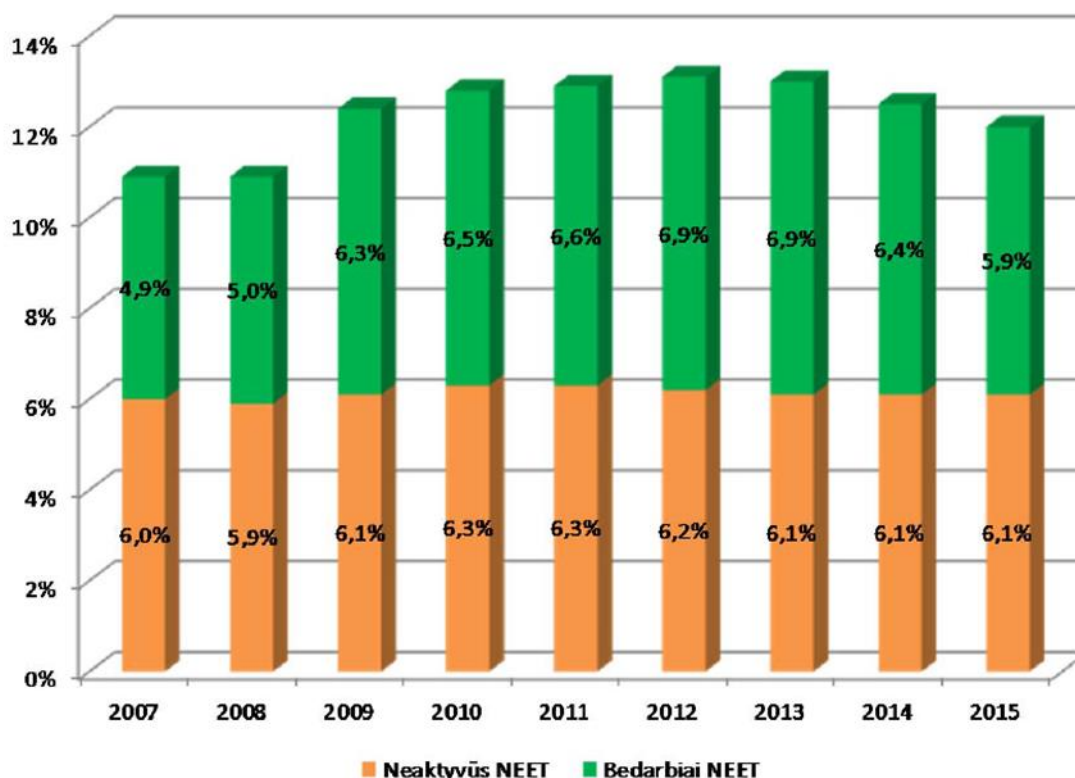
m. balandžio mėnesį oficialiai buvo priimta Rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos, kuria siekiama užtikrinti sėkmingą jaunimo perėjimą į darbo rinką (Jaunimo garantijos..., 2018).

Nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis (toliau – NEET) jaunimas – tai nauja sąvoka vartojama užimtumo srityje, įgyvendinant Jaunimo garantijų iniciatyvą. NEET stebėsenos sistema buvo sukurta dėl didėjančio jaunimo nedarbo ir mažėjančio jaunimo užimtumo problemos. Ši stebėsenos sistema leidžia lyginti Europos Sąjungos valstybes nares. 2010 m. buvo nustatyta visoms Europos Sąjungos narėms vieninga *NEET* sąvoka bei NEET, kaip standartizuoto rodiklio, skaičiavimo metodologija (Jaunimo garantijos..., 2018).

NEET jaunimo sąvoką sudaro (Jaunimo garantijos..., 2018):

- *Nedalyvaujantys švietime bei mokymuose bedarbiai asmenys. Tai asmenys, kurie nedirba, bet intensyviai ieško darbo bei galėtų pradėti dirbti nedelsiant* (Jaunimo garantijos..., 2018).
- *Nedalyvaujantys švietime bei mokymuose neaktyvūs asmenys. Tai ekonomiškai neaktyvūs asmenys, kurie nesudaro darbo jėgos* (Jaunimo garantijos..., 2018).

Taigi 17 paveiksle atsispindi Europos Sąjungos surinkti statistiniai duomenys apie neaktyvius NEET ir bedarbius NEET.

17 pav. NEET lygio kitimas 15–24 m. amžiaus 28 ES valstybėse narėse 2007–2015 m., % (sudaryta autorės, remiantis Eurostato duomenų bazė..., 2018)

Matosi, kad didžiausias rodiklis NEET neaktyvūs pasiektas 2010–2011 metais (žr. 17 pav.). Galime teigti, kad tai turėjo įtakos ekonomikos krizė. Tačiau 2012–2013 metais matosi padidėjęs NEET bedarbių procentas t. y. 6,9 %, tai asmenys, kurie nedirba, tačiau aktyviai ieško darbo bei galėtų pradėti dirbti nedelsiant.

Siekiant detalizuoti ir išanalizuoti NEET savybes, Europos Sąjunga naudoja dvi kategorijas – bedarbių bei neaktyvių NEET– detalizavimą. Būtina atrinkti, tinkamas priemones, norint juos integruoti į švietimo bei darbo rinką. Remiantis Europos gyvenimo bei darbo sąlygų gerinimo fondu yra išskiriamos svarbiausios NEET grupės (Jaunimo garantijos..., 2018):

- Bedarbiai asmenys – tai didžiausia NEET grupė, smulkiau skirstomi į ilgalaikius bei trumpalaikius bedarbius. Ilgalaikiai bedarbiai – tai asmenys, kurie nedirba ilgiau nei 12 mėnesių (Jaunimo garantijos..., 2018) .

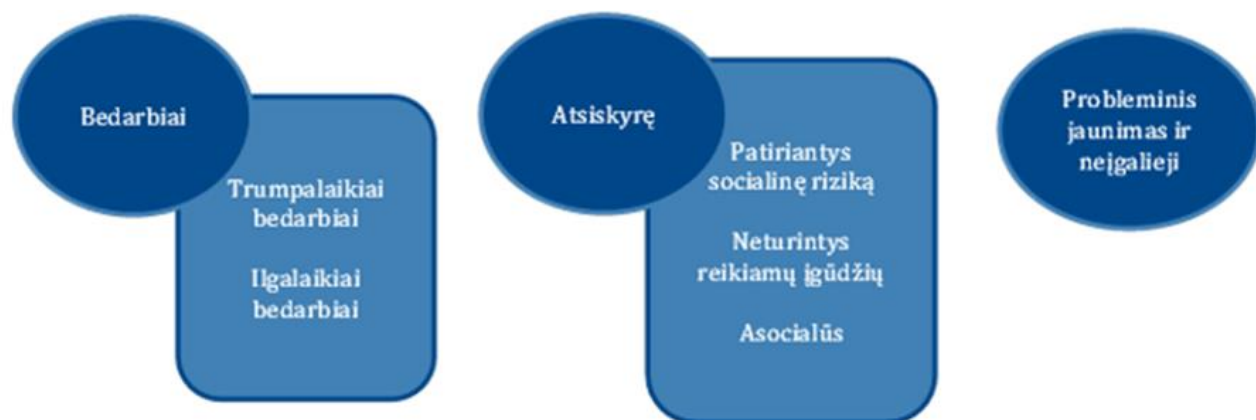
- Asmenys neturintys galimybių dirbti. Tai asmenys, kurie apima jaunos globėjus bei slaugytojus, jaunimą su šeimyniniais išsipareigojimais, sergančiuosius ir neįgalumą turinčius jaunuolius (Jaunimo garantijos..., 2018).

- Asmenys, kurie yra atsiskyre ar neaktyvūs. Tai jaunimas, kuris neieško darbo bei nenori dalyvauti švietime, nors nėra ribojami išsipareigojimų ir nedarbingumo. Ši jaunuolių grupė apima savo noru darbo neieškančius asmenis arba asocialių bei pavojingą gyvenimą gyvenančius asmenis (Jaunimo garantijos..., 2018).

- Asmenys, kurie yra aktyvūs ar galimybių ieškantys. Tai jaunimas, kuris aktyviai ieško mokymo galimybių ar darbo. Tačiau tik tokių galimybių, kurios atitiktų jų gebėjimus bei statusą (Jaunimo garantijos..., 2018).

- Asmenys, kurie savo noru nesimoko bei nedirba. Tai jaunimas savo noru pasirinkęs priklausyti NEET kategorijai. Daugiausiai tai yra jauni keliautojai, jaunimas, aktyviai įsitraukęs į kitas veiklas, tokias kaip muzika, menas bei savarankiškas mokymasis (Jaunimo garantijos..., 2018).

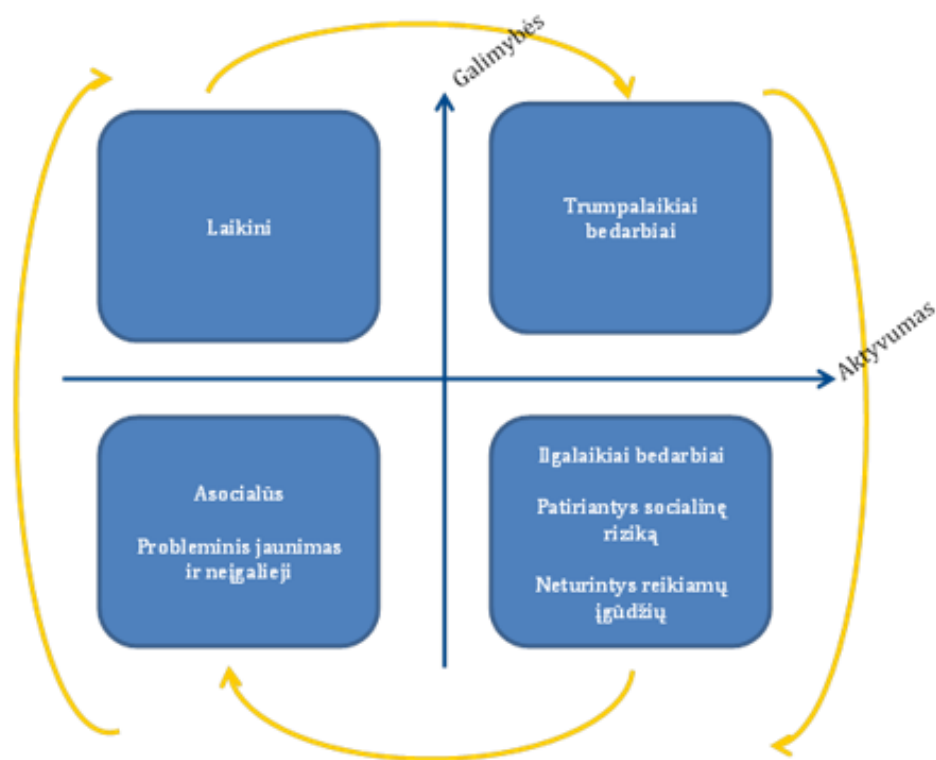
Atsižvelgiant į jaunimo turimus socialinius įgūdžius bei pasirengimą integruotis į darbo rinką galima NEET grupes išdėstyti ir pagal naudotinų integracijos priemonių aktualumą šiandienos situacijai (žr. 18 pav.).

18 pav. NEET skirstymas pagal integracijos priemonių aktualumą (sudaryta autorės, remiantis ESTEP..., 2018)

Trumpalaikiai ir ilgalaikiai bedarbiai sudaro bedarbių grupę. Žvelgiant į tai, jog trumpalaikiai bedarbiai dažniausiai nėra probleminė grupė. Tai bedarbiai, kurie NEET kategorijoje būna ne ilgiau 6 mėnesius. Galima teigti, kad pagrindinės integracijos priemonės turėtų būti nukreiptos į ilgalaikių bedarbių grupę. Šiai grupei priskiriami asmenys yra pasiekiami bei jų atžvilgiu yra taikomos užimtumo skatinimo priemonės. Asmenys neturintys reikiamų įgūdžių bei asocialūs, patiriantys socialinę riziką yra priskiriami atsiskyrusių jaunuolių grupei. Jaunuolių grupė, kuri patiria socialinę riziką, pirmiausia susieta su tapimo NEET rizikos faktoriais. Šią grupę sudaro jaunimas gyvenantis kaimo vietovėse, sunkioje ekonominėje padėtyje esantis jaunimas bei jaunimas iš nepilnų šeimų. Asmenys anksti pasitraukę iš švietimo sistemos, neturintys reikiamos darbo patirties, neturintys aukštojo išsilavinimo, turintys ribotus socialinius įgūdžius bei pasirinkę kitą asocialų gyvenimo būdą tai – neturintys reikiamų įgūdžių jaunuoliai (Jaunimo garantijos..., 2018). Kaip trečioji grupė gali būti išskiriamas probleminis jaunimas (žr. 18 pav.). Ši grupė apima asmenis, turinčius specialius poreikis, emocinius bei elgesio sutrikimus. Probleminis jaunimas yra artimas atsiskyrusio jaunimo grupei.

Buvimas NEET gali būti susietas su į paklausą (aktyvumu) bei į pasiūlą (galimybėmis) orientuotomis priemonėmis. Jaunas žmogus gali būti priskirtas NEET tiek dėl savo pasyvumo, tiek dėl galimybių integruotis į darbo rinką ar švietimo stokos. Galima teigti, jog paklausos priemonės turi būti veikiamos per pasiūlą, didelį dėmesį skiriant atskirties prevencijai. Taigi atitinkamai jau išvardintas NEET grupes galime taip pat išdėstyti (žr. 19 pav.) paklausos (aktyvumas) bei pasiūlos (galimybės) priemonių atskaitos sistemoje (ESTEP..., 2018).

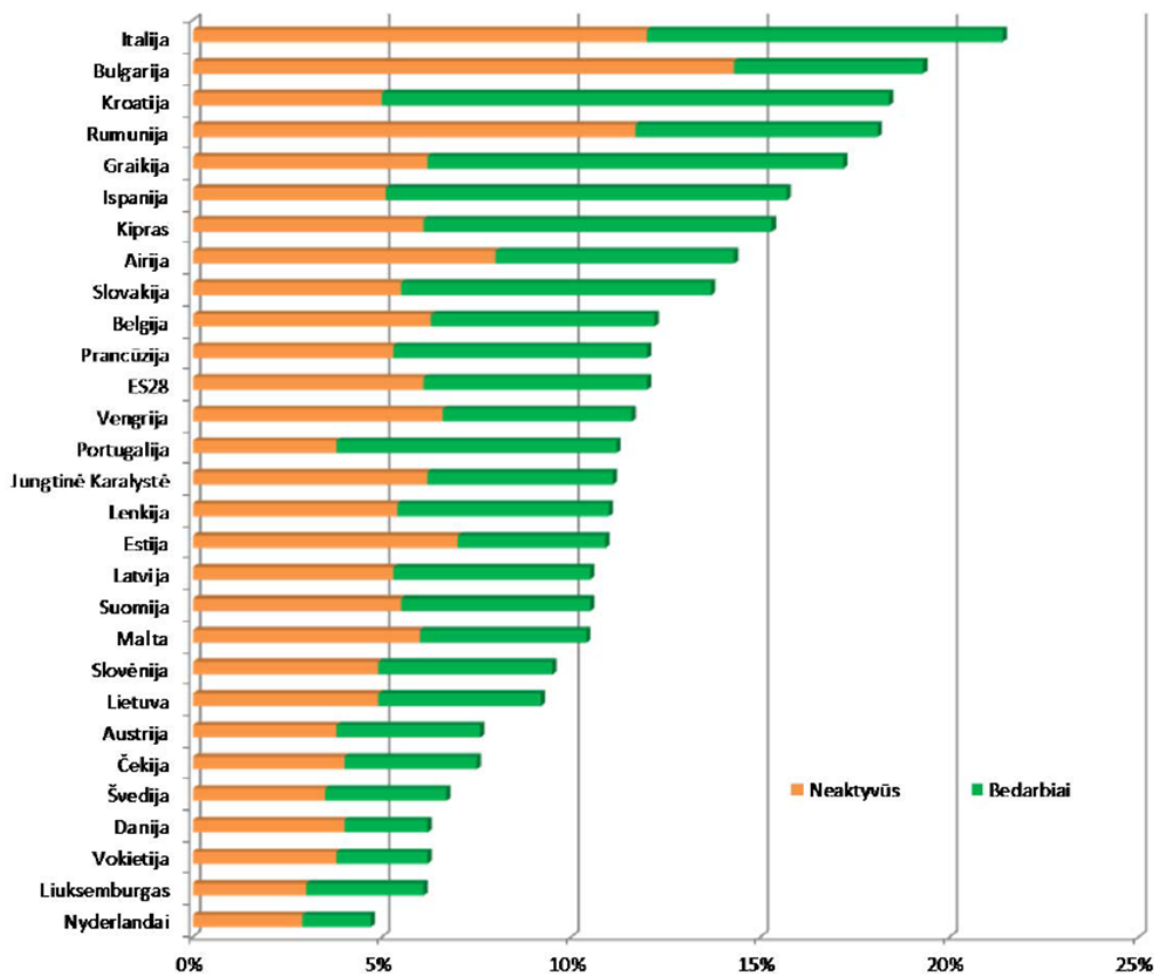

19 pav. NEET kategorijų dinamika: galimybių ir aktyvumo ašys (sudaryta autorės, remiantis ESTEP..., 2018)

Aptariant NEET galimybių–aktyvumo kontekste būtina atsižvelgti į tai, jog tiek galimybės, tiek aktyvumas nėra statiški. Kiekviena iš grupių turi potencialą judėti prastatomoje ašyje (žr. 19 pav.). Jaunuoliai priskirti trumpalaikiams bedarbiams laikytini asmenys tiek turintys galimybes integruotis, tiek aktyviai to siekiantys. Ilgesnį laiką nesiintegravus į darbo rinką mažina aktyvumą, siaurina galimybes, didina atskirtį bei reintegracijos poreikius. Galima teigti, jog tokiems bedarbiams didėja persikvalifikavimo, įgūdžių tobulinimo poreikis. Jaunas žmogus, patiriantis socialinę riziką nei reikiamų įgūdžių neturintys jauni asmenys priskirtini aktyvių, tačiau mažas galimybes turinčių asmenų grupei vadinami ilgalaikiais bedarbiais. Galima teigti, jog būtent ribotos galimybės neleidžia jiems efektyviai integruotis į švietimo sistemą bei darbo rinką. Taigi, nesiimant reikiamų priemonių šių jaunuolių galimybėms didinti, stipriai išauga jų tapimo neaktyviais rizika (ESTEP..., 2018). Ribotų galimybių bei mažo aktyvumo grupei priskiriami asocialūs jaunuoliai bei probleminis jaunimas. Šios grupės asmenys, neturėdami pakankamų galimybių, taip pat yra labai pasyvūs. Prie visų reikiamas galimybes turinčių, tačiau neaktyvių jaunuolių priskirtini laikini NEET. Galime teigti, jog tai asmenys, kurie iš švietimo bei darbo rinkos pasitraukia savo noru (ESTEP..., 2018).

Taigi pagal pateikto 20 pav. duomenis matosi situacijos NEET lygį pagal valstybes nares.

20 pav. NEET lygis pagal valstybes nares ir kategoriją 2015 m., % (sudaryta autorės, remiantis Eurostato duomenų bazė..., 2018)

Lietuvoje 2015 m. neaktyvių jaunuolių bei bedarbių procentas išlieka panašus (žr. 20 pav.), tačiau lyginant su kitomis valstybės narėmis Lietuva atrodo puikiai, bet tam turėjo įtakos žmonių populiacija.

Lietuvoje Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinamas projektas „Atrask save“ startavo 2015 m. spalio mėnesį. Šio projekto tikslas – sumažinti nedirbančių, nesimokančių bei mokymuose nedalyvaujančių jaunuolių skaičių įgyvendinant ankstyvos intervencijos ir aktyvumo skatinimo priemones. Žvelgiant į tai, kokiai tikslinei grupei asmuo priklauso bei įvertinant asmens poreikius bei galimybes. Įvairių visuomeninių, viešųjų bei verslo organizacijų, įstaigų, tarnybų, asmenų bendradarbiavimas – tai galimybė suteikti įvairiapusę paramą neaktyviems, niekur nedirbantiems, nesimokantiems ir mokymuose nedalyvaujantiems ir neregistruotiems darbo biržoje jauniems žmonėms (NEET) atrasti save bei kurti savo ateitį (Jaunimo garantijos..., 2018).

3.2. Jaunimo garantijų iniciatyvos programų „Atrask save“ ir „Naujas startas“ samprata

Siekiant sumažinti nedirbančio, nesimokančio bei mokymuose nedalyvaujančio 15–29 m. amžiaus jaunimo skaičių yra taikomas projektas „Atrask save“. Šio projekto tikslas – įgyvendinti ankstyvos intervencijos bei aktyvumo skatinimo priemones, atkreipiant dėmesį į tai, kokiai tikslinei grupei jaunuolis priklauso ir įvertinant žmogaus poreikius bei galimybes. Siekiant padidinti 16–29 m. amžiaus jaunimo galimybes integruotis į darbo rinką bei joje įsitvirtinti yra taikomas projektas „Naujas startas“ (Jaunimo garantijos..., 2018).

Jaunuoliai, dalyvavę Jaunimo garantijų pirminės intervencijos projekte „Atrask save“, bet negavę kokybiško praktikos, mokymosi bei darbo pasiūlymo atviroje rinkoje gali dalyvauti antrinės intervencijos projekte „Naujas startas“. Taip pat jaunuoliai, kurie negali įgyti norimą bei paklausių darbo rinkoje profesiją, įtvirtinti trūkstamus darbo įgūdžius tiesiogiai darbo vietoje, bei pasisemti darbinės patirties. Šis projektas suteikia jaunimui pačią optimaliausią pagalbą integruotis į darbo rinką, atkreipiant dėmesį į tai, jog aktyvios darbo rinkos politikos priemonės žmogui būtų efektyviausios. Kiekvienam jaunuoliui yra sudaromas individualus užimtumo planas, atsižvelgiant į jo poreikius, galimybes bei tolimesnius karjeros planus (Jaunimo garantijos..., 2018).

Tik darbo biržoje įsiregistravę 16–29 m. amžiaus nedirbantys bei nesimokantys jaunuoliai gali dalyvauti projekte „Naujas startas“. Todėl jaunuoliai norėdami dalyvauti projekte „Naujas startas“, po dalyvavimo pirminės intervencijos projekte „Atrask save“ turi įsiregistruoti darbo biržoje, jeigu nebuvo registruoti. Priemonės, projekte „Naujas startas“, taikomos kompleksiskai. Tarkime, jaunas žmogus, profesinio mokymo priemonės dėka, įgijęs profesiją, toliau turi galimybę dalyvauti darbo įgūdžių įgijimo rėmimo bei įdarbinimo subsidijuojant priemonėse. Tokiu būdu norima jaunam žmogui suteikti maksimalią reikiamą pagalbą bei užtikrinti sėkmingą ir sklandžią žmogaus integraciją į darbo rinką. Taigi Lietuvos darbo birža organizuoja tokias Aktyvios darbo rinkos politikos priemones (Lietuvos darbo birža..., 2018):

– Profesinio mokymo priemonė. Ši aktyvi darbo rinkos politikos priemonė sudaro galimybes įgauti pranašumą darbo rinkoje, tampant kvalifikuotu paklausios profesijos specialistu. Profesinio mokymo priemonė padeda įgyti profesiją, kvalifikaciją bei persikvalifikuoti pagal darbo rinkos poreikį. Numatyta plačiausiai taikyti profesinio mokymo priemonę – tai antrinės intervencijos projekte „Naujas startas“. Jaunas žmogus, pirminės intervencijos projekte „Atrask save“ metu susipažinęs bei išbandęs įmonėje tam tikrą profesiją, vėliau jos gali mokytis antrinės intervencijos projekte „Naujas startas“ metu. Jaunuoliui tereiks dalyvauti profesinio mokymo programose. Tokiu būdu, tikimasi, jog išaugs ir paties profesinio mokymo tikslingumas. Galima teigti, jog jauni žmonės konkrečiai žino, kokios profesijos jie nori mokytis ir kur vėlai ją pritaikys (Užimtumo įstatymas, 2016).

– Įdarbinimas subsidijuojant priemonė. Ši aktyvi darbo rinkos politikos priemonė padeda įsidarbinti bei įsitvirtinti darbo rinkoje. Jeigu darbdavys įsidarbina jauną žmogų, jam mokama subsidija kompensuojant iki 50 proc. darbo užmokesčio bei valstybinio privalomojo socialinio draudimo įmokų. Ši subsidija skiriama iki 6 mėnesių (Užimtumo įstatymas, 2016).

– Darbo įgūdžių įgijimo rėmimo priemonė. Ši aktyvi darbo rinkos politikos priemonė sudaro galimybę įgyti darbo įgūdžių tiesiogiai darbo vietoje bei įsidarbinti pirmą kartą pradėdant darbo veiklą pagal įgytą kvalifikaciją ar ilgalaikiams bedarbiams. Mokslus ar studijas baigusiams absolventams ypač naudinga ši priemonė (Užimtumo įstatymas, 2016).

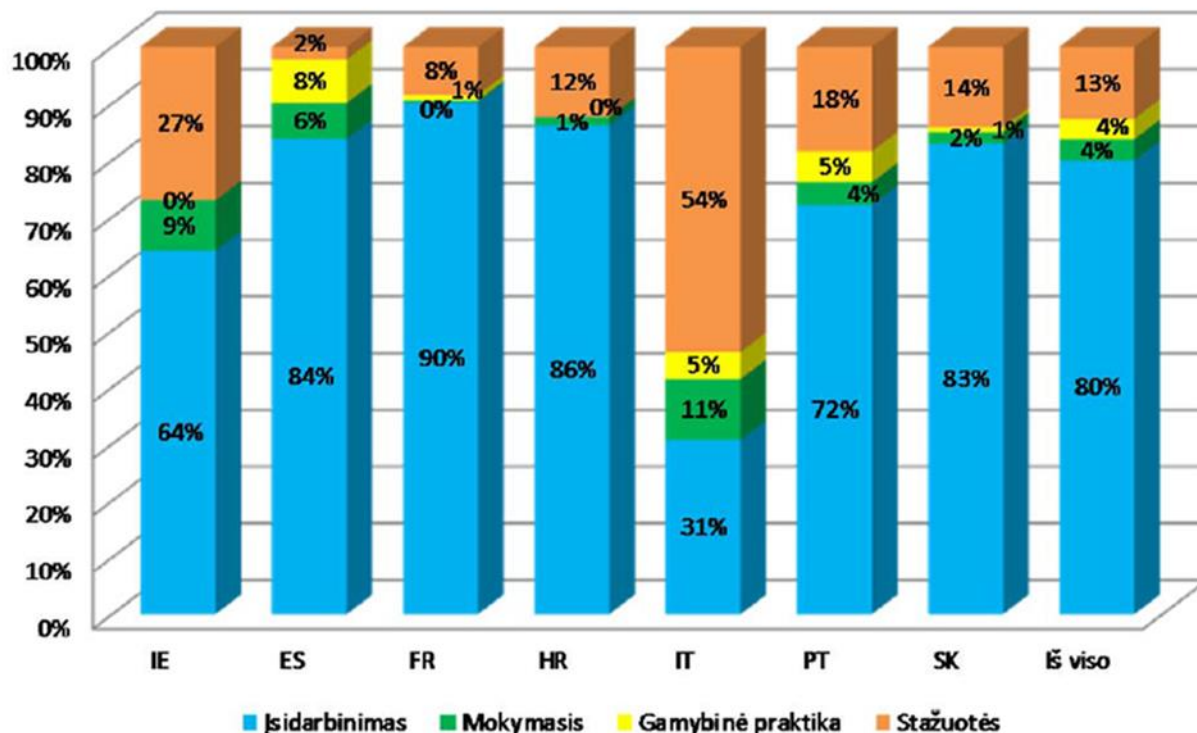
– Įdarbinimas pagal pameistrystės sutartį – tai galimybė mokytis pasirinktos profesijos ar įgyti trūkstančių įgūdžių esamoje darbovietėje. Ši profesinio mokymo forma išskirtinė tuo, jog praktinis mokymas pas darbdavį, sudarant pameistrystės darbo sutartį, o teorinė profesinio mokymo dalis, kuri nesudarys daugiau negu trisdešimt procentų pameistrystės darbo sutartyje numatytos trukmės, gali būti vykdoma tiek pas darbdavį, tiek pas profesinio mokymo teikėją (Užimtumo įstatymas, 2016).

– Stažuotė – neatlygintinas darbo praktikos laikotarpis. Ši aktyvi darbo rinkos politikos priemonė skirta jaunuolių darbo įgūdžiams bei profesinei kvalifikacijai kelti, atkurti ir tobulinti. Jaunuoliai, turintys atitinkamą profesinę kvalifikaciją bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo būdu įgytą kompetenciją, tačiau ne mažiau kaip šešis mėnesius iš eilės pagal ją nedirbę, gali dalyvauti stažuotėje (Užimtumo įstatymas, 2016).

Europos Sąjungos narės įsipareigojo užtikrinti, kad visi jaunesni nei 25 metų amžiaus gyventojai gautų kokybišką darbo pasiūlymą. Taip pat tolesnio mokymosi bei gamybinės praktikos, ar stažuotės pasiūlymą per keturis mėnesius baigę mokyklą arba praradę darbo vietą. Jaunimo garantijų iniciatyvos nėra įdarbinimo užtikrinimas, tačiau ja per trumpiausią įmanomą laikotarpį siekiama skatinti jaunimo aktyvumą, neleidžiant atitrūkti nuo darbo rinkos arba užtikrinant tolesnį švietimą. Jaunimo garantijos iniciatyva galės būti sėkmingai ir tvariai įgyvendinama tik tada, kai valstybės narės planuos priemones, mažinančias šiuo metu nepageidautinai aukštą jaunimo nedarbo ir neveiklumo lygį. Pavyzdžiui, siūlant šiuo metu nedirbančiam ar neveikliam jaunimui aktyvumo skatinimo priemones, ir prevencines

priemonės, kurios mažina riziką ateities kartoms tapti nedarbingoms ar neveiklioms. Pavyzdžiui, didinant gamybinės praktikos vietų skaičių, bendradarbiaujant su verslo įmonėmis, mokyklose teikiant ankstyvą profesinį orientavimą (Jaunimo garantijos..., 2018).

Taigi, 21 paveiksle atsispindi 2015 m. surinkti statistiniai duomenys apie jaunuolių teigiamų išėjimų pasiskirstymą pagal paskirties tipą.

21 pav. Teigiamų išėjimų pasiskirstymas pagal paskirties tipą 2015 m., % (sudaryta autorės, remiantis Eurostato duomenų bazė..., 2018)

Matosi, kad dauguma jaunuolių (žr. 21 pav.) Europos Sąjungos valstybėse įsidarbino, o tai parodo grįžtamąją naudą tiek biudžetui, tiek pačiam jaunuoliui.

Nors Jaunimo garantijų iniciatyva sutelkta į priemones, kurių tikslas – palengvinti jaunimo pereinamąjį laikotarpį iš mokyklos į darbo pasaulį ir užtikrinti jų tvarią integraciją į darbo rinką, ją reikėtų papildyti kitomis struktūrinėmis reformomis, kurios dar labiau padėtų jaunimui įsitraukti į darbo rinką (Jaunimo garantijos..., 2018). Pavyzdžiui, darbo rinkos reguliavimo ar rinkos institucijų reformos, siekiant, kad jose būtų labiau skatinamas užimtumas ir taikomos priemonės, naikinančios darbo rinkos segmentavimą. Galima teigti, kai jaunimas per daug dažnai siejamas su laikinu darbu arba darbu ne visą darbo dieną ir nėra daug galimybių gauti nuolatinio pobūdžio darbą. Daugelis esamų priemonių sėkmingai pasiteisino. Tačiau jos gali būti skirtos tik konkrečiai jaunimo grupei arba tik ribotam laikotarpiui ar geografinėi vietai. Nei vienas jaunas žmogus neturi būti paliktas nuošalyje – tai turi užtikrinti Nacionalinė Jaunimo garantijų iniciatyva. Politinius sprendimus priimančias asmenys turėtų užtikrinti, kad turimos jaunimo užimtumo priemonės ir politika atitiktų nuoseklią ir išsamią strategiją, o ne būtų atskirų priemonių rinkinys.

Jaunimo garantijų iniciatyva yra rezultatais pagrįsta struktūrinė reforma, iniciatyvų ir reformų rinkiniai. Jaunimo garantijų iniciatyvai teikti turėtų būti pritaikyti nacionalinėms ir regiono aplinkybėms. Tai reiškia, kad narės turėtų grįsti savo veiksmus išsamia nedirbančio ir nesimokančio jaunimo analize, įskaitant atitinkamus pogrupius. Tai pagal amžių, lytį, etniškumą, negalios tipą, geografinį pasiskirstymą. Narės turėtų nurodyti visas turimas priemones, sujungti šias priemones su išsamia Jaunimo garantijų iniciatyva ir užpildyti politikos spragas tikslinėmis reformomis ar naujomis iniciatyvomis. Pavyzdžiui, sukurdamos atitinkamas nukreipimo sistemas (Jaunimo garantijos..., 2018).

Siekdamos užtikrinti stiprų ir tvarų įsipareigojimą, valstybės narės turi palaikyti ryšį nacionaliniu lygiu Jaunimo garantijų iniciatyvos tema ir informuoti jaunimą apie jų teises bei su jų pareigomis susijusiu veiksnium.

Išanalizavus Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas, galima teigti, kad pagrindinis tikslas yra užtikrinti, jog visi jaunuoliai iki 29 m. amžiaus per keturių mėnesių laikotarpį nuo darbo netekimo arba formaliojo mokymosi užbaigimo gautų pasiūlymą dirbti, toliau mokytis, įskaitant pameistrystės profesinio mokymo formą, atlikti praktiką arba stazuotę. Pagrindinis Jaunimo užimtumo iniciatyvos (toliau – JUI) įgyvendinimo Lietuvoje tikslas yra sumažinti NEET jaunimo skaičių 15–29 metų amžiaus grupėje. Pastarojo dešimtmečio Lietuvos patirtis rodo, kad NEET jaunimo grupės dydis labai priklauso nuo bendros ekonominės situacijos šalyje – gerėjant situacijai, mažėja ir nedirbančio bei nesimokančio jaunimo, ir atvirkščiai. Norint politinėmis intervencijomis patobulinti NEET jaunuolių skaičiaus mažėjimą, būtina pasirinkti, kuria kryptimi nukreipti ribotus išteklius. Reikia bandyti užkirsti kelią ilgalaikiai bedarbystei bei motyvacijos praradimui, teikiant pagalbą kuo anksčiau bei pirmiausia tiems, kurie yra motyvuoti dirbti, bet turintys nepaklausių profesiją. JUI intervencijomis siekiama Lietuvoje sukurti nuoseklesnę individualizuotos pagalbos NEET jaunimui sistemą. Nuoseklumą bei pagalbos visapusiškumą turėtų užtikrinti tai, jog yra teikiamos paslaugos įgyvendinant glaudžiai susijusius projektus: pirminės intervencijos projektas „Atrask save“ ir antrinės intervencijos projektas „Naujas startas“, kuriame gali dalyvauti tik tie jaunuoliai, kurie prieš tai dalyvavo projekte „Atrask save“. Tuo siekiama, kad NEET jaunuoliui būtų prieinamos itin įvairios paslaugos: nuo socialinių įgūdžių iki vienos ar net kelių aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, tokių kaip subsidijuojamas įdarbinimas ar profesinis mokymas. Taigi, įgyvendinant Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas Lietuvoje, yra stiprinamas individualizuotų paslaugų jaunimui teikimas.

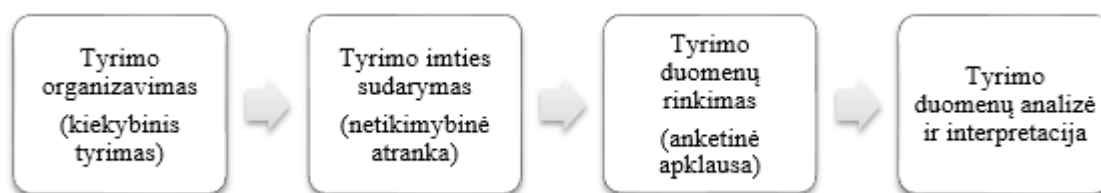
4. VIEŠOSIOS PROGRAMOS „JAUNIMO GARANTIJŲ INICIATYVOS“ RASEINIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE NAUDINGUMO VERTINIMAS, TYRIMO DALYVIŲ POŽIŪRIU

Analizuojant jaunų žmonių situaciją darbo rinkoje, pripažįstama, kad jų nedarbas mažėja, tačiau Raseinių rajone į darbo rinką integruojasi mažai jaunimo. Raseinių rajone yra daug kaimo vietovių, mažų miestelių, kuriuose trūksta kvalifikuotos darbo jėgos. Jaunas žmogus visgi labiau suinteresuotas darbinę veiklą vykdyti didžiuosiuose Lietuvos miestuose bei domisi įsidarbinimo galimybėmis užsienyje ir, laikui bėgant, emigruoja. Taigi, analizuojant tai, toliau šiame skyriuje pristatomos respondentų – jaunų žmonių integracijos į darbo rinką galimybės, pateikiamas Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ naudingumo vertinimas Raseinių rajono savivaldybėje, tyrimo dalyviu požiūriu. Taip pat aptariama kiekybinio tyrimo metodologija. Pateikiami tyrimo pobūdžio pasirinkimo motyvai, tyrimo imtis, etapai, eiga bei specifika.

4.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodas ir procesas. Yra įvairių metodų, leidžiančių analizuoti socialinius reiškinius, tačiau norint išigilinti į nepasirengusių jaunų žmonių darbo rinkai, dalyvavusių Jaunimo garantijos iniciatyvos projekte „Atrask save“ ir įsitraukusių į darbo rinką, patirtis bei požiūrį buvo pasirinktas kiekybinio tyrimo metodas – apklausa raštu. Kiekybinių tyrimų paskirtis – objekto požymių aiškinimasis bei prognozavimas, tai yra siekiamas statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius, reiškinių priežastinių ryšių, jo funkcionavimo veiksnius. Šio tyrimo dėka, ieškoma išorinių požymių, kurie matuojami, skaičiuojami, siekiant vienintelio paaiškinimo, dėsnių universalumo (Grūnovienė ir kt., 2005). Apklausa yra tokia technika, kai renkami duomenys respondentams tuo pačiu ar labai artimu metu atsakinėjant raštu arba žodžiu į pateiktus klausimus. Butkevičienė (2011) teigia, jog apklausos būdas dažniausiai naudojamas siekiant iširti respondentų poreikius, interesus, motyvaciją, bei vertybes. Šio tyrimo metu apklausa buvo vykdoma raštu. Apklausos metodas buvo pasirinktas taip pat ir dėl anonimiškumo galimybės.

Norint atskleisti Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“, įgyvendinimą per projekto „Atrask save“ dalyvių, jaunų žmonių, patirtis buvo pasirinktas kiekybinis tyrimas (žr. 22 pav.).

22 pav. Tyrimo dizainas (sudaryta autorės)

Respondentai apklausą atliko savarankiškai, išliko nežinomi, todėl neturėjo motyvacijos nuslėpti bei iškreipti duomenis. Kadangi šiam tyrimui buvo svarbus duomenų tikslumas – anketinė apklausa buvo tinkamiausias būdas tokiems duomenims gauti. Anketos buvo asmeniškai išdalintos, siekiant greičiau gauti respondentų atsakymus. Tyrimo duomenų rinkimas buvo vykdomas 2018 m. balandžio mėnesį. Anketinė apklausa buvo organizuojama Kauno teritorinėje darbo biržoje, Raseinių skyriuje. Anketas jaunuoliai pildė pirminės intervencijos projekto „Atrask save“ užsiėmimų metu. Balandžio mėnesį vyko du pirminės intervencijos užsiėmimai. Taip pat buvo apklausti jaunuoliai jau dalyvavę priemonėse, tokiose kaip profesinis mokymas, stažuotė ar gamybinė praktika.

Tyrimo instrumento struktūra – standartizuotas klausimynas. Respondentai buvo supažindinami su apklausos tikslu bei užtikrinti dėl atsakymų konfidencialumo. Anketą sudaro trys klausimų skyriai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti jaunų žmonių integracijos į darbo rinką galimybes, projekto „Atrask save“ įgyvendinimą ir tam tikrus demografinius aspektus. Anketinės apklausos klausimai buvo išskaidytas į tokius skyrius: **A** skyrius „Jaunimo (15–29 m.) integracijos į darbo rinką galimybės“, **B** skyrius „Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ vertinimas“, **C** skyrius „Demografiniai klausimai“. Anketoje pateikti dviejų tipų klausimai: klausimai su pateiktais atsakymų variantais, iš kurių apklaustasis galėjo pasirinkti vieną ar kelis variantus, klausimai su griežtai apibrėžtais atsakymais, iš kurių respondentas galėjo pasirinkti vieną atsakymo variantą. (PRIEDAS 1)

Tyrimo imtis ir atranka. Tyrime dalyvavo jaunimas nuo 15 m. iki 29 m. amžiaus, nepasirengę darbo rinkai, dalyvavę Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ projekte „Atrask save“ bei įsitraukę į darbo rinką. Imties tūrio pasirinkimo būdas – netikimybinis atsitiktinis ar, kitaip vadinama, patogumo imtis, tyrimui pasirinkti jaunuoliai, kurie dalyvavo projekte „Atrask save“. Apklausoje dalyvavo 70 jaunuolių t. y. 100 proc. visų dalyvavusiųjų tyrime.

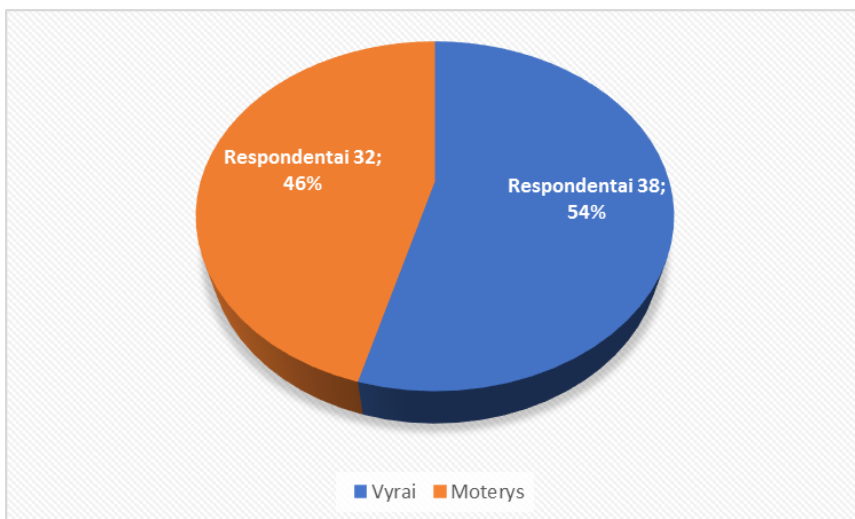
Tyrimo organizavimas ir eiga. Tarpininkaujant KTDB Raseinių skyriaus darbuotojoms ir projekto „Atrask save“ su jaunuimu dirbančiai koordinatori, anketos respondentams buvo asmeniškai išdalintos, siekiant greičiau gauti respondentų atsakymus. Pažymėtina tai, jog projekto pirminė intervencija „Atrask save“ vyksta du kartus per mėnesį, o grupę sudaro 15 jaunuolių. Todėl kilo grėsmė, kad tyrimo apimtis gali būti per maža. Buvo pasitelkta skyriaus darbuotojų pagalba, kad apklaustu jau priemonėse dalyvavusius jaunuolius. Taigi kokybiškai buvo užpildyta 70 anketų.

Duomenų analizė. Ši dalis yra bene svarbiausia empirinio tyrimo dalis. Butkevičienė (2011) teigia, jog ši dalis yra svarbi ir teoriniu, ir taikomuoju požiūriu. Duomenų analizė suteikia galimybę patikrinti teorinių teiginių teisingumą, išryškinti tam tikrų procesų tendencijas bei pateikti moksliskai pagrįstas rekomendacijas. Tyrimo metu gauti duomenys analizuojami ir apibendrinami.

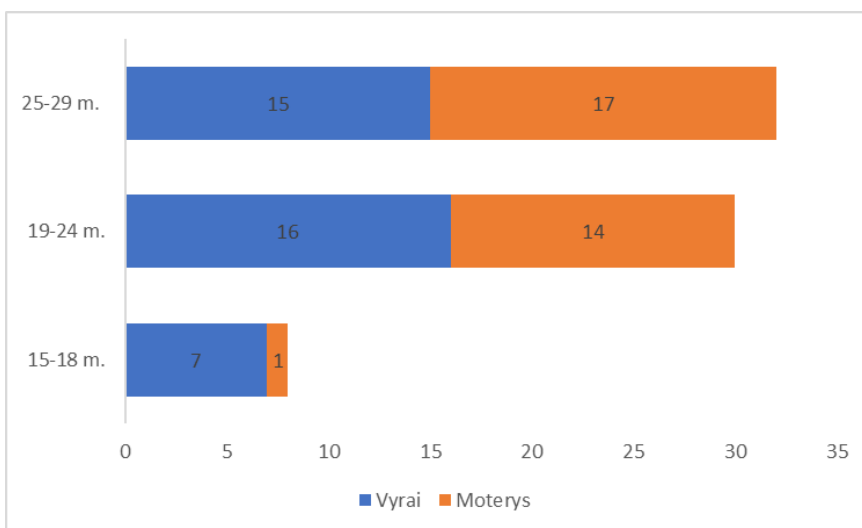
4.2. Tyrimo rezultatų analizė

Apklausoje dalyvavo 70 jaunuolių nuo 15 m. iki 29 m. amžiaus, nepasirengę darbo rinkai, dalyvavę Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ projekte „Atrask save“ bei įsitraukę į darbo rinką.

Tyrimo duomenų rinkimas buvo vykdomas 2018 m. balandžio mėnesį KTDB Raseinių skyriuje. 46 % apklaustųjų buvo moterys, 54 % – vyrai (žr. 23 pav.).

23 pav. Jaunuolių pasiskirstymas pagal lytį, % (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N–70
Pagrindinis Jaunimo užimtumo iniciatyvos įgyvendinimo Lietuvoje tikslas yra sumažinti NEET jaunimo skaičių 15–29 metų amžiaus grupėje. Todėl svarbus rodiklis – respondentų amžius. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal amžių pateiktas 24 paveiksle. Daugiausia tyrime dalyvavo vyrai t. y. 38 jaunuoliai.

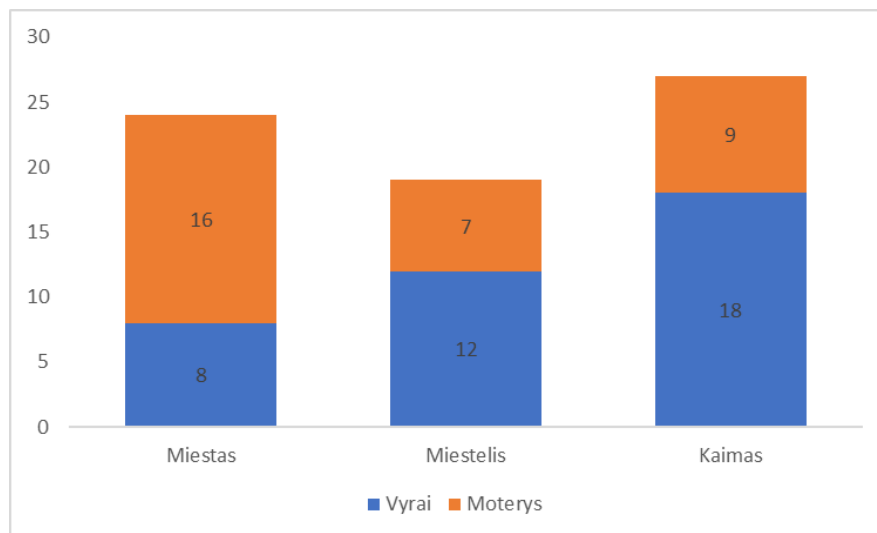
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis).
N–70

Iš visų apklausoje dalyvavusių respondentų 8 asmenys buvo 15 – 18 metų amžiaus, iš jų 7 vyrai ir 1 moteris. 30 apklaustųjų jaunuolių buvo 19 – 24 metų amžiaus, iš jų 16 vyrų ir 14 moterų ir 32 apklaustieji asmenys buvo 25 – 29 metų amžiaus, iš jų 15 vyrų ir 17 moterų (žr. 24 pav.). Pagal pateiktus duomenis

24 paveiksle, galima teigti, kad apklausoje daugiausiai dalyvavo 25 – 29 metų amžiaus jaunuoliai t. y. 46 %.

Raseinių rajone yra daug kaimo vietovių, mažų miestelių, kuriuose trūksta kvalifikuotos darbo jėgos. Jaunimas labiau suinteresuotas darbinę veiklą vykdyti didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Todėl dar vienas labai svarbus rodiklis – apklaustųjų gyvenamoji vieta. Respondentų pasiskirstymas pagal vietovę pateiktas 25 paveiksle.

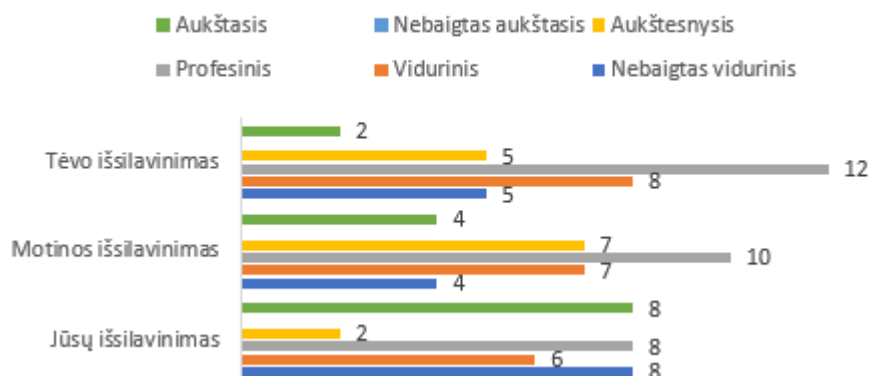

25 pav. Jaunuolių pasiskirstymas pagal vietovę, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis).

N–70

Iš visų apklausoje dalyvavusių respondentų 24 asmenys gyvena mieste, iš jų 8 vyrai ir 16 moterų. 19 apklaustų jaunuolių gyvena miestelyje, iš jų 12 vyrų ir 7 moterys ir 27 apklaustieji asmenys gyvena kaimo vietovėje, iš jų 18 vyrų ir 9 moterys (žr. 25 pav.). Pagal pateiktus duomenis 25 paveiksle, galima teigti, kad apklausoje daugiausiai dalyvavo kaimo vietovėje gyvenantys jaunuoliai t. y. 39 %.

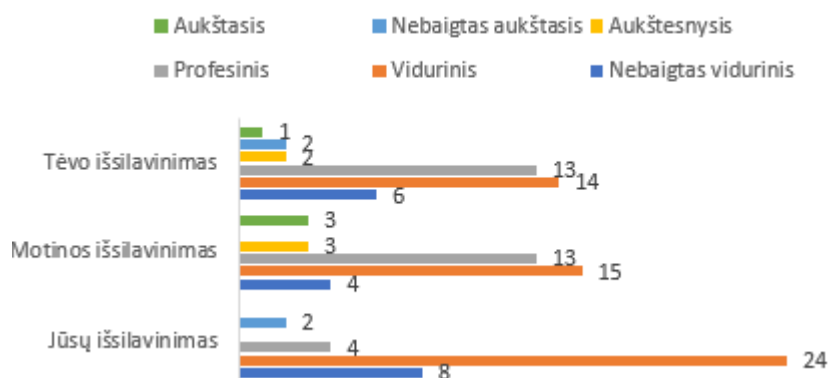
Pirmame A skyriuje, klausimyno pagalba, buvo siekiama atskleisti jaunimo 15 m. iki 29 m. amžiaus integracijos į darbo rinką galimybes. Pirmas klausimas užduotas, norint išsiaiškinti respondentų ir jų tėvų ar globėjų išsilavinimą (žr. 26 pav.) ir (žr. 27 pav.).

26 pav. Apklaustųjų moterų ir jų tėvų ar globėjų išsilavinimas, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N–32

Iš visų apklausoje dalyvavusių 32 moterų, 8 moterys įgijo aukštąjį išsilavinimą, 2 moterys įgijo aukštesnįjį išsilavinimą, 8 moterys baigė profesinę mokyklą bei 6 respondentės baigė vidurinę mokyklą. Tačiau apklausoje dalyvavo 8 moterys, kurios nebaigė vidurinės mokyklos. Apžvelgiant apklaustų moterų anketos duomenis ir išanalizavus tėvų išsilavinimą, didžiausią dalį sudaro įgytas profesinis mokymas t. y. 22 asmenys, iš jų 10 moterų ir 12 vyrų. Lyginant tėvų ir jaunų moterų išsilavinimą, jaunos moterys turi įgijusias daugiau aukštąjį išsilavinimą nei tėvai (žr. 26 pav.).

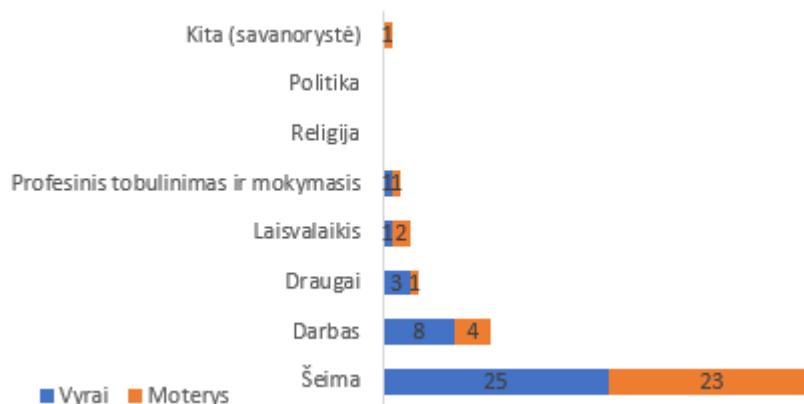
Iš visų apklausoje dalyvavusių 38 vyrų, 2 vyrai studijavo, tačiau nebaigė aukštojo mokslo, 4 jaunuoliai įgijo profesinį išsilavinimą ir daugiausiai t. y. 24 jaunuoliai baigė vidurinę mokyklą. Tačiau apklausoje dalyvavo 8 vyrai, kurie nebaigė vidurinės mokyklos (žr. 27 pav.).

27 pav. Apklaustųjų vyrų ir jų tėvų ar globėjų išsilavinimas, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N–38

Apžvelgiant apklaustų vyrų anketos duomenis ir išanalizavus tėvų išsilavinimą, didžiausią dalį sudaro įgytas vidurinis išsilavinimas t. y. 29 asmenys, iš jų 15 moterų ir 14 vyrų. Apibendrinant, galima teigti, kad tiek jauni vyrai tiek jų tėvai nesiekė įgyti aukšto mokslo, nes apklausos duomenys rodo dominuojantį įgytą vidurinį išsilavinimą (žr. 27 pav.).

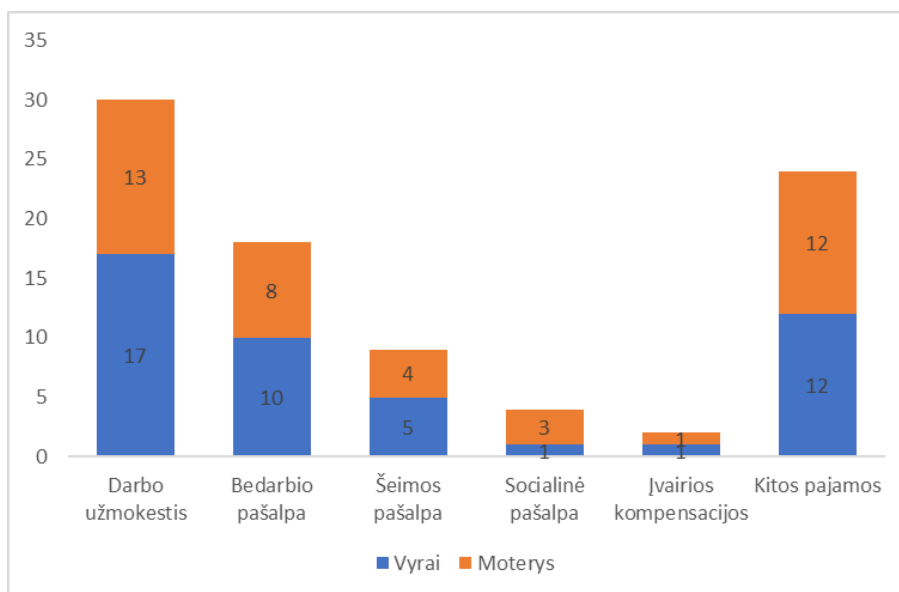
Kitas klausimas užduotas, norint išsiaiškinti, kuri veikla užima svarbiausią vietą respondentų gyvenime (žr. 28 pav.).

28 pav. Respondentų veikla užimanti svarbiausią vietą jų gyvenime, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N–70

Apžvelgiant apklausoje dalyvavusių 32 moterų ir 38 vyrų anketų duomenis, galima teigti, kad svarbiausią vietą jų gyvenime užima šeima, nes šią veiklą pasirinko 48 respondentai, iš jų 25 vyrai ir 23 moterys (žr. 28 pav.). Viena moteris pasirinko kitą veiklą tai – savanorystė.

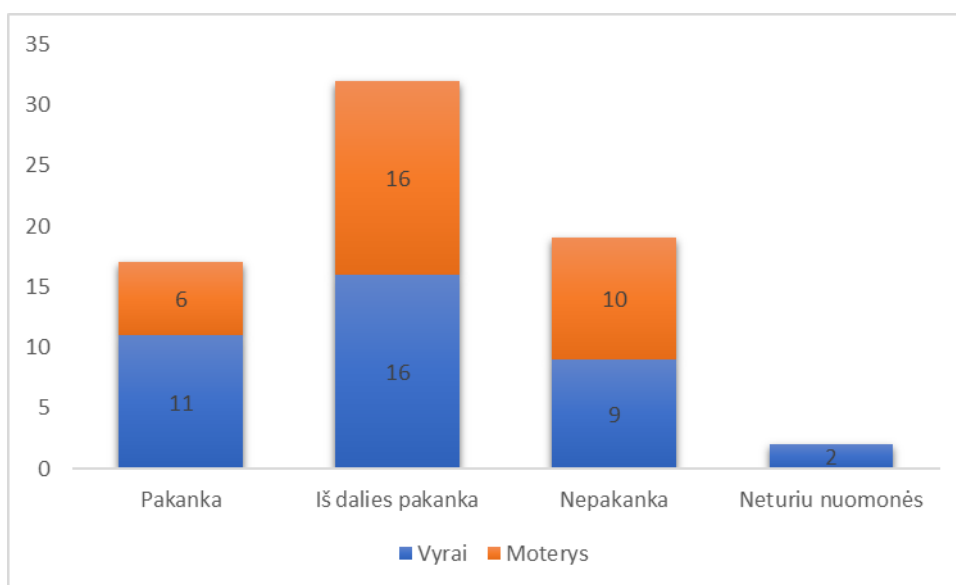
Vėliau respondentų buvo prašoma nurodyti pajamų šaltinį. Apklaustieji galėjo pasirinkti kelis atsakymų variantus (žr. 29 pav.).

29 pav. Respondentų pajamų šaltinis, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N-70

Visų apklausoje dalyvavusių respondentų požiūriu, pagrindinis pajamų šaltinis yra darbo užmokestis. Šį pajamų šaltinį pasirinko 30 jaunuolių, iš jų 17 vyrų ir 13 moterų. Galima teigti, kad dauguma jaunimo integravosi į darbo rinką t. y. 43% (žr. 29 pav.).

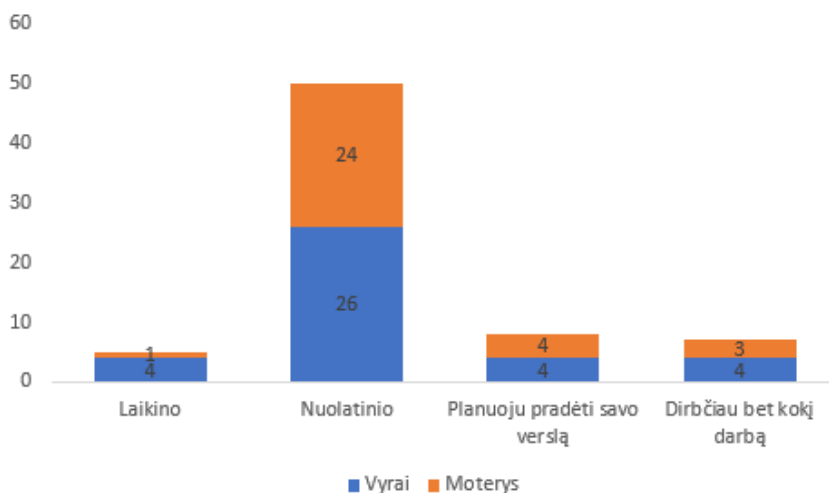
Sekantis klausimas užduotas, norint išsiaiškinti, ar respondentams pakanka išsilavinimo, žinių bei gebėjimų norint sėkmingai įsidarbinti ir siekti karjeros (žr. 30 pav.).

30 pav. Respondentų įgyto išsilavinimo nauda siekiant įsidarbinti, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N-70

Dauguma jaunimo teigia, kad iš dalies pakanka žinių, išsilavinimo bei gebėjimų norint sėkmingai įsidarbinti t. y. 46 %. Septyniolika jaunuolių teigia, kad pakanka išsilavinimo integruotis į darbo rinką (žr. 30 pav.). Tačiau, galima daryti prielaidą, kad šie asmenys jau sėkmingai įsidarbino po priemonės, kurioje dalyvavo.

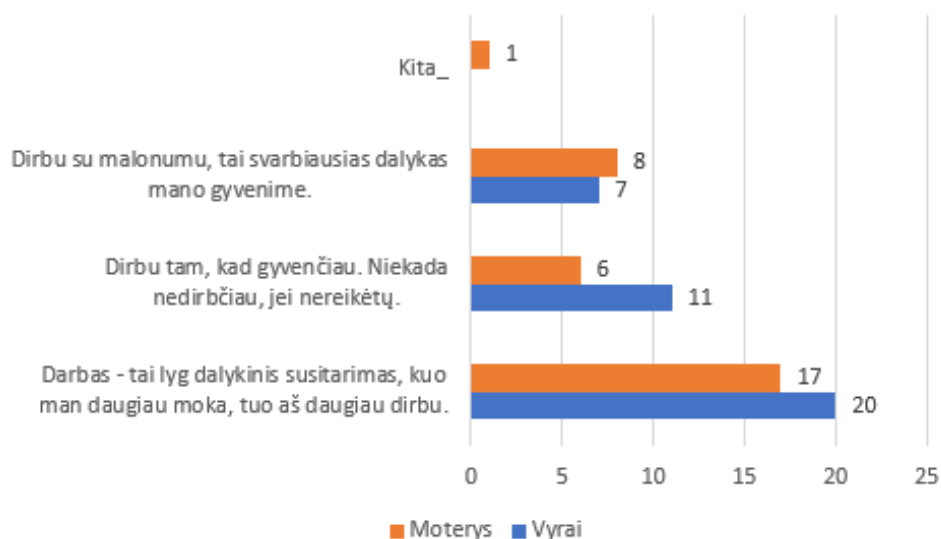
Kadangi jaunimas dalyvavimo pirminės intervencijos projekte „Atrask save“, respondentų buvo prašoma nurodyti, kokio pobūdžio darbo ieško (žr. 31 pav.).

31 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ieškomo darbo pobūdį, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Dauguma apklaustųjų teigia, kad ieško nuolatinio darbo t. y. 57 %, iš jų 26 vyrai ir 24 moterys (žr. 31 pav.). Galima teigti, kad jaunimas po pirminės intervencijos tapo motyvuotas ir siekia integruotis į darbo rinką.

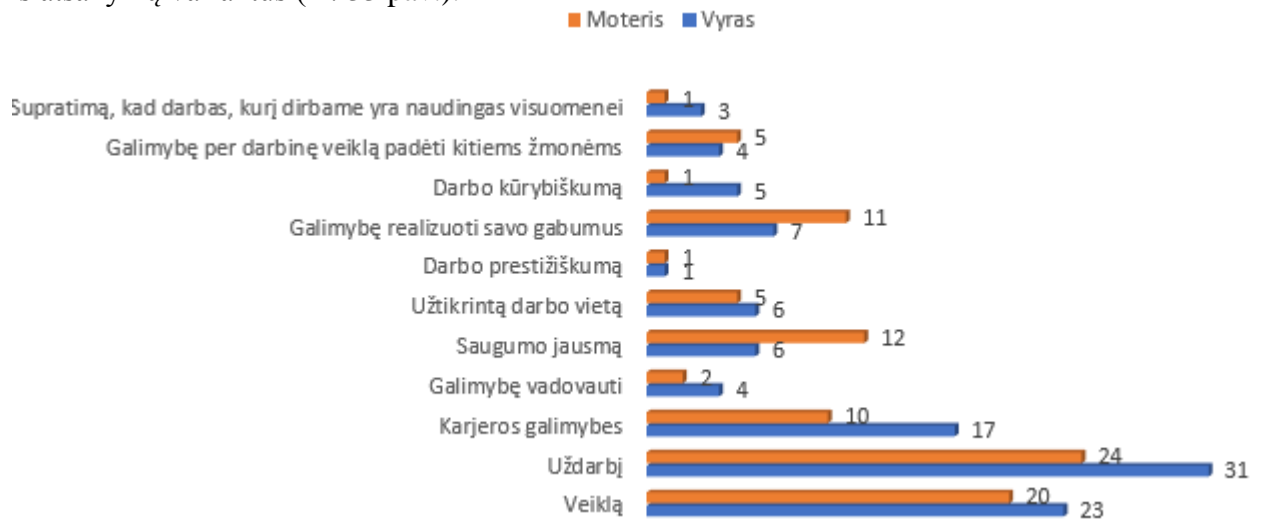
Kitas klausimas užduotas, norint išsiaiškinti, ką respondentams reiškia darbas. Buvo pasiūlyti keli teiginiai, iš kurių buvo galima pasirinkti vieną variantą arba pasiūlyti savo (žr. 32 pav.).

32 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo reikšmę, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Visų apklausoje dalyvavusių respondentų požiūriu, dauguma atsakė, kad darbas – tai lyg dalykinis susitarimas, kuo jiems daugiau moka, tuo jie daugiau dirba (žr. 32 pav.). Galima teigti, kad respondentus motyvuoja dirbti darbo užmokesčio dydis.

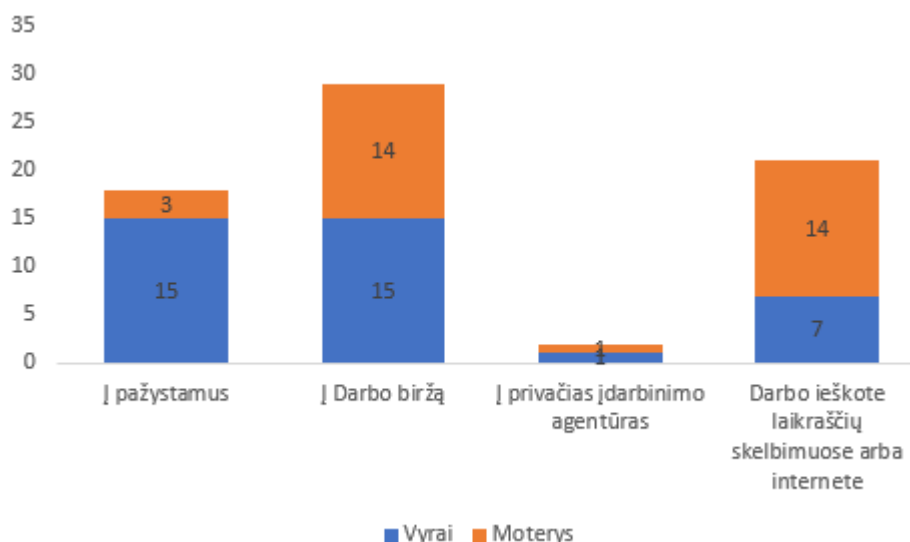
Vėliau respondentų buvo prašoma nurodyti, ką jiems teikia darbas. Apklaustieji galėjo pasirinkti kelis atsakymų variantus (žr. 33 pav.).

33 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo svarbą, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Dauguma apklaustųjų teigia, kad darbas jiems teikia uždarbį ir veiklą. Tiek vyrams tiek moterims svarbiausias yra darbo užmokestis t. y. 79 % visų apklaustųjų, iš jų 31 vyras ir 24 moterys. Mažiausią reikšmę respondentų gyvenime sudaro darbo prestižiškumas t. y. 3 % visų apklaustųjų, iš jų 1 vyras ir 1 moteris (žr. 33 pav.).

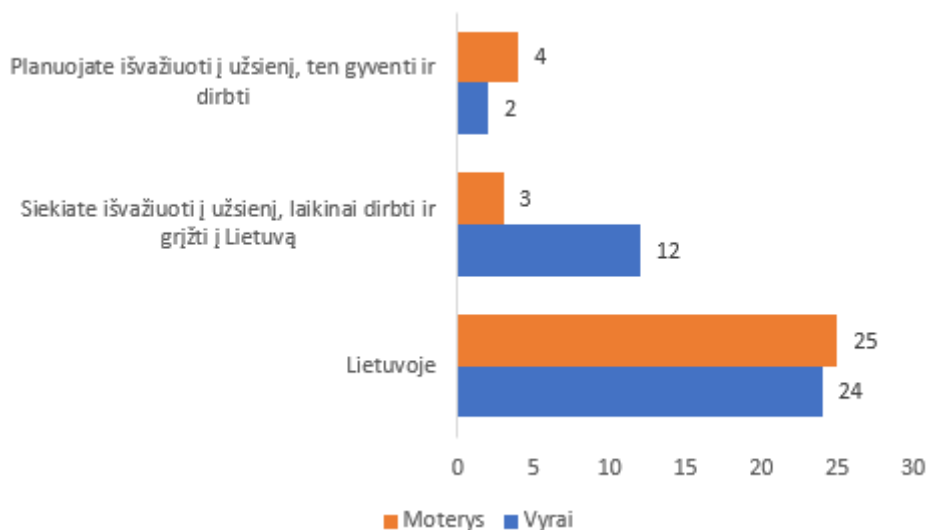
Sekantis klausimas užduotas, norint išsiaiškinti kur pirmiausia kreipiasi jaunimas ieškodamas darbo (žr. 34 pav.).

34 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo paiešką, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Apklausoje dalyvavę respondentai teigia, kad daugiausia pagalbos kreipiasi ieškant darbo į Darbo biržą t. y. 41 % visų apklaustųjų, iš jų 15 vyrų ir 14 moterų (žr. 34 pav.). Tačiau analizuojant vyrų apklausos duomenis matoma, kad daugiausiai jaunuoliai pagalbos kreipiasi ieškant darbo tiek į pažystamus t. y. 15 visų apklaustųjų, tiek į Darbo biržą t. y. 15 visų apklaustųjų. Moterys dažniausiai darbo ieško laikraščių skelbimuose, internete bei kreipiasi į Darbo biržą (žr. 34 pav.).

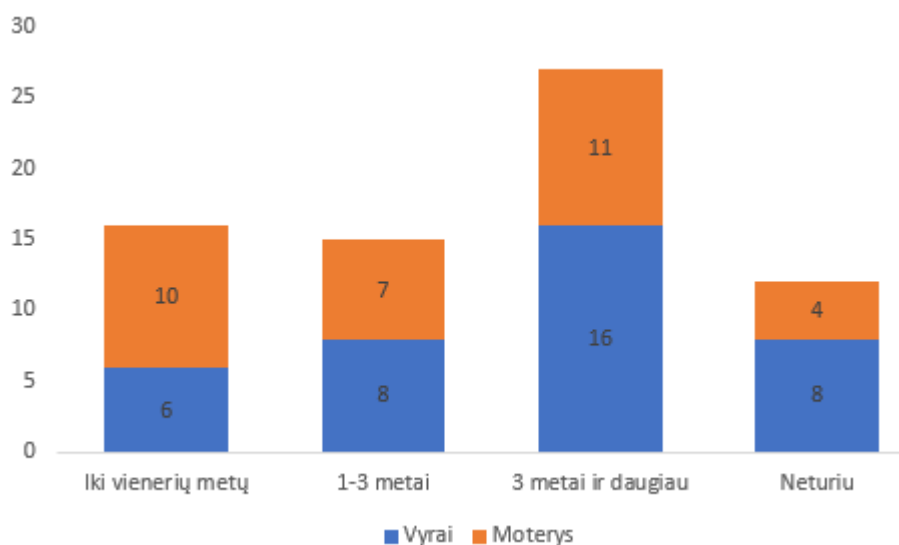
Kitas klausimas pasitelktas, siekiant sužinoti, kur respondentai mieliau ieško darbo (žr. 35 pav.).

35 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo vietą, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Visų apklausoje dalyvavusių respondentų požiūriu, dauguma atsakė, kad darbo vietą mieliau rinktųsi Lietuvoje t. y. 70 % visų apklaustųjų, iš jų 24 vyrų ir 25 moterų (žr. 35 pav.). Galima teigti, kad po pirminės intervencijos projekto „Atrask save“ respondentai tapo motyvuoti, siekia integruotis į darbo rinką Lietuvoje.

Pirmame A skyriuje paskutinis klausimas užduotas respondentams, siekiant išsiaiškinti jų darbo patirtį (žr. 36 pav.).

36 pav. Respondentų darbo patirtis, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Dauguma respondentų atsakė, kad jų darbo patirtis 3 metai ir daugiau t. y. 40 % visų apklaustųjų, iš jų 16 vyrų ir 11 moterų (žr. 36 pav.). Darbo patirties neturi 12 apklaustų respondentų, iš jų 8 vyrai ir 4 moterys. Džiugu, kad iš visų 70 apklaustų jaunų žmonių 58 respondentai turi darbinės patirties bei susipažinę su darbo rinka.

Apibendrinant respondentų atsakymus į A skyriaus klausimą, galima teigti, kad jaunimui nuo 15 m. iki 29 m. amžiaus yra sudarytos visos galimybės integruotis į darbo rinką. Daugumai respondentų didžiausia vertybė – šeima, o tai reiškia, kad jaunimas stengsis kuo greičiau pradėti dirbti, kad galėtų išlaikyti savo šeimą. Dauguma jaunuolių jau yra įsitvirtinę darbo rinkoje ir gauna darbo užmokestį. Taigi, galima teigti, kad pirminės intervencijos projektas „Atrask save“ duoda naudą jauniems žmonėms. Didelė dalis respondentų teigia, kad jiems pakanka ar iš dalies pakanka išsilavinimo integruotis į darbo rinką, o kuriems trūksta kvalifikacijos, sudarytos visos galimybės mokytis. Jaunuoliui tereikia sudalyvauti pirminės intervencijos projekte, kad galėtų dalyvauti antrinės intervencijos projekte „Naujas startas“ ir įgyti norimą bei paklausią darbo rinkoje profesiją. Daugiau, kaip pusę apklaustųjų, ieško nuolatinio darbo, o tai parodo jaunuolių pastovumą. Šią žmogaus savybę vertina darbdaviai. Tačiau jaunuoliams darbas – tai lyg dalykinis susitarimas, kuo jiems daugiau moka, tuo jie daugiau dirba. Todėl tiek darbdaviai, tiek ieškantys darbo jaunuoliai turės ieškoti kompromiso. Dauguma apklaustųjų siekia integruotis į darbo rinką Lietuvoje. Galima daryti išvadą, kad pirminės intervencijos projektas „Atrask save“ skatina jaunimą pasilikti Lietuvoje, kurti šeimas ir įsiliesti į darbo rinką.

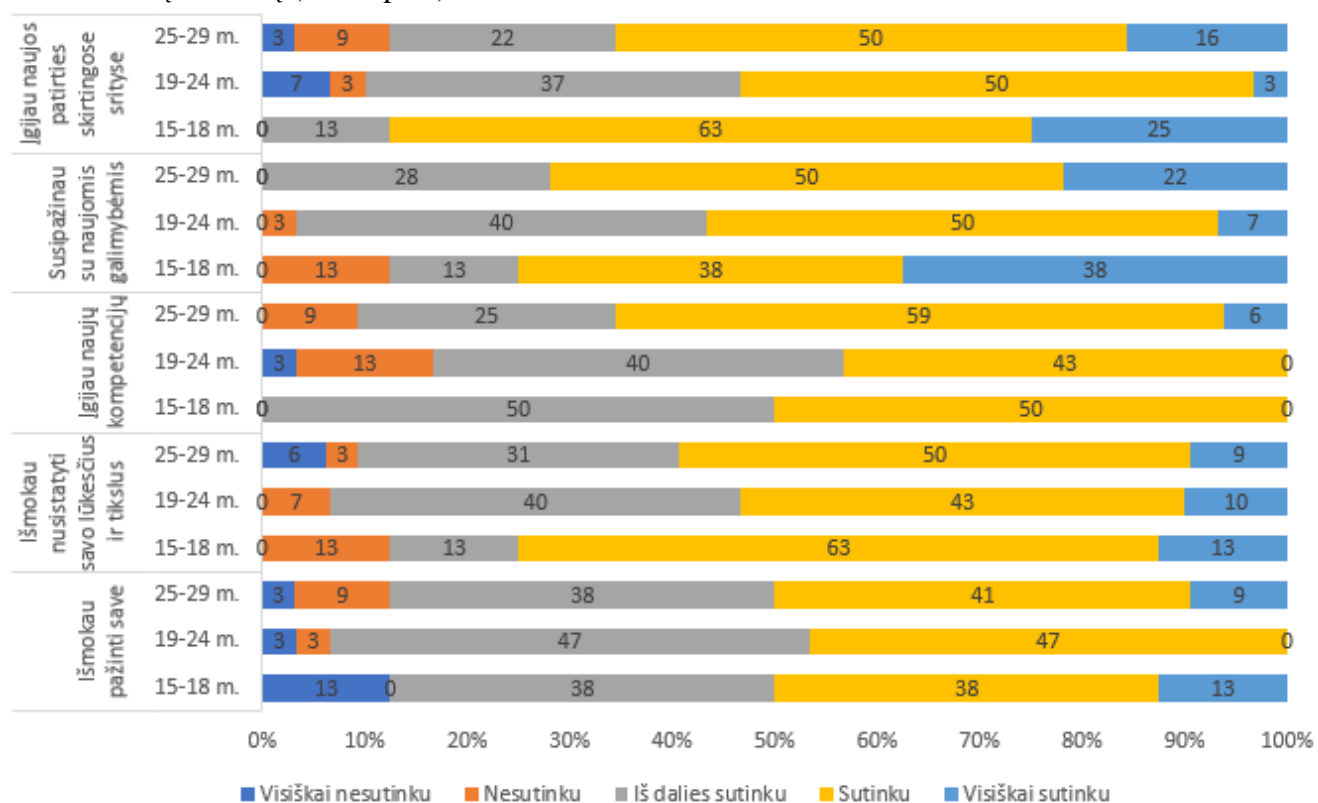
Antrame B skyriuje, klausimyno pagalba, buvo siekiama išsiaiškinti, kaip jaunimas vertina Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas. Jaunuoliai esantys pirminės intervencijos projekte „Atrask save“ dalyvauja grupiniuose užsiėmimuose, supažindinami su savarankiškos veiklos pradėjimu, supažindinami su darbo rinka, save vertina išvažiuojamuosiuose seminaruose. Taigi šių veiklų pagrindu buvo sudarytas B skyriaus klausimynas.

Vienuoliktas klausimas šio skyriaus susietas su jaunuolių dalyvavimu grupiniuose užsiėmimuose. Grupinių užsiėmimų tikslas – motyvuoti projekto „Atrask save“ dalyvius įsitraukti į aktyvų visuomeninį gyvenimą, sugrįžtant į švietimo sistemą bei integruojantis į darbo rinką. Grupinių užsiėmimų temos (Jaunimo garantijos..., 2018):

- dalyvių motyvacijos įvertinimas;
- savęs pažinimas;
- pasitikėjimo savimi stiprinimas;
- vidinės motyvacijos skatinimas;
- socialinis bendravimas ir socialinė aplinka;
- stresas ir jo valdymas;
- jausmų reiškimas;
- mano asmeninis indėlis į savo gerovės kūrimą;

- darbas grupėje;
- atsakomybė;
- lyderystė;
- aktyvus visuomeninis gyvenimas;
- nevyriausybines organizacijos;
- įgyta profesija;
- savanorystė;
- finansų valdymas.

Grupiniuose užsiėmimuose vyksta trupos paskaitos, diskusijos, individualios ir grupinės užduotys, situacijų modeliavimas, analizė ir aptarimas. Taigi pirmas klausimas užduotas, norint išsiaiškinti, kaip jaunuoliai vertina grupinius užsiėmimus. Respondentams buvo nurodyti teiginiai, reikėjo pasirinkti tinkamiausią variantą (žr. 37 pav.).

37 pav. Respondentų grupinių užsiėmimų vertinimas, % (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis).

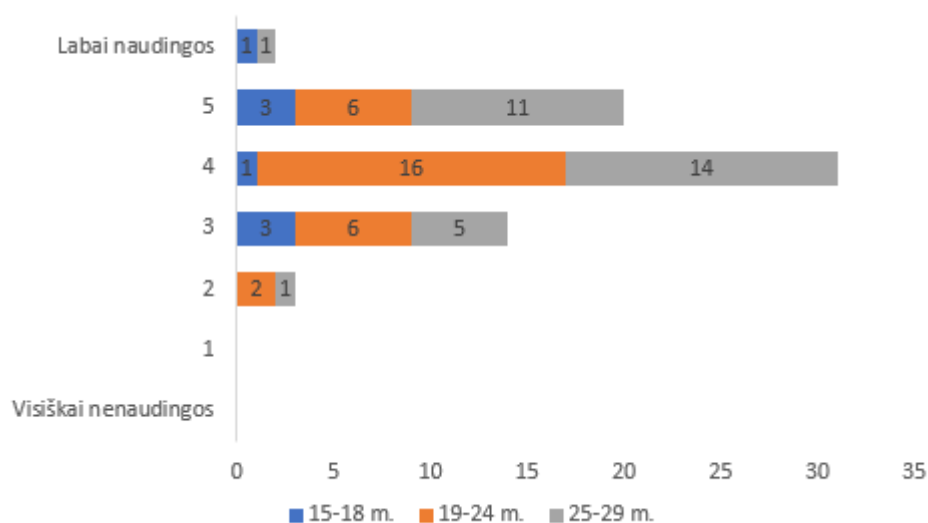
N–70

Iš visų apklausoje dalyvavusių respondentų 8 asmenys buvo 15 – 18 metų amžiaus, 30 apklaustų jaunuolių buvo 19 – 24 metų amžiaus ir 32 apklaustieji asmenys buvo 25 – 29 metų amžiaus (žr. 24 pav.). Grupinių užsiėmimų vertinime, pirmas teiginys pateiktas, norint išsiaiškinti ar respondentai išmoko pažinti save. 15 – 18 metų amžiaus ir 19 – 24 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka arba iš dalies sutinka. Dauguma 25 – 29 metų amžiaus apklausti jaunuoliai su šiuo teiginiu sutinka t. y. 41 %. Antras teiginys pateiktas, norint sužinoti, ar respondentai išmoko nusistatyti

savo lūkesčius bei tikslus, grupinių užsiėmimų metu. Visų amžiaus grupių jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka. Trečias teiginys pateiktas, siekiant išsiaiškinti, ar jaunimas įgijo naujų kompetencijų. Apžvelgiant šio teiginio atsakymus, dauguma jaunuolių liko patenkinti, nes sutiko arba iš dalies sutiko su šiuo teiginiu. Ketvirtas teiginys pateiktas, norint sužinoti, ar apklaustieji susipažino su naujomis galimybėmis. Dauguma apklaustųjų liko patenkinti ir su šiuo teiginiu sutinka. Penktas teiginys pateiktas, siekiant sužinoti, ar jaunimas įgijo naujos patirties skirtingose srityse. Pagal surinktus anketos duomenis, galima teigti, kad dauguma jaunimo įgijo naujos patirties skirtingose srityse ir liko patenkinti gautais rezultatais (žr. 37 pav.).

Respondentams taip pat buvo užduotas klausimas, siekiant išsiaiškinti, grupinių užsiėmimų naudingumą (žr. 38 pav.).

38 pav. Respondentų grupinių užsiėmimų naudingumas, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis).

N=70

Jaunuoliai, vertindami grupinių užsiėmimų naudingumą, galėjo pasirinkti atsakymų variantus nuo 1 iki 5 balų, taip pat labai naudingos arba visiškai nenaudingos. Dauguma jaunuolių, grupinius užsiėmimus įvertino 4 balais t. y. 31 respondentas. Tačiau 4 balus pasirinko tik vienas 15 – 18 metų amžiaus jaunuolis. Trys apklaustieji, grupinius užsiėmimus įvertino 3 balais. Galima teigti, kad šiems jaunuoliams užsiėmimai buvo nenaudingi (žr. 38 pav.).

Kitas klausimas B skyriuje pateiktas, norint įvertinti, kaip jaunuoliai supažindinami su savarankiškos veiklos pradėjimu. Kiekvienam projekto dalyviui, turi būti suteiktas paslaugų paketas, kurį sudaro (Jaunimo garantijos..., 2018):

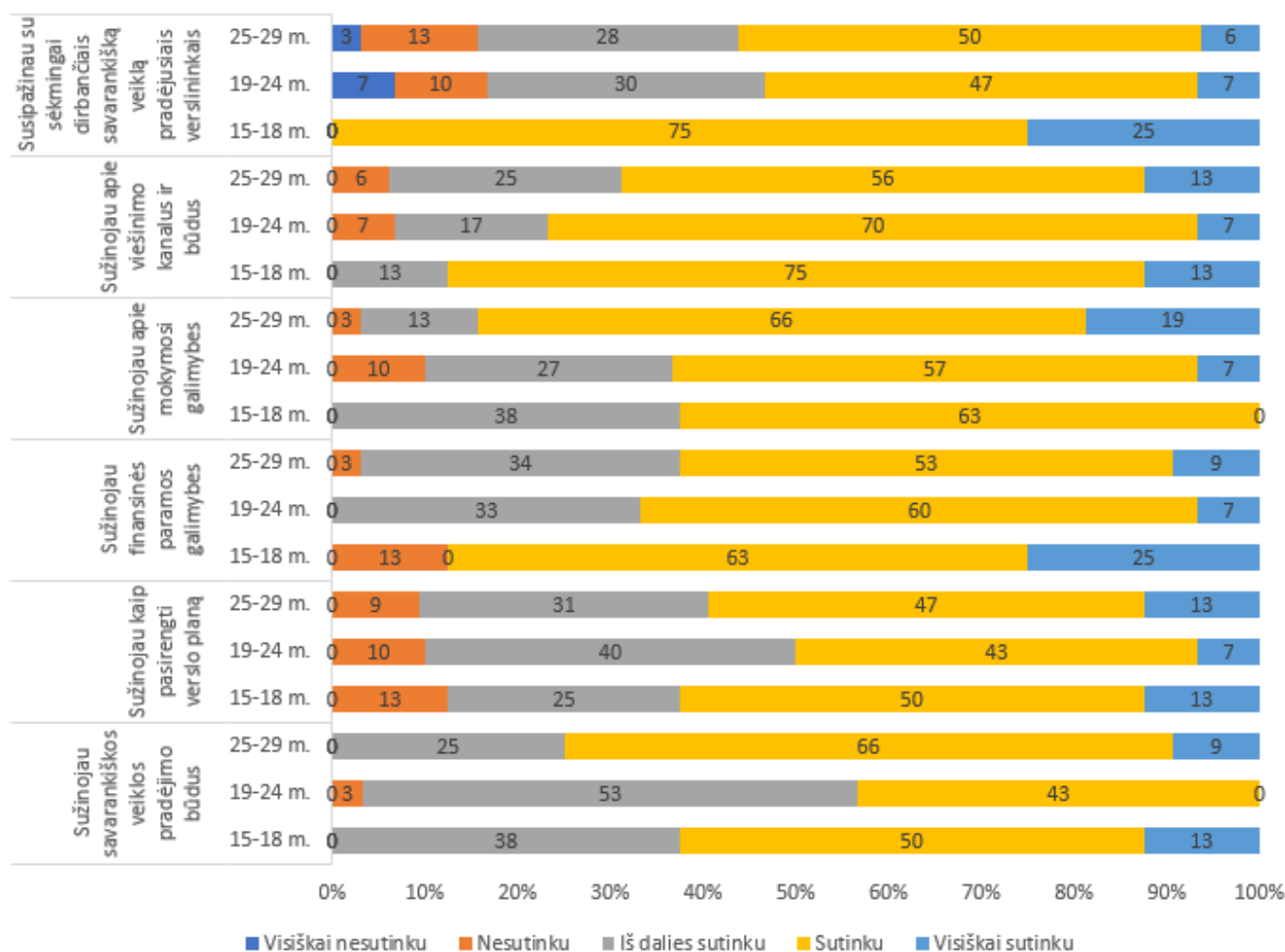
- Grupiniai užsiėmimai, kurių tikslas supažindinti Projekto dalyvį su savarankiškos veiklos pradėjimo pagrindais.
- Susitikimai su savarankišką veiklą pradėjusiais verslininkais, kaip jie apibrėžti *Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatyme*, vykdančiais veiklą pagal verslo liudijimą,

individualios veiklos pažymą, autorinę sutartį, esančiais individualios įmonės savininkais, mažosios bendrijos nariais, ūkininkais.

Grupiniuose užsiėmimuose kiekvienas Projekto dalyvis turi būti supažindinamas (Jaunimo garantijos..., 2018):

- su savarankiškos veiklos pradėjimo būdais;
- su finansinės pagalbos galimybėmis ir finansinės paramos gavimo kriterijais;
- su mokymosi galimybėmis jauniems asmenims, siekiantiems pradėti savarankišką veiklą;
- su pageidaujamos pradėti veiklos viešinimo būdais ir rinkodaros pagrindais;
- su viešosios internetinės erdvės pavojais.

Taigi respondentams užduotas klausimas, norint išsiaiškinti, kaip jaunuoliai vertina supažindinimą su savarankiškos veiklos pradėjimu. Apklaustiesiems buvo nurodyti teiginiai, reikėjo pasirinkti tinkamiausią variantą (žr. 39 pav.).

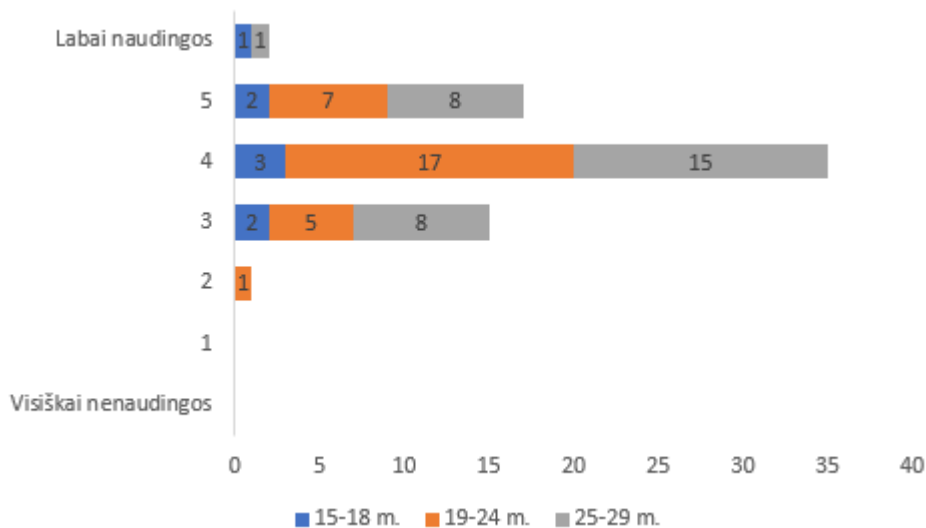

39 pav. Respondentų supažindinimas su savarankiškos veiklos pradėjimu vertinimas, % (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Grupinių užsiėmimų vertinime su savarankiškos veiklos pradėjimu, pirmas teiginys pateiktas, norint išsiaiškinti, ar respondentai sužinojo savarankiškos veiklos pradėjimo būdus. 15 – 18 metų amžiaus ir 25 – 29 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka. Tačiau dauguma 19 – 24 metų amžiaus apklausti jaunuoliai su šiuo teiginiu iš dalies sutinka t. y. 53 %.

teiginys buvo pateiktas, norint sužinoti, ar respondentai išsiaiškino kaip pasirengti verslo planą. Visų amžiaus grupių jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka, vadinasi šie apklaustieji verslo planą parengti sugebės. Taip pat buvo klausiama, ar jaunuoliai sužinojo finansinės paramos galimybes. Dauguma visų amžiaus grupių respondentai sutinka, net 15 – 18 metų amžiaus jaunuoliai t. y. 25 % visiškai sutinka su šiuo teiginiu. Sekantis teiginys buvo pateiktas, norint išsiaiškinti, ar apklaustieji sužinojo apie mokymosi galimybes. Dauguma visų apklaustųjų liko patenkinti sužinoję apie mokymosi galimybes ir su šiuo teiginiu sutinka. Penktas teiginys pateiktas, siekiant sužinoti, ar jaunimas sužinojo apie viešinimo kanalus bei būdus. Šią informaciją jaunuoliai įsisavino geriausiai, nes apklausos rezultatai rodo, kad didžioji dauguma visų respondentų sutinka. Paskutinis ir labai svarbus teiginys pateiktas, norint sužinoti, ar jaunuoliai buvo supažindinami su sėkmingai dirbančiais savarankišką veiklą pradėjusiais verslininkais. Labiausiai patenkinti liko 15 – 18 metų amžiaus apklausti jaunuoliai, nes jie su šiuo teiginiu sutiko 75 %, o visiškai sutiko 25 % (žr. 39 pav.).

Respondentams taip pat buvo užduotas klausimas, siekiant išsiaiškinti, supažindinimo su savarankiškos veiklos pradėjimu naudingumą (žr. 40 pav.).

40 pav. Respondentų supažindinimo su savarankiškos veiklos pradėjimu naudingumas, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Jaunuoliai, vertindami supažindinimą su savarankiškos veiklos pradėjimu naudingumą, galėjo pasirinkti atsakymų variantus nuo 1 iki 5 balų, taip pat labai naudingos arba visiškai nenaudingos. Dauguma jaunuolių, supažindinimą su savarankiškos veiklos pradėjimu naudingumą, įvertino 4 balais t. y. 35 respondentai. Tačiau 4 balus pasirinko tik trys 15 – 18 metų amžiaus jaunuoliai. Vienas 19 – 24 metų amžiaus jaunuolis, užsiėmimų naudingumą įvertino 2 balais. Galima teigti, kad šiam jaunuoliui užsiėmimai buvo nenaudingi (žr. 40 pav.).

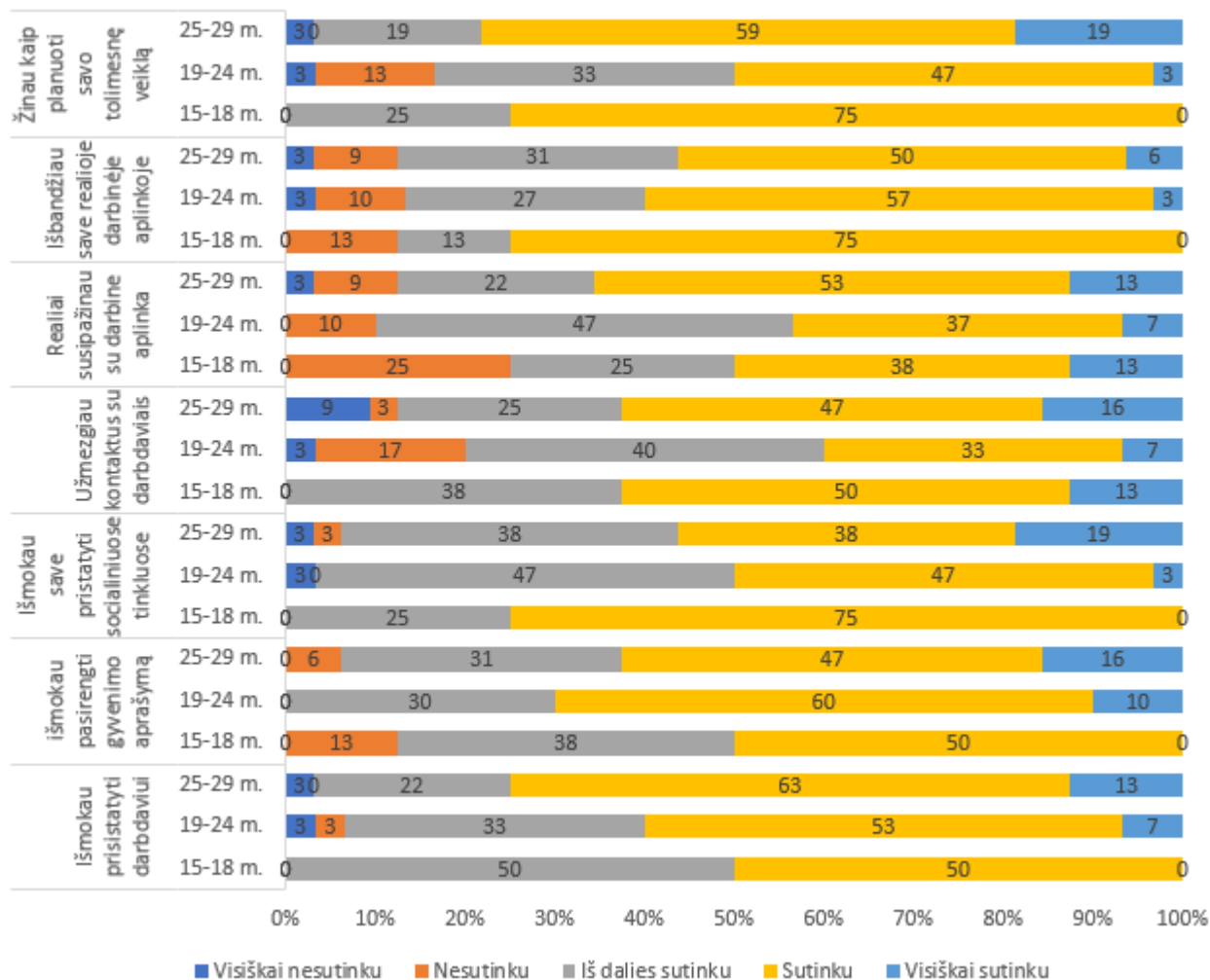
Sekantis klausimas B skyriuje pateiktas, norint išsiaiškinti, kaip jaunuoliai supažindinami su darbo rinka. Kiekvienam projekto dalyviui, turi būti suteiktas paslaugų paketas, kurį sudaro (Jaunimo garantijos..., 2018):

- Grupiniai užsiėmimai, kurių tikslas supažindinti Projekto dalyvį su efektyvaus savęs pristatymo darbdaviui, darbo paieškos, bendravimo su darbdaviais būdais.
- Supažindinimas su profesijomis įmonėse, viešosiose įstaigose, biudžetinėse įstaigose.
- Praktinis mokymas, kurio tikslas – įtraukti Projekto dalyvį į praktinę veiklą, ugdyti jo darbinius įgūdžius.

Grupinių užsiėmimų temos (Jaunimo garantijos..., 2018):

- Lavinami Projekto dalyvių gebėjimai įtaigiai pristatyti save, savo idėjas, tikslą darbo paieškos ir darbo situacijose.
- Skirtingų gyvenimo aprašymų formų naudojimas.
- Efektyvus savęs pristatymas socialiniuose tinkluose.

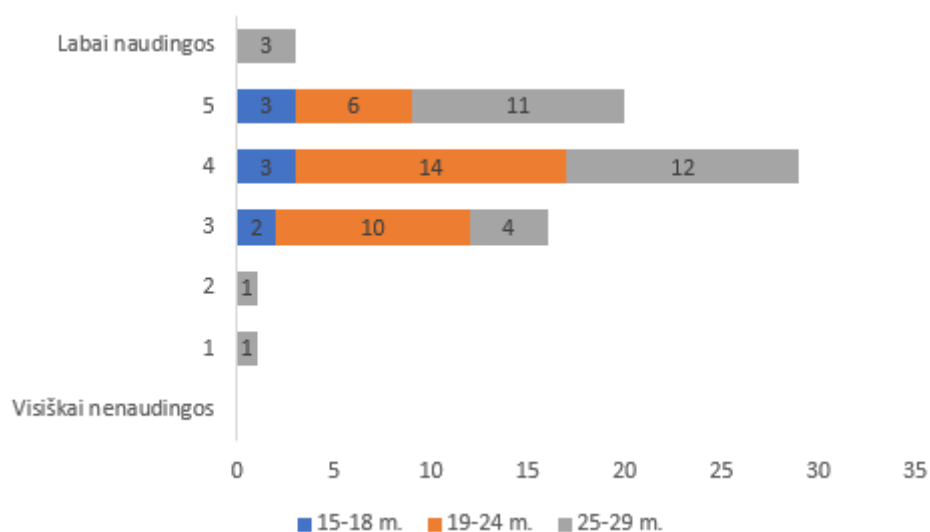
Taigi respondentams užduotas klausimas, norint išsiaiškinti, kaip jaunuoliai vertina supažindinimą su darbo rinka grupiniuose užsiėmimuose. Apklaustiesiems buvo nurodyti teiginiai, jiems reikėjo pasirinkti tinkamiausią variantą (žr. 41 pav.).

41 pav. Respondentų supažindinimas su darbo rinka vertinimas, % (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Grupinių užsiėmimų vertinime, pirmas teiginys pateiktas (žr. 41 pav.), norint išsiaiškinti, ar respondentai išmoko prisistatyti darbdaviui. 19 – 24 metų amžiaus bei 25 – 29 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka. Tačiau 15 – 18 metų amžiaus apklausti jaunuoliai su šiuo teiginiu iš dalies sutinka arba sutinka. Kitas teiginys buvo pateiktas, norint sužinoti, ar respondentai išmoko pasirengti gyvenimo aprašymą. Visų amžiaus grupių jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka, vadinasi šie apklaustieji gyvenimo aprašymą parengti sugebės. Taip pat buvo klausiama, ar jaunuoliai išmoko save pristatyti socialiniuose tinkluose. Dauguma 15 – 18 metų amžiaus jaunuoliai sutinka t. y. 75 %. Tačiau 19 – 24 metų amžiaus bei 25 – 29 metų amžiaus apklausti jaunuoliai iš dalies sutinka arba sutinka proporcingai vienodai. Ketvirtas klausimas buvo pateiktas, siekiant išsiaiškinti, ar respondentai užmezgė kontaktus su darbdaviais. 15 – 18 metų amžiaus ir 25 – 29 metų amžiaus apklaustų jaunuolių atsakymų rezultatai rodo, kad ryšius su darbdaviais užmezgė. Tačiau 19 – 24 metų amžiaus jaunuoliams nesisekė užmegzti kontaktus su darbdaviais, nes dauguma atsakė, kad sutinka iš dalies su šiuo teiginiu t. y. 40 %. Kitas teiginys buvo pateiktas, norint sužinoti ar jaunuoliai realiai susipažino su darbine aplinka. 15 – 18 metų amžiaus ir 25 – 29 metų amžiaus apklaustų jaunuolių atsakymų rezultatai rodo, kad susipažino su darbine aplinka bei liko patenkinti. Tačiau 19 – 24 metų amžiaus jaunuoliai iš dalies susipažino su realia darbine aplinka t. y. 47 %. Šeštasis klausimas buvo užduotas, siekiant išsiaiškinti, ar respondentai išbandė save realioje darbo vietoje. Dauguma visų apklaustųjų save išbandė realioje darbo aplinkoje, nes su šiuo teiginiu sutinka. Paskutinis ir labai svarbus teiginys pateiktas, norint sužinoti, ar jaunuoliai žino kaip planuoti savo tolimesnę veiklą. Visų amžiaus grupių jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka, vadinasi šie apklaustieji mokės planuoti savo tolimesnę veiklą (žr. 41 pav.).

Respondentams taip pat buvo užduotas klausimas, siekiant išsiaiškinti, supažindinimo su darbo rinką naudingumą (žr. 42 pav.).

42 pav. Respondentų supažindinimo su darbo rinka naudingumas, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N–70

Jaunuoliai, vertindami supažindinimo su darbo rinka naudingumą, galėjo pasirinkti atsakymų variantus nuo 1 iki 5 balų, taip pat labai naudingos arba visiškai nenaudingos. Dauguma jaunuolių, supažindinimą su darbo rinka naudingumą, įvertino 4 balais t. y. 29 respondentai. Tačiau 4 balus pasirinko tik trys 15 – 18 metų amžiaus jaunuoliai. Vienas 25 – 29 metų amžiaus jaunuolis, užsiėmimų naudingumą įvertino 1 balu. Galima teigti, kad šiam jaunuoliui užsiėmimai buvo nenaudingi (žr. 42 pav.).

Kitas klausimas B skyriuje pateiktas, norint išsiaiškinti, kaip jaunuoliai save įsivertino išvažiuojamuosiuose seminaruose. Išvažiuojamieji seminarai trunka dvi dienas. Pirmą išvažiuojamojo seminaro dieną organizuojami keturi grupiniai užsiėmimai šiomis temomis (Jaunimo garantijos..., 2018):

- Patirtis, įgyta dalyvaujant Projekte bei dalyvavimo Projekte lūkesčių pasiteisinimas. Šio užsiėmimo metu Projekto dalyviai pasidalina įgyta patirtimi, žiniomis. Jaunuoliai su lektoriumi aptaria, kaip įgytą patirtį pritaikys praktikoje. Taip pat aptaria, kokie lūkesčiai pasiteisino ar nepasiteisino ir kodėl (Jaunimo garantijos..., 2018).

- Dalyvio asmenybės atsiskleidimas bei darbas komandoje. Šio užsiėmimo metu Projekto dalyviai kartu su lektoriumi identifikuoja savo stipriąsias bei silpnąsias savybes, dirbant komandoje. Taip pat aptaria, kaip turimas savybes pritaikys praktikoje, dirbant komandoje, norint silpnąsias savybes paversti stipriomis (Jaunimo garantijos..., 2018).

- Buvimas visuomenės dalimi bei prisitaikymas prie šalia esančių žmonių. Šio užsiėmimo metu Projekto dalyviams rodomi edukaciniai filmai, kurių bendra trukmė 30–35 minutės. Po edukacinio filmo organizuojamas šio filmo aptarimas su Projekto dalyviais (Jaunimo garantijos..., 2018).

- Ateities planai. Šio užsiėmimo metu siekiama Projekto dalyvius mokyti priimti sprendimus, analizuoti esamas galimybes bei rinktis iš galimų alternatyvų, įvertinti savo realias galimybes (Jaunimo garantijos..., 2018).

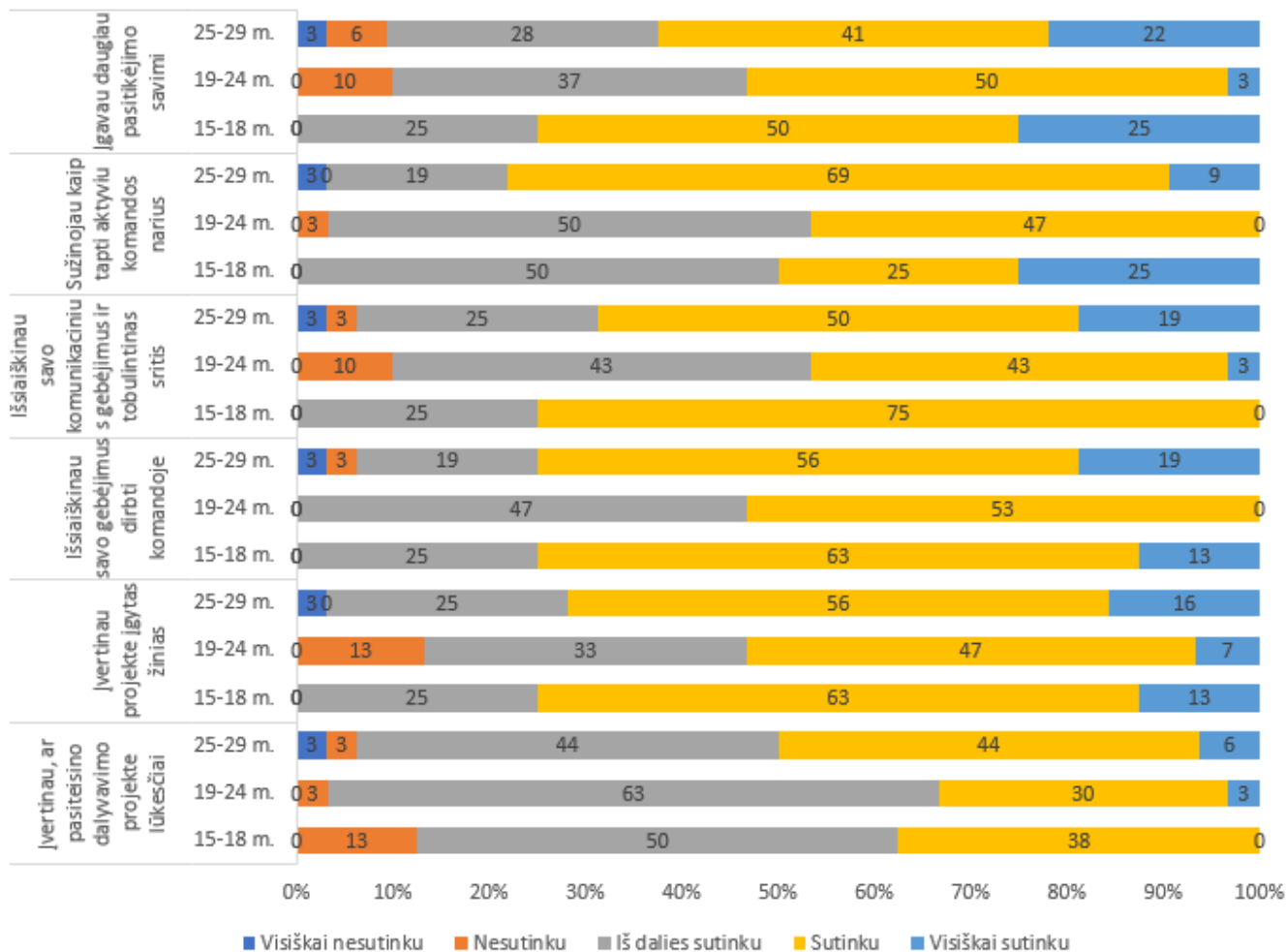
Antrą išvažiuojamojo seminaro dieną organizuojami patyriminiai mokymai šiomis temomis (Jaunimo garantijos..., 2018):

- Darbas komandoje. Šio patyriminio mokymo metu Projekto dalyviai atlieka specialias užduotis bei žaidimus, naudojamus kaip edukacinę priemonę, padedančią stiprinti darbą komandoje.

- Bendravimo įgūdžių formavimas. Šio patyriminio mokymo metu Projekto dalyviai atlieka specialias užduotis bei žaidimus, naudojamus kaip edukacinę priemonę, padedančią lavinti bendravimo įgūdžius.

Išvažiuojamojo seminaro metu Projekto dalyvių grupiniai užsiėmimai bei patyriminiai mokymai vykdomi grupėse. Vienoje grupėje dalyvauja ne daugiau kaip penkiolika Projekto dalyvių.

Taigi paskutinis klausimas užduotas, norint išsiaiškinti, kaip jaunuoliai save įsivertino išvažiuojamuosiuose seminaruose. Respondentams buvo nurodyti teiginiai, reikėjo pasirinkti tinkamiausią variantą (žr. 43 pav.).

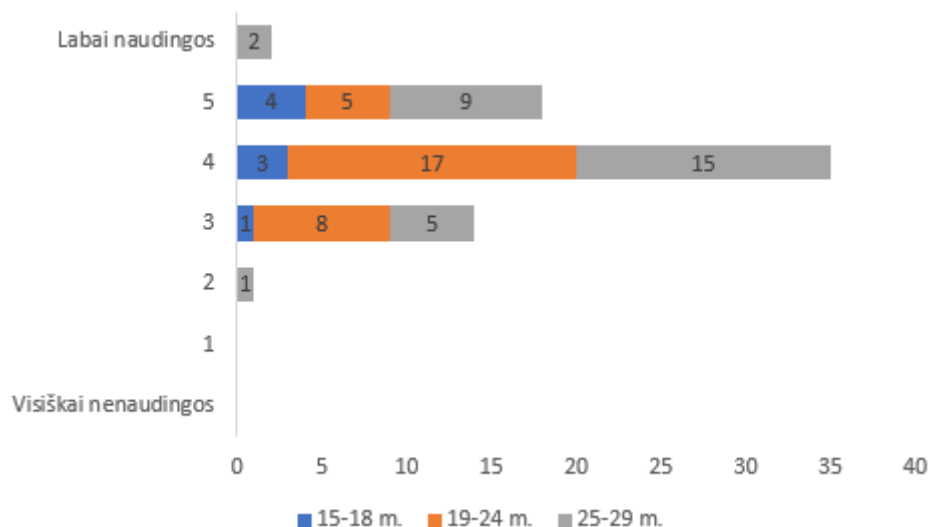

43 pav. Respondentų įsivertinimo išvažiuojamuosiuose seminaruose vertinimas, % (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Išvažiuojamuosiuose seminaruose dalyvavę jaunuoliai, pateikė vertinimą, ar pasiteisino dalyvavimo projekte lūkesčiai. 15 – 18 metų amžiaus bei 19 – 24 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai teigia, kad iš dalies pasiteisino dalyvavimas projekte. Tačiau 25 – 29 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai teigia, kad iš dalies pasiteisino bei pasiteisino dalyvavimas projekte. Kitas teiginys buvo pateiktas, norint sužinoti, ar respondentai įvertino projekte įgytas žinias. Visų amžiaus grupių jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka, vadinasi šie apklaustieji įsivertino įgytas žinias. Taip pat buvo klausiama, ar jaunuoliai išsiaiškino savo gebėjimus dirbti komandoje. Didžioji dalis visų amžiaus grupių jaunuolių su šiuo teiginiu sutinka, vadinasi šie apklaustieji geba dirbti komandoje. Ketvirtas teiginys buvo pateiktas, siekiant sužinoti, ar respondentai išsiaiškino savo komunikacinius gebėjimus ir savo tobulintinas sritis. 15 – 18 metų amžiaus bei 25 – 29 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai teigia, kad su šiuo teiginiu sutinka. Tačiau 19 – 24 metų amžiaus apklausti jaunuoliai iš dalies sutinka arba sutinka proporcingai vienodai. Kitas klausimas buvo pateiktas, norint išsiaiškinti, ar

jaunuoliai sužinojo, kaip tapti aktyviu komandos nariu. 15 – 18 metų amžiaus bei 19 – 24 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai teigia, kad iš dalies sužinojo, kaip tapti aktyviu komandos nariu. Tačiau 25 – 29 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai teigia, kad sužinojo, kaip tapti aktyviu komandos nariu t. y. 69 %. Paskutinis ir labai svarbus teiginys pateiktas, norint sužinoti, ar jaunuoliai įgavo daugiau pasitikėjimo savimi. Visų amžiaus grupių jaunuoliai daugiausiai su šiuo teiginiu sutinka. Galima teigti, kad šie apklaustieji pasitiki savo jėgomis ir galės lengviau integruotis į darbo rinką (žr. 43 pav.).

Respondentams taip pat buvo užduotas klausimas, siekiant išsiaiškinti, įsivertinimo išvažiuojamuosiuose seminaruose naudingumą (žr. 44 pav.).

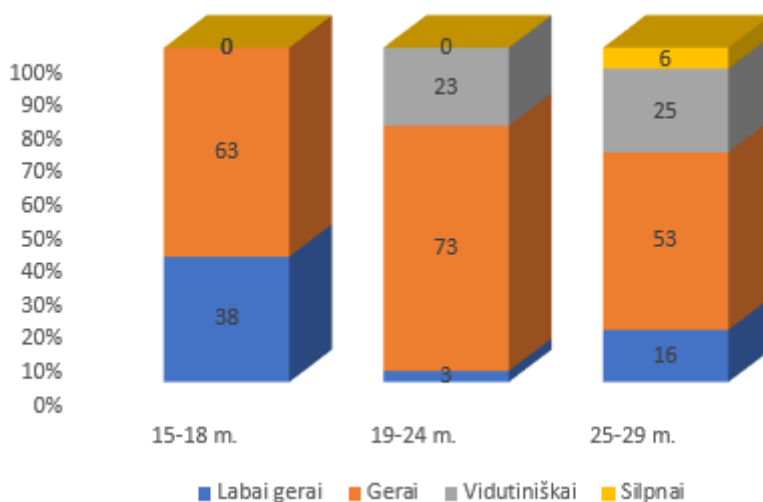
44 pav. Respondentų įsivertinimo išvažiuojamuosiuose seminaruose naudingumas, asm. (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Jaunuoliai, įsivertindami išvažiuojamuosiuose seminaruose naudingumą, galėjo pasirinkti atsakymų variantus nuo 1 iki 5 balų, taip pat labai naudingos arba visiškai nenaudingos. Dauguma jaunuolių, įsivertino 4 balais t. y. 35 respondentai. Tačiau 4 balus pasirinko tik trys 15 – 18 metų amžiaus jaunuolis. Vienas apklaustasis, užsiėmimų naudingumą įvertino 2 balais. Galima teigti, kad šiam jaunuoliui užsiėmimai buvo nenaudingi. Tačiau užsiėmimai labai naudingi buvo dviem 25 –29 metų amžiaus jaunuoliams. Galima teigti, kad šiems respondentams išvažiuojamųjų seminarų įsivertinimai buvo labai naudingi ir patiko (žr. 44 pav.).

Sekantis klausimas B skyriuje pateiktas, norint išsiaiškinti, kaip jaunuoliams užsiėmimai padėjo tobulėti. Respondentams reikėjo pažymėti tinkamą variantą (žr. 45 pav.). 15 – 18 metų amžiaus apklausti jaunuoliai daugiausiai teigia, kad užsiėmimai padėjo tobulėti t. y. 63 %, o labai patenkinti liko 38 % jaunuoliai. 19 – 24 metų amžiaus apklaustiems respondentams užsiėmimai padėjo tobulėti t. y. 73 %, o visiškai liko patenkinti 3 % jaunuoliai. Tačiau dalis 19 – 24 metų amžiaus apklaustų jaunuolių teigia, kad vidutiniškai užsiėmimai padėjo tobulėti t. y. 23 %. 25 – 29 metų amžiaus apklausti respondentai daugiausiai teigia, kad užsiėmimai padėjo tobulėti t. y. 53 %, o labai patenkinti liko 16 % jaunuolių.

Tačiau dalis 25 – 29 metų amžiaus apklaustų jaunuolių teigia, kad vidutiniškai užsiėmimai padėjo tobulėti t. y. 25 %, o 6 % apklaustųjų teigia, kad visiškai nebuvo naudos (žr. 45 pav.).

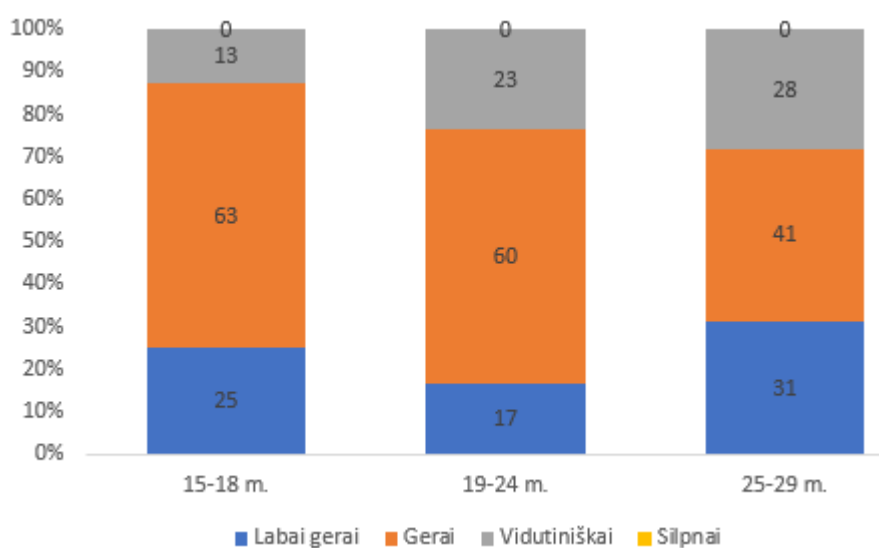

45 pav. Jaunuolių tobulėjimas per užsiėmimus, % (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis).

N=70

Apibendrinant jaunuolių tobulėjimą per užsiėmimus, galima teigti, kad užsiėmimai padėjo tobulėti, nes dauguma visų grupių jaunuolių užsiėmimus įvertino gerai (žr. 45 pav.).

Paskutinis ir svarbiausias klausimas B skyriuje pateiktas, norint išsiaiškinti, kaip jaunuoliai vertina mokymų kursus. Respondentams reikėjo pažymėti tinkamą variantą (žr. 46 pav.).

46 pav. Jaunuolių mokymo kursų vertinimas, % (sudaryta autorės, remiantis anketų duomenimis). N=70

Dauguma 15 – 18 metų amžiaus apklaustų jaunuolių kursus vertina gerai t. y. 63 %, o labai gerai tik 25 % apklaustų respondentų. Tačiau vidutiniškai mokymo kursus vertina 13 % apklaustųjų. 19 – 24 metų amžiaus apklaustiems respondentams kursai patiko t. y. 60 %, o visiškai liko patenkinti 17 % jaunuolių. Tačiau dalis 19 – 24 metų amžiaus apklaustų jaunuolių teigia, kad kursų užsiėmimai vyko vidutiniškai t. y. 23 %. Dauguma 25 – 29 metų amžiaus apklausti respondentai teigia, kad kursai buvo

geri t. y. 41 %, o labai patenkinti liko 31 % jaunuolis. Tačiau dalis 25 – 29 metų amžiaus apklaustų jaunuolių teigia, kad mokymo kursai vyko vidutiniškai t. y. 28 % (žr. 46 pav.).

Apibendrinant jaunuolių mokymo kursus, galima teigti, kad kursai buvo kokybiški, nes dauguma visų grupių jaunuolių mokymo kursus įvertino gerai (žr. 46 pav.).

B skyriaus klausimyno pagalba, buvo išsiaiškinta, kaip jaunimas vertina Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas. Jaunuoliai dalyvavę pirminės intervencijos projekte „Atrask save“ lankė grupinius užsiėmimus, susipažino su savarankiškos veiklos pradėjimu, susipažino su darbo rinka, save vertino išvažiuojamuosiuose seminaruose. Taigi šių veiklų pagrindu jaunuoliai atsakinėjo į B skyriaus klausimą. Pagrindinis Jaunimo užimtumo iniciatyvos įgyvendinimo Lietuvoje tikslas yra sumažinti NEET jaunimo skaičių 15–29 metų amžiaus grupėje. Todėl svarbus rodiklis – respondentų amžius. Apklaustieji buvo suskirstyti pagal amžių grupes. Buvo įdomu sužinoti, kaip jaunuoliai vertina Projekto įgyvendinimą pagal amžių. Taigi apžvelgiant grupinių užsiėmimų naudingumą, labiausiai liko patenkinti 19 – 24 m. amžiaus jaunuoliai (žr. 38 pav.). Galima teigti, kad šiems jaunuoliams užsiėmimai buvo naudingi. Apžvelgiant supažindinimą su savarankiškos veiklos pradėjimu naudingumą, taip pat labiausiai liko patenkinti 19 – 24 m. amžiaus jaunuoliai (žr. 40 pav.). Grupiniuose užsiėmimuose, kuriuose buvo supažindinama su darbo rinka, 19 – 24 m. amžiaus apklaustųjų rezultatai rodo, kad jiems šie kursai buvo naudingiausi (žr. 42 pav.). Taigi, galima daryti prielaidą, kad labiausiai motyvuoti grupiniuose užsiėmimuose buvo 19 – 24 m. amžiaus jaunuoliai, nes įsivertindami išvažiuojamuosiuose seminaruose naudingumą, jie taip pat įvertino geriausiai (žr. 44 pav.). Apžvelgiant jaunuolių dalyvavimą visuose užsiėmimuose bei analizuojant kaip respondentai įvertino mokymo kursus (žr. 46 pav.), galima daryti išvadą, kad jaunimas Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas vertina gerai.

Apibendrinant Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ įgyvendinimą Raseinių rajono savivaldybėje, šį poskyrį galima apibendrinti ir užbaigti Luko sėkmės istorija: „Jaučiuosi tikrai atradęs save“.

Išmaniosios technologijos vis labiau ir labiau skverbiasi į mūsų gyvenimą, o kažkada buvusios absurdiškos ir neįgyvendinamos idėjos kūrybiškų programuotojų dėka tampa kasdienybe. Šiandien išmanieji įrenginiai ne tik pakeičia žmones gamybos procese, bet ir valo namus, pjauna veją ar net pristato siuntinius. Turbūt nerasi ir didesnės įmonės, kurioje administravimas nebūtų valdomas programų pagalba, tokias programėles įmonėms šiuo metu ir kuria dvidešimt ketverių metų Lukas Levickis, dirbantis programuotoju – tokią galimybę jam suteikė ESF projektas „Atrask save“.

Išmokti programuoti buvo sena Luko svajonė, tačiau, baigęs gimnaziją, jis pasirinko internetinio valdymo ir komunikacijos programos studijas M. Romerio universitete. „Mane visada žavėjo programuotojo profesija, bet bijojau, kad nepavešiu, nes tikslieji mokslai nesisekė“, – savo pasirinkimą aiškino vaikinys. Nors programavimo aukštojoje mokykloje mokėsi minimaliai, bet tas dalykas labai „užkabino“, todėl Lukas nusprendė programavimo paslapčių mokytis savarankiškai, ieškodamas

informacijos internete. Baigęs studijas vaikinai dirbti vadybininku nenorėjo, o programuotojo darbo nerado, nes trūko žinių ir patirties. Kaip ir dauguma jaunų žmonių, nerandančių patinkančio darbo Lietuvoje, Lukas nusprendė paieškoti laimės užsienyje. „Tikėjau – gal bus geriau, geresni atlyginimai, daugiau galimybių, o, be to, gyvenau pas sesę, kuri užsienyje – keleri metai“. Tačiau aukštesnis pragyvenimo lygis vaikinai užsienyje nesulaikė – jis jautėsi svetimas kitokioje kultūrinėje aplinkoje, ilgėjosi šeimos ir ilgai neužsibuvęs grįžo į Lietuvą.

Pirmos mintys grįžus – mokytis populiareesnės programavimo kalbos, kuri reikalinga dirbant programuotoju, nes tik šis darbas Lukui atrodė įdomus. „Mama net siūlė nupirkti kursus, bet jų kaina – tikrai nemaža, reikėjo laiko sukaupti tokią sumą“, – pasakojo Lukas, nusprendęs pirmiausia pabandyti susirasti darbą, dėl ko ir užsiregistravo Kauno teritorinės darbo biržos Raseinių skyriuje. Vaikinai pataikė pačiu laiku – iškart gavo pasiūlymą įsijungti į ESF projekto „Atrask save“ veiklas ir taip pat dalyvauti profesiniame mokyme – mokytis PHP, populiariausios Lietuvoje, programavimo kalbos. „Kursai buvo labai intensyvūs, užduodavo daug namų darbų, mokydavausi nuo ankstyvo ryto, prieš paskaitas, ir iki vėlaus vakaro – toks buvo didelis noras išmokti“, – prisiminė Lukas. Vietą praktikai susirado pats, Vilniuje, kur ir pasiliko dirbti, pabaigęs kursus, tai sena ir žinoma Lietuvoje įmonė, kurianti aplikacijas ir programas įmonių administravimui. Tuo metu įmonėje būrėsi nauja programuotojų komanda, o Luką priėmė kaip naują jos narį. „Šiuo metu dirbu mėgstamą darbą ir tikrai jaučiuosi atradęs save“ – džiaugėsi Lukas, atkakliai siekęs savo tikslo ir galėjęs jį įgyvendinti projekto dėka.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad jaunimo nedarbo ir užimtumo politikos įgyvendinimą, galime traktuoti ne tik kaip ekonominę ar socialinę visos valstybės problemą, bet ir kaip psichologinę nedirbančio individo ar jo šeimos problemą. Bedarbiais dažniausiai tampa asmenys, kurie neturi reikiamų įgūdžių ar išsilavinimo. Turint asmeniui žemą kvalifikaciją ar nepakankamą išsimokslinimą yra vienas iš pagrindinių požymių ateityje papildyti bedarbių gretas net ir stabilios ekonominės situacijos metu. Peržvelgiant užimtumo politikos aspektus, galima daryti išvadas, kad jaunimo užimtumas atsiskleidžia per bendrą socialinę ir technologinę prizmę. Jaunimo užimtumas apima savęs realizavimą su socialine ir ekonomine nauda visuomenei. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad jaunimas tai ta visuomenės dalis, kuri yra pajėgiausia pati inovacijas kurti bei atviriausia joms. Tiek nuo rinkos sąlygų, tiek nuo jauno žmogaus poelgių, pastangų, požiūrio į gyvenimą, nusiteikimo, priklauso jo integracija į darbo rinką. Taip pat jaunimo integracija į darbo rinką priklauso nuo jaunuolių tėvų socialinio sluoksnio, nuo bendros socialinės–ekonominės šalies padėties. Galima teigti, kad kiekvienam žmogui yra aktuali ir svarbi darbo rinkos situacija, pirmiausia – tai nedarbas ir jaunimo integracija į darbo rinką, o ypač jaunam piliečiui, ir ne tik Lietuvoje, o visoje Europoje.

2. Išanalizavus jaunimo nedarbo ir užimtumo teisinį reguliavimą, galima teigti, kad visi šiame skyriuje apibendrinti teisiniai dokumentai, reglamentuoja jaunimo integracijos į darbo rinką politiką. Daugiausia dėmesio skiriama nepasirengusiems darbo rinkai nemotyvuotiems jauniems bedarbiams, kurie jau yra ilgalaikiai bedarbiai arba be papildomos pagalbos kyla grėsmė jais tapti. Pastebima tai, kad ilgalaikiai bedarbiai yra viena socialiai jautriausių visuomenės grupių ir jiems ypač didėja riziką tapti socialiai atskirtiems, o tai gali reikšti ir nutolinimą nuo visos bendruomenės ir aktyvaus gyvenimo. Taigi pirmiausia siekiama, kad jaunas žmogus netaptų ilgalaikiu bedarbiu. *Užimtumo rėmimo įstatymas* pateikia daug priemonių, kurios yra labai naudingos jaunam žmogui, norinčiam sėkmingai integruotis į darbo rinką ir dalyvauti visuomenės veikloje. Naujas šio įstatymo paketas yra labiau orientuotas į jauną žmogų suteikiant pagalbą ieškant darbo. Tad, galima teigti, kad jaunimo integracija į darbo rinką teisinė bazė visiškai orientuota į jaunimo politikos klestėjimą bei pagalbos suteikimą jaunimui, ieškantiems darbo.

3. Išanalizavus Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ turinį, galima teigti, kad pagrindinis tikslas yra užtikrinti, jog visi jaunuoliai iki 29 m. amžiaus per keturių mėnesių laikotarpį nuo darbo netekimo arba formaliojo mokymosi užbaigimo gautų pasiūlymą dirbti, toliau mokytis, įskaitant pameistrystės profesinio mokymo formą, atlikti praktiką arba stažuotę. Pagrindinis Jaunimo užimtumo iniciatyvos (toliau – JUI) įgyvendinimo Lietuvoje tikslas yra sumažinti NEET jaunimo skaičių 15–29 metų amžiaus grupėje. Pastarojo dešimtmečio Lietuvos patirtis rodo, kad NEET jaunimo grupės dydis labai priklauso nuo bendros ekonominės situacijos šalyje – gerėjant situacijai, mažėja ir nedirbančio bei nesimokančio jaunimo, ir atvirkščiai. JUI intervencijomis siekiama Lietuvoje sukurti nuoseklesnę

individualizuotos pagalbos NEET jaunimui sistemą. Nuoseklumą bei pagalbos visapusiškumą turėtų užtikrinti tai, jog yra teikiamos paslaugos įgyvendinant glaudžiai susijusius projektus: pirminės intervencijos projektas „Atrask save“ ir antrinės intervencijos projektas „Naujas startas“, kuriame gali dalyvauti tik tie jaunuoliai, kurie prieš tai dalyvavo projekte „Atrask save“. Tuo siekiama, kad NEET jaunuoliui būtų prieinamos itin įvairios paslaugos: nuo socialinių įgūdžių iki vienos ar net kelių aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, tokių kaip subsidijuojamas įdarbinimas ar profesinis mokymas. Taigi, įgyvendinant Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas Lietuvoje, yra stiprinamas individualizuotų paslaugų jaunimui teikimas.

4. Tiriant viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje naudingumą, galima teigti, kad jaunimui nuo 15 m. iki 29 m. amžiaus yra sudarytos visos galimybės integruotis į darbo rinką. Daugumai respondentų didžiausia vertybė – šeima, o tai reiškia, kad jaunimas stengsis kuo greičiau pradėti dirbti, kad galėtų išlaikyti savo šeimą. Dauguma apklausoje dalyvavusių jaunuolių jau yra įsitvirtinę darbo rinkoje ir gauna darbo užmokestį. Taigi, galima teigti, kad pirminės intervencijos projektas „Atrask save“ duoda naudą jauniems žmonėms. Daugiau, kaip pusę apklaustųjų, ieško nuolatinio darbo, o tai parodo jaunuolių pastovumą. Šią žmogaus savybę vertina darbdaviai. Tačiau jaunuoliams darbas – tai lyg dalykinis susitarimas, kuo jiems daugiau moka, tuo jie daugiau dirba. Todėl tiek darbdaviai, tiek ieškantys darbo jaunuoliai turi ieškoti kompromiso. Dauguma apklausoje dalyvavusių siekia integruotis į darbo rinką Lietuvoje. Galima daryti išvadą, kad pirminės intervencijos projektas „Atrask save“ skatina jaunimą pasilikti Lietuvoje, kurti šeimas ir įsilieti į darbo rinką. Buvo išsiaiškinta, kaip jaunimas vertina Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas. Taigi, galima daryti prielaidą, kad labiausiai motyvuoti grupiniuose užsiėmimuose buvo 19 – 24 m. amžiaus jaunuoliai, nes grupinių užsiėmimų naudingumą jie įvertino geriausiai. Apžvelgiant jaunuolių dalyvavimą visuose užsiėmimuose bei analizuojant kaip respondentai įvertino mokymo kursus, galima daryti išvadą, kad jaunimas Viešosios programos „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ veiklas vertina gerai.

REKOMENDACIJOS

1. Jaunimo reikalų departamentui rekomenduoju užtikrinti jaunų žmonių nedarbo atsiradimą, reikia suteikti paslaugų jauniems asmenims prieinamumą, paslaugų lankstumą bei patrauklumą pagal jaunimo poreikius. Būtinai jaunų žmonių motyvavimas bei parengimas imtis aktyvių veiksmų siekiant integruotis į darbo rinką, atsakingai kurti profesinį gyvenimą. Reikia sudaryti sąlygas jauniems asmenims dalyvauti savanoriškoje veikloje bei įgyti asmeninių, socialinių, profesinių kompetencijų ir darbo patirties, taip padedant jiems pasirinkti profesiją, integruotis į formaliojo švietimo sistemą ir darbo rinką.

2. Lietuvos darbo birža turi užtikrinti NEET jaunuolių skaičiaus mažėjimą, būtina pasirinkti, kuria kryptimi nukreipti ribotus išteklius. Reikia bandyti užkirsti kelią ilgalaikiai bedarbystei bei motyvacijos praradimui, teikiant pagalbą kuo anksčiau bei pirmiausia tiems, kurie yra motyvuoti dirbti, bet turintys nepaklausių profesiją.

3. Europos Sąjungos narės turėtų planuoti priemones, mažinančias šiuo metu nepageidautinai aukštą jaunimo nedarbo ir neveiklumo lygį. Tik tada Jaunimo garantijos iniciatyva galės būti sėkmingai ir tvariai įgyvendinama.

LITERATŪRA

1. Ayllón, S. Ferreira–Batista, N. (2017). Unemployment, drugs and attitudes among European youth. *Journal of Health Economics*.
2. Adamczyk, A. (2009). *Institutional changes in the economies of Central and Eastern European countries and the situation of the labour market*. *Ekonomika*. 45–56 p.
3. Adamonienė, R. Astromskienė, A. (2003). *Kaimo užimtumo didinimo problemas Lietuvoje*. *Tiltai*, 15–21 p.
4. Brazienė, R. Guščinskienė, J. (2004). *Socialinės atskirties modeliai Lietuvoje*. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 4, 50–56 p.
5. Brazienė, R. Žalkauskaitė, U. (2012). *Darbo rinkos reikalavimai ir jaunimo įsidarbinimo galimybės Lietuvoje: darbo pasiūlos skelbimų turinio analizės rezultatai*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 4 (28). 77–88 p.
6. Brazienė, R. Mikutavičienė, I. (2013). *Lietuvos jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką: švietimo, darbo ir užimtumo politikos aspektas*. Kaunas.
7. Bertola, G. Blau, F.D. Kahn, L.M. (2007). Labor market institutions and demographic employment patterns. 833–867 p.
8. Beržinskienė, D. (2009). *Darbo paieškos alternatyvos: teorija ir praktika*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2 (15), 5–12 p.
9. Beržinskienė, D. Būdvytytė–Gudienė, A. (2010). *Ilgalaikio nedarbo dinamika ekonominio nuosmukio sąlygomis*. Šiaulių universitetas.
10. Beržinskienė, D. (2005). *Nepanaudotų užimtumo galimybių priežastys*. *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 5, 38–42 p.
11. Bitinas, B. (2004). *Auklėjimo teorija ir technologija*. Vilnius: Kronta.
12. Bagdavičius, J. (2002). *Žmogiškasis kapitalas: Metodinė priemonė*. Vilnius: Vilnius pedagoginis universitetas.
13. Becker, G. S. (1993). *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis with Special References to Education*. 3rd edition, Chicago: University of Chicago press.
14. Beck, U. (2011). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Los Angeles: Sage.
15. Burger, J. M. Caldwell, D. F. (2000). *Personality, Social Activities, Job–Search Behavior and Interview Success: Distinguishing Between PANAS Trait Positive Affect NEO Extraversion*. *Motivation and Emotion*. 24, 51–62 p.
16. Castells, M. (2006). *Tapatumo galia*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
17. Demertzis, M. Hallett, A.H. (2006). *Regional Inequalities and the Business Cycle: An Explanation European Unemployment*. *Regional Studies*, 30.
18. Eamets, R. Masso, J. (2004). Labor market flexibility and employment protection regulation in the Baltic States.
19. Giddens, A. (2005). *Poligrafija ir informatika*. Sociologija.

20. Gruževskis, B. Okunevičiūtė–Neverauskienė, L. (2009). *Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos*. Vilnius: VGTU.
21. Gruževskis, B. (2002). *Žmogaus socialinė raida. Užimtumas*. Vilnius: Justitia. 112 p.
22. Gražulis, V. Gruževskis, B. (2008). *Lietuvos darbo rinkos politikos raidos ypatumai: situacijos analizė ir raidos perspektyvos*. Viešoji politika ir administravimas.
23. Grūnovienė, D. Macas, A. Pauliukėnas, L. (2005). *Mokslinio tyrimo procesas ir jo organizavimas*. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras.
24. Handren, L. (2014). *Youth unemployment in Germany is much lower than in Canada. How do they do it and what can we learn?*
25. Hoffer, S. Collins, N. (2000). Child care and employment turnover.
26. Hannan, D. Raffe, D. Smyth, E. (1996). Cross–National Research on School to Work Transitions: An Analytical Framework (3–5).
27. Inovacijų perdavimo tinklas Europoje: paslaugos ir galimybės. (2005). Mokslo ir technologijų parkas. Vilnius.
28. Jančiauskas, E. (2006). *Valstybės darbo rinkos politika*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
29. Jaunimo politika Lietuvoje. (2014). Metodinis leidinys. UAB „Grafija“.
30. Jakubavičius, A. Jucevičius, R. Jucevičius, G. Kriauciūnienė, M. Keršys, M. (2008). *Inovacijos versle*. Procesai, parama, tinklaveika. VšĮ Lietuvos inovacijų centras. Lietuvos pramonininkų konfederacija. Vilnius.
31. Kipšaitė–Skietrė, I. (2011). Inovacijų vaidmuo jaunimo užimtumo didinimui Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. 174–180 p.
32. Karamessini, M (2010). Transition strategies and labour market integration of Greek university graduates. Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, Gree SE Paper, 32.
33. Kuolaitė, A. (2009). *Nedirbančių ir nesimokančių asmenų nusikalstamumo kriminologinės apibrėžties problema*. Socialinių mokslų studijos, 4 (4), 317–338 p.
34. Kvieskienė, G. (2012). Socialinis ugdymas. *Socialinių vertybių ugdymas*. Nr. 20 (31).
35. Littlewood, P. Herkommer, S. (1999). *Identifying Social Exclusion. Some problems of meaning*. Social Exclusion in Europe. Aldershot: Ashgate.
36. Laroche, M. Merette, M. (1999). *On the Concept and Dimensions of Human Capital in a Knowledge Based Economy Context*. Canadian Public Policy – Analyzede Politiques, 25 (1), 87–100.
37. Lukoševičius, V. Stankevičius, P. (2002). *Teorinė ekonomika*. 2 dalis. Vilnius: Vilniaus Pedagoginio Universiteto leidykla. 103–116 p.
38. Mendolia, S. (2014). *The impact of husband's job loss on partners' mental health*. Review of Economics of the Household. 277–294 p.
39. Matulionis, A. Mikšys, A. (1992). *Jaunimo vertybinių orientacijų sistema*. Gyvenimo sankirtos. Vilnius: Lietuvos filosofijos, sociologijos ir teisės institutas. 31–33 p.

40. Martinaitis, Ž. ir kt. (2010). *Lietuvos universitetų absolventų integracija darbo rinkoje: Tyrimo ataskaita*. Viešosios politikos ir vadybos institutas.
41. Martinkus, B. Beržinskienė, D. (2005). *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai: monografija*. Kaunas: Technologija. 171 p.
42. Martin, J.P. Quintini, G. Martin, S. (2007). The changing nature of the school-to-work transition process in OECD countries. Discussion paper, 2582, January. Institute for the Study of Labour.
43. Neumark, D. Wascher, W. (2004). Minimum wages, labor market institutions, and youth employment: a cross-national analysis *Ind. Labor Relat. Rev.*, 57 (2), 223–248.
44. Nezabitauskas, P. (2002). *Užimtumo didinimas Lietuvoje integruojantis į ES*. Organizacijų vadyba. Kaunas: VDU.
45. Okunevičiūtė–Neverauskienė, L. Pocius, A. (2001). *Neoficialiojo užimtumo dinamikos tendencijų įvertinimas Lietuvoje*. Inžinerinė ekonomika. Nr. 5(25), 52–57 p.
46. OECD. (2006). *Boosting jobs and growth, Employment Outlook, OECD Publishing*. Chapters 3 and 7.
47. Paltarokaitė, K. (2010). *Jaunimo nedarbo Lietuvoje situacijos analizė ir problemos sprendimo keliai*. Akademinio jaunimo siekiai: ekonomikos, vadybos ir technologijų įžvalgos: studentų mokslinės-praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Vakarų Lietuvos verslo kolegija. 34–38 p.
48. Poviliūnas, A. (2003). *Kaimo atskirties profiliai*. Vilnius: KRONTA.
49. Pocius, A. Okunevičiūtė–Neverauskienė, L. (2003). Ilgalaikio nedarbo problema Lietuvoje.
50. Pastore, F. (2015). *The youth experience gap: explaining national differences in the school-to-work transition*. Springer Briefs in Economics, Springer.
51. Pocius, A. Okunevičiūtė–Neverauskienė, L. (2001). *Jaunimo (bedarbių) konkurencijos darbo rinkoje galimybės*. Filosofija, sociologija. Vilnius.
52. Ratkevičienė, V. (2005). *Lietuvos kaimo gyventojų užimtumo analizė ir perspektyvos*. Tiltai. Vilniaus pedagoginis universitetas. 4, 39–50 p.
53. Ryan, P. (1999). *The school-to-work transition: issues for further investigation*. Education and Training Division. DEELSA, OECD, Paris.
54. Rudžinskienė, R. (2013). Jaunų ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką ypatumai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. 7, 24–37.
55. Raškiniš, D. (2008). *Lietuvos darbo rinka: problemos ir galimi sprendimo būdai*. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. Nr. 1, 56–71p.
56. Šimanavičienė, A. Užukurytė, L. (2009). *Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis*. Ekonomika ir vadyba. 94–946 p.
57. Sikorskas, V. (2011). *Liturginis judėjimas ir liturgijos atnaujinimas: aktyvaus dalyvavimo prasmė ir liturginio giedojimo svarba*. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas.
58. Skaistė, G. Rėklys, G. (2011). *Jaunimo nedarbas Lietuvoje ir jo sprendimo būdai*. Ekonomikos ir vadybos aktualijos. Vilnius: Vilniaus universitetas.
59. Stepanovas, A. Ostašenkovaitė, K. (2013). *Inovatyvių projektų vertinimo problema*. Mokslas – Lietuvos ateitis. Nr. 5(1), 7–12 p.

60. Schoppen, T. Boonstra, A. (2001). Employment status, job characteristics, and work – relates health experience if people with a Po limb amputation in the Netherlands.
61. Stare, M. Bučar, M. (2009). *Towards Servines – Inclusive Innovation Policy in the New Member States*. Social sciences. Nr. 63(1).
62. Semboja, H. H. (2007). *The youth employment in East Africa: an integrated labour market perspective*. African integration review. 1(2), 1–24 p.
63. Schultz, T.W. (1961). *Investment in Human Capital*. The American Economic Review, 51(1), 1–17.
64. Snieška, V. Baumilienė, V. Bernatonytė, D. Čiburienė, J. Dapkus, M. Juozapavičienė, A. Kavaliauskienė, V. Keršienė, R. Markauskienė, A. Mrazauskienė, B. Navickas, V. Pukelienė, V. Startienė, G. Urbonas, J. (2008). *Makroekonomika*. Technologija. Kaunas.
65. Schob, R. (2013). Unemployment and Identity. CESifo Economic Studies, 59 (1): 149–180.
66. Šaulinskas, L. Tolvytienė, R. (2013). *Paslaugas teikiančių įmonių pardavimų kokybės gerinimo modelis*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 1(29), 152–165 p.
67. Šakienė, H. (2009). Unemployment regulation policy analysis in Lithuania. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 1(14), 270–277 p.
68. Šukytė, R. (2010). Vadyba. *Mokslo tyrimieji darbai*. Nr. 1(17). ISSN: 1648–7974.
69. Tartilas, J. (2005). *Nedarbo problema*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, t. 74(66), 30–38 p.
70. Tay, C. Ang, S. Dyne, L. V. (2006). *Personality, Biographical Characteristics, and Job Interview Success: A Longitudinal Study of the Mediating Effects of Interviewing Self-Efficacy and the Moderating Effects of Internal Locus of Causality*. Journal of Applied Psychology, 91(2), 446–454.
71. Tendziagolskytė, D. Rudzkis, R. (2014). *Lietuvos darbo rinkos ekonometrinis modelis*. Lietuvos statistikos darbai, 1, 40–52 p. [Žiūrėta 2018-01-08]. Prieiga internetu: <http://www.statisticsjournal.lt>
72. Turban, D. B. Stevens, C. K. Lee, F. K. (2009). *Effects of conscientiousness and extraversion on new labor market entrants' job search: The mediating role of metacognitive activities and positive emotions*. Personnel Psychology. 62. 553–573 p.
73. Vogel, D. (2008). *Highly Active Immigrants: a Resource for European Civil Societies*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.
74. Vondracek, W. (2004). Encyclopedia of Applied Psychology. 741–743 p.
75. Zaleskienė, I. Žadeikaitė, L. (2012). *Socialinis dalyvavimas: jaunimo požiūris*. Socialinis ugdymas. Nr.20 (31).
76. Zokas, A. (2000). *Jaunimas nori dirbti*. Verslo žinios. Nr. 172.
77. Žitkienė, R. (2011). *Kaimo jaunimo nedarbas ir jo pasekmės*. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje. 46–60 p.
78. Žvybaitė, K. (2014). *Lietuvos jaunimo įtraukimas į darbo rinką: ES priemonių taikymas*. Tiltai į ateitį. Nr. 1 (8).

ŠALTINIAI

1. Butkevičienė, E. (2011). Apklausų duomenų analizė. Seminaro medžiaga. [Žiūrėta 2018-03-20]. Prieiga internetu: <http://data.ktu.edu>

2. Europos Komisija. (2013). Teminė apžvalga, ES jaunimo nedarbo mažinimo priemonės. Briuselis. [Žiūrėta 2018-03-20]. Prieiga internetu: <http://ec.europa.eu>
3. Eurostato duomenų bazė. [Žiūrėta 2018-02-06]. Prieiga internetu: <http://eurostatgidas.stat.gov.lt/lt/links/>
4. ESTEP. [Žiūrėta 2018-02-06]. Prieiga internetu: <http://estep.lt>
5. European Commission. (2009). Executive summary – the labour market integration of young people: a challenge for Europe. [Žiūrėta 2018-03-28]. Prieiga internetu: <http://ec.europa.eu>
6. Jaunimo politika. [Žiūrėta 2018-02-08]. Prieiga internetu: https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/jaunimopolitika#igyvendinamos_nacionalines_programos
7. Jaunimo politikos strateginis planavimas. [Žiūrėta 2018-02-08]. Prieiga internetu: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Ataskaita_Jaunimo_politikos_strateginis_planavimas.pdf
8. Jaunimo užimtumas Europos Sąjungoje. [Žiūrėta 2018-03-20]. Prieiga internetu: <http://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20171201STO89305/kaip-es-padedamazinti-jaunimo-nedarba>
9. Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas. *Žin.*, 2013, Nr. 134–6863.
10. Jaunimo garantijos. [Žiūrėta 2018-02-07]. Prieiga internetu: <http://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Puslapiai/Jaunimogarantijos.aspx>
11. Jaunimo užimtumo iniciatyva. [Žiūrėta 2018-02-04]. Prieiga internetu: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1176&langId=lt>.
12. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas. *Žin.*, 2003, Nr. 119–5406.
13. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas. *TAR*, 2016, Nr. 18826.
14. Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas. *TAR*, 2016, Nr. 18825.
15. Lietuvos darbo birža. [Žiūrėta 2018-02-07]. Prieiga internetu: <http://www.ldb.lt>
16. Nedarbo lygis. [Žiūrėta 2018-01-08]. Prieiga internetu: <http://www.stat.gov.lt>.
17. Stankūnienė, V. (2014). Ar tolstame nuo 3 milijonų. [Žiūrėta 2018-03-19]. Prieiga internetu: <http://www.fsf.vu.lt>
18. Schneider, H. (2012). Germany's youth employment recipe. [Žiūrėta 2018-01-08]. Prieiga internetu: <https://link.springer.com>
19. The EU youth strategy. [Žiūrėta 2018-01-08]. Prieiga internetu: <http://ec.europa.eu>
20. Ugdymo programos. [Žiūrėta 2018-01-08]. Prieiga internetu: <http://www.smm.lt>.
21. Užimtumo lygis. [Žiūrėta 2018-01-08]. Prieiga internetu: <http://www.stat.gov.lt>.
22. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. (2012). Vilnius. [Žiūrėta 2018-01-08]. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt>
23. Viešosios nuomonės tyrimai. [Žiūrėta 2018-03-19]. Prieiga internetu: <http://www.spinter.lt>

PRIEDAI

APKLAUSOS ANKETA

Gerbiamas Respondente,

esu Kauno technologijos universiteto socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Viešosios politikos ir saugumo magistratūros studijų II kurso studentė Laura Lukauskienė. Atlieku tyrimą, kurio tikslas – ištirti, kaip yra įgyvendinama viešoji programa „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ Raseinių rajono savivaldybėje. Remiantis atsakymais į pateiktus klausimus bus įvertinama šios programos nauda Jaunimui.

Būsiu labai dėkinga, jei atsakysite į žemiau pateiktus klausimus.

Informuoju, kad anketa yra anoniminė ir gauti duomenys bus naudojami tik konkrečiai šio magistro baigiamojo darbo rašymui.

Nuoširdžiai dėkoju už pagalbą!

A. JAUNIMO (15-29 M.) INTEGRACIJOS Į DARBO RINKĄ GALIMYBĖS

1. Jūsų ir Jūsų tėvų/globėjų išsilavinimas (pažymėkite tinkamą variantą):

	Jūsų išsilavinimas	Motinos išsilavinimas	Tėvo išsilavinimas
Nebaigtas vidurinis			
Vidurinis			
Profesinis			
Aukštesnysis			
Nebaigtas aukštasis			
Aukštasis			

2. Kuri iš išvardintų vertybių užima svarbiausią vietą Jūsų gyvenime (pasirinkite vieną variantą)?

- Šeima
- Darbas
- Draugai
- Laisvalaikis
- Profesinis tobulinimas ir mokymasis
- Religija
- Politika
- Kita _____

3. Jūsų pajamų šaltinis (galite pasirinkti kelis atsakymų variantus):

- Darbo užmokestis

- Bedarbio pašalpa
  - Šeimos pašalpa
  - Socialinė pašalpa
  - Įvairios kompensacijos
  - Kitos pajamos
4. Kaip manote, ar Jums pakanka išsilavinimo, žinių bei gebėjimų norint sėkmingai įsidarbinti ir siekti karjeros (pasirinkite vieną variantą)?
- Pakanka
  - Iš dalies pakanka
  - Nepakanka
  - Neturiu nuomonės
5. Kokio pobūdžio darbo ieškote (pasirinkite vieną variantą)?
- Laikino
  - Nuolatinio
  - Planuoju pradėti savo verslą
  - Dirbčiau bet kokį darbą
6. Ką Jums reiškia darbas (pasirinkite vieną variantą)?
- Darbas – tai lyg dalykinis susitarimas, kuo man daugiau moka, tuo aš daugiau dirbu.
  - Dirbu tam, kad gyvenčiau. Niekada nedirbčiau, jei nereikėtų.
  - Dirbu su malonumu, tai svarbiausias dalykas mano gyvenime.
  - Kita _____
7. Ką Jums teikia darbas (galite pažymėti kelis atsakymus)?
- Veiklą
  - Uždarbį
  - Karjeros galimybes
  - Galimybę vadovauti
  - Saugumo jausmą
  - Užtikrintą darbo vietą
  - Darbo prestižiškumą
  - Galimybę realizuoti savo gabumus

- Darbo kūrybiškumą
- Galimybę per darbinę veiklą padėti kitiems žmonėms
- Supratimą, kad darbas, kurį dirbate yra naudingas visuomenei

8. Kur pirmiausiai kreipiatės ieškodami darbo (pasirinkite vieną variantą)?

- Į pažįstamus
- Į darbo biržą
- Į privačias įdarbinimo agentūras
- Darbo ieškote laikraščių skelbimuose arba internete
- Kita _____

9. Mieliau ieškote darbo (pasirinkite vieną variantą):

- Lietuvoje
- Siekiate išvažiuoti į užsienį, laikinai dirbti ir grįžti į Lietuvą
- Planuojate išvažiuoti į užsienį, ten gyventi ir dirbti

10. Kokia Jūsų darbo patirtis?

- Iki vienerių metų
- 1–3 metai
- 3 metai ir daugiau
- Neturiu

B. VIEŠOSIOS PROGRAMOS „JAUNIMO GARANTIJŲ INICIATYVOS“ VERTINIMAS

11. Grupinių užsiėmimų (projekto „Atrask save“) vertinimas. Ar sutinkate su šiais teiginiais (pasirinkite tinkamus variantus)?

Eil. Nr.	Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
1	Išmokau pažinti save					
2	Išmokau nusistatyti savo lūkesčius ir tikslus					
3	Igijau naujų kompetencijų					
4	Susipažinau su naujomis galimybėmis					
5	Igijau naujos patirties skirtingose srityse					

12. Grupinių užsiėmimų (projekto „Atrask save“) naudingumas (pažymėkite tinkamą variantą):

Visiškai nenaudingos 1 2 3 4 5 Labai naudingos

13. Supažindinimas su savarankiškos veiklos pradėjimu (projekto „Atrask save“) vertinimas. Ar sutinkate su šiais teiginiais (pasirinkite tinkamus variantus)?

Eil. Nr.	Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
1	Sužinojau savarankiškos veiklos pradėjimo būdus					
2	Sužinojau kaip pasirengti verslo planą					
3	Sužinojau finansinės paramos galimybes					
4	Sužinojau apie mokymosi galimybes					
5	Sužinojau apie viešinimo kanalus ir būdus					
6	Susipažinau su sėkmingai dirbančiais savarankišką veiklą pradėjusiais verslininkais					

14. Susipažinimo su savarankiškos veiklos pradėjimu (projekto „Atrask save“) naudingumas (pažymėkite tinkamą variantą):

Visiškai nenaudingos 1 2 3 4 5 Labai naudingos

15. Supažindinimo su darbo rinka (projekto „Atrask save“) vertinimas. Ar sutinkate su šiais teiginiais (pasirinkite tinkamus variantus)?

Eil. Nr.	Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
1	Išmokau prisistatyti darbdaviui					
2	Išmokau pasirengti gyvenimo aprašymą					
3	Išmokau save pristatyti socialiniuose tinkluose					
4	Užmezgiau kontaktus su darbdaviais					
5	Realiai susipažinau su darbine aplinka					
6	Išbandžiau save realioje darbinėje aplinkoje					
7	Žinau kaip planuoti savo tolimesnę veiklą					

16. Supažindinimo su darbo rinka (projekto „Atrask save“) naudingumas (pažymėkite tinkamą variantą):

Visiškai nenaudingos 1 2 3 4 5 Labai naudingos

17. Išvažiuojamojo seminaro savęs įsivertinimui (projekto „Atrask save“) vertinimas. Ar sutinkate su šiais teiginiais (pasirinkite tinkamus variantus)?

Eil. Nr.	Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
1	Įvertinau, ar pasiteisino dalyvavimo projekte lūkesčiai					
2	Įvertinau projekte įgytas žinias					
3	Išsiaiškinau savo gebėjimus dirbti komandoje					
4	Išsiaiškinau savo komunikaciniu gebėjimus ir tobulintinas sritis					
5	Sužinojau kaip tapti aktyviu komandos nariu					
6	Įgavau daugiau pasitikėjimo savimi					

18. Išvažiuojamojo seminaro savęs įsivertinimui (projekto „Atrask save“) naudingumas (pažymėkite tinkamą variantą):

Visiškai nenaudingos 1 2 3 4 5 Labai naudingos

19. Kaip užsiėmimai padėjo tobulėti (pažymėkite tinkamą variantą)?

- Labai gerai
- Gerai
- Vidutiniškai
- Silpnai

20. Kaip vertinate mokymų kursus, (pažymėkite tinkamą variantą)?

- Labai gerai
- Gerai
- Vidutiniškai
- Silpnai

C. DEMOGRAFINIAI KLAUSIMAI

21. Jūsų amžius (pažymėkite tinkamą variantą):

- 15 – 18 m.
- 19 – 24 m.
- 25 – 29 m.

22. Kur Jūs gyvenate (pažymėkite tinkamą variantą)?

- Mieste
- Miestelyje
- Kaime

23. Jūsų lytis (pažymėkite tinkamą variantą)?

- Moteris
- Vyras